

Program divadla Práce viz Program D**Prohlášení českých spisovatelů 1917
viz Projev českých spisovatelů****Antonín Procházka (1)**

* 19. 5. 1885 Hostivice u Prahy
† 11. 3. 1968 Zbraslav (Praha-Z.)

Literární historik bohemista, autor pedagogických příruček, editor, autor loutkových her pro děti.

Pseudonym A. P. Kapalín zvolil podle dívčího jména své matky. – Otec byl učitelem. Základní školu vychodil P. v Holubicích u Kralup n. Vltavou, gymnázium v Praze (mat. 1904); na filoz. fakultě vystudoval slavistiku a germanistiku (1909) a 1911 složil rigorózní zkoušky ze světových literatur a filozofie a získal doktorát prací *Děvín Šebastiána Hněvkovského*. Učil pak na středních školách: ve šk. roce 1909/10 v Sušici, 1910–20 v Zábřehu na Moravě, 1920–49 (s přerušением 1941–45, kdy byl dán do výslužby) v Praze. Externě přednášel dějiny literatury 1921–22 na dramatickém oddělení konzervatoře a 1946–49 na strojní a elektrotechnické fakultě ČVUT. Byl členem řady společností, především dlouholetým místopředsedou Jednoty S. Čecha a po boku B. Foustky se intenzivně věnoval činnosti protialkoholní.

P. publikoval časopisecky v duchu literárně-historického pozitivismu stati o českých spisovatelích 19. století, zvláště o obrozeneckých básnících (zejména F. L. Čelakovský, K. J. Erben, Š. Hněvkovský, K. H. Mácha), dále o S. Čechovi, A. Jiráskovi a J. Vrchlickém; některé studie vyšly i jako separát. Stejně jako jeho učitel J. Vlček nepojímal P. tematické prvky v jejich podřízenosti struktuře daného díla, ale na rozdíl od něho ani jako výraz dobového ducha, chápal je pouze jako reálné jevy do díla jakoby jen přenesené. Hledal a bohatě citoval obdoby takto chápaných motivů u různých autorů, nebo tyto paralely pojímal jako vlivy a své články o nich nazýval studiemi pramennými. Sestavoval též čítanky pro střední školy a v metodických příručkách k nim vyložil řadu

Michl, slovenském J. Rozner, polském J. Šedivý, další zahraniční autoři referovali ještě o divadle dánském, indickém, francouzském, o maňáscích v Austrálii. Mezi literárními příspěvky se značně rozrostly *literárněhistorické články* o českém písemnictví 19. století (J. Brambora, V. Kovářík) i o klasické literatuře ruské a ovšem o aktuální situaci literatury současné. Mezi přispěvatele se po válce zařadili J. Dolanský, J. O. Fischer, F. Halas, R. Jokel, J. Kadlec, O. Karafiát, V. Lacina, P. Levit, K. Marek, Z. Nasková, A. M. Píša, V. Ržounek, J. Schrick, Z. K. Slabý, K. Šiktanc, J. Štefánková, L. Štoll a J. Taufer. *Výtvarnému umění* se věnovali J. Bartuška, V. Diviš, F. Doležal, J. Hlaváček, M. Chlupáč, J. Kotík, J. Pečírka, J. Raban, J. Šmíd, S. Talaváňa a J. Uždil, památkové péči V. Pavlásek, knihovnám R. Málek. O kresleném krátkém i hraném filmu psali B. Brejcha, J. Jílovec, A. J. Liehm, J. Mařánek, J. Seidler, J. Weiss, o *fotografii* L. Linhart a *hudbě* J. Balda, V. Dobiáš, A. Holzinger, B. Karásek, S. Machov, V. P. Mlejnek, O. Nebuška, Z. Nejedlý, M. Očadlík, K. Reiner a J. Stanislav, E. Ugge, o *architektuře* V. Hilský, K. Honzík a J. Rott. V souvislosti s poválečnou orientací na folklor list přinášel lidovou poezii, veršovanou vánoční hru, souhrnně představil i několik dělnických básníků a autorů výslovně označených jako neznámí. Mezi ostatními přispěvateli se rovněž objevilo několik nejmladších autorů. *Verše* po válce tiskli v časopise O. Adamec, J. Barborka, Z. Bělinová, I. Blatný, E. F. Burian, M. Červenka, L. Fikar, J. Grozdanovič, F. Halas, V. Holan, F. Hrubín, V. Jelínek, O. Ježek, J. Kolář, J. Košek, M. Kroh, F. Kuba, F. Listopad, Z. Lorenc, M. Macourek, O. Mikulášek, V. Nedbálek, S. Neumann, V. Nezval, J. Noha, J. Orten (z pozůstalosti), Z. Pešat, J. R. Pick, A. Pludek, A. Poledňák, Z. Suledrová, K. Šiktanc, H. Tauerová, J. Vozáb. Z francouzské poezie vedle A. Kroupy *překládali* Z. Lorenc, K. Marek, V. Nezval, J. Noha, J. Pilař a J. Vladislav, z angloamerické J. Hauková, A. Vaněček a J. Kolář s J. Kotalíkem, z ruské P. Bojar, I. Fleischmann, M. Jungmann, Z. Niliusová, I. Skála, J. Taufer, J. Teichmann, J. Valja a dvojice I. Bart – M. Jariš a J. R. Pick – Z. Eis, z ukrajinské M. Marčanová, Z. Niliusová, O. Nouza, z polské F. Halas a D. Šajtar, ze srbské, chorvatské a španělské F. Nechvátal, z albánské J. Stano.

LITERATURA: J. Šup: ref. Program D 40, KM 1940, s.140.

zt, zp

prací českých spisovatelů z 19., ale i 20. století. Pro děti psal (zčásti ve verších) loutkové veselohry o Kašpárkovi.

PSEUDONYM: A. P. Kapalín. ■ **PŘÍSPĚVKY** in: sb. Alois Jirásek (1921); Bratislava (1930–32); Časopis Matice moravské (1914–31; 1927 K literární klasifikaci některých básníků let čtyřicátých, též sep.); Časopis pro moderní filologii (1928–36; 1928 na pokr. K Jiráskovým počátkům literárním); sb. Karel Hynek Mácha (1937, K Hněvkovskému a Máchovi); Listy filologické (1908–31; 1908 na pokr. Děvín Šebastiána Hněvkovského); sb. Listy filologické památce J. Vlčka (1930); Moravskoslezská revue (1914); Mor. sever (Zábřeh 1919); Naše řeč (1929–40); Naše věda (1927–30); Ostravský deník (1919); Otavan (Písek 1930); sb. Podřipsko J. Vrchlickému k 25. výročí úmrtí (1937); Podřipský kraj (Roudnice n. L. 1934–35; 1935 Prostonárodní dětská říkadla v Holubicích a okolí, též sep.); Pozor (Olomouc 1917–18); sb. Slovenská miscellanea. Sborník věnovaný A. Pražákovi k 30. výročí jeho literární činnosti (Bratislava 1931, Máchův Máj a Bottova Smrt Jánošíkova, též sep.); Sokolský vzdělavatel (1939); Střední škola (1926–27); sb. Svatopluku Čechovi (1946); Topičův sborník (1917–18); Věstník čes. profesorů (1915–36); Vyr. zpráva státní čes. reálky v Praze XVI (1923–32); Vyšší národ (1921–41); sb. Z dějin české literatury (1920, O podstatě a zdrojích balad Heydukových, též sep.); Zvon (1920–35; 1928 Zapomenutá Erbenova satira na F. L. Čelakovského, též sep.). ■ **KNIŽNĚ**. *Divadelní hry pro ml.* (pod pseud. A. P. Kapalín): Kašpárek a loupežníci (1940); Napravený švec (1940); Jak vyzrál Kašpárek na čerta (1940). – *Ostatní práce*: Z naší literární tradice alkoholní a protialkoholní (1927); Tabele práce k názornému vyučování (1933); Metodická příručka k českým čítankám pro nižší třídy středních škol 1–4 (1934–36, s F. Holečkem, 1. d. též s F. V. Vykoukalem); O vývoji jazyka československého. Příručka k čítance pro 5. tř. středních škol (1936, t. r. s tit. O vývoji jazyka českého. Příručka k čítance pro 5. a 6. tř. gymnázií); Bedřich Konařík šedesátníkem (1938, s B. Foustkou). ■ **REDIGOVAL** časopis: Vyšší národ (1922–41, s B. Foustkou); *sborníky*: Rudolf Dvořák, dějepisec moravský (1919), Pamětní list k šedesátinám univ. prof. dr. Břetislava Foustky (1922), Pro zdraví a zdatnost naší mládeže (1931, s B. Foustkou a V. Eliáškem), Svatopluku Čechovi (1946, s J. Boreckým, A. Pražákem, F. Strejčkem); *knižnice*: Abstinentská knihovna (1922–40, s B. Foustkou). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL**: Čítanka pro vyšší třídy středních škol. Díl 2. Vydání pro 6. tř. reálky (1933); Čítanka pro vyšší třídy středních škol. Díl 1. pro 5. tř. gymnázií, reál. gymnázií a reálky (1934); Čítanka pro vyšší třídy středních škol. Díl 2. Vydání pro 6. tř. gymnázií (1935); Čítanka pro 1. tř. středních škol (1936, s F. V. Vykoukalem, F. Holečkem); Čítanka pro 2. tř. středních škol (1937, s F. V.

Vykoukalem, F. Holečkem); Čítanka pro 3. tř. středních škol (1938, s F. V. Vykoukalem, F. Holečkem); J. Jungmann: Spolky střídmosti (1940); S. Čech: Písně otrocka a jiné básně (1950) + Nový epochální výlet pana Broučka, tentokrát do 15. století (1950) + Výlety a pestré cesty pana Broučka a společníků (1956) + Ve stínu lípy (1958) + (posmrtně): Výlety pana Broučka 1–3 (1985, s L. Ščerbaníčovou). ■

LITERATURA: Literární historik A. P. Bibliografický přehled literární činnosti v letech 1908 až 1940 (s úvodem B. Konaříka, 1940). ■ **MI** (J. Máchal): ref. o stati K literární klasifikaci některých básníků let čtyřicátých, ČMF 14, 1927/28, s. 316; red. parafráze dopisu A. Jirásky, jímž se ohrazuje proti přeceňování a vymyšlení lit. vlivů ve stati A. P. K Jiráskovým počátkům literárním, ČMF 15, 1928/29, s. 123; V. Kúst: ref. O vývoji jazyka československého, Střední škola 17, 1936/37, s. 92; K. Polák: ref. o stati K Hněvkovskému a Máchovi, Naše věda 1938, s. 279; drb. (J. Borecký): ref. bibliografie Literární historik A. P., Zvon 41, 1940/41, s. 25.

pb

Antonín Procházka (2)

* 13. 1. 1908 *Banja Luka* (Bosna)

† 2. 7. 1966 *Praha*

Autor próz, jejichž původně psychologizující zaměření ustoupilo dějovosti, dramatik.

Dětství prožil P. na různých místech v Bosně, nakonec v Sarajevu. 1919 se s rodiči přestěhoval na Moravu, 1926 maturoval na reálném gymnáziu v Brně, kde se stal úředníkem Zemského úřadu. 1946 přešel do Prahy na min. školství a osvěty; po složení státní zkoušky z výtvarné výchovy na Vyšší pedagogické škole byl 1952–56 ředitelem Domu výstavních a informačních služeb a pak až do smrti vedoucím propagačního oddělení v téměř podniku (přejmenovaném 1961 na n. p. Výstavnictví). P. procestoval většinu Evropy, nejčastěji navštěvoval Jugoslávii.

Po prozaické prvotině *Rod*, vyzdvihující v duchu ruralismu věrnost zemi a rodu, hledal P. vzor v soudobém psychologickém románu. Problematikou lidského nitra se však obíral v obecných úvahách jenom volně spjatých s jednáním hrdinů. Nemotivovaně P. kombinuje zápletky a intriky v jinak psychologizujícím románu *Obětované století*, který se odehrává převážně v podnikatelských kruzích Belgie a Balkánu. Zřetel k psychice hrdinů zcela

ustoupil dějové kombinaci v krátkých povídkách *Tuláci a dobrodruzi*, které se jednoznačně soustředily k překvapivému a často paradoxnímu vyznění příběhu. V románu *Pošetilci*, jehož dějovou osu tvoří tyranizující pletichy chromého starce, se nejvýrazněji uplatnil epický postup paralelního rozehrání více méně samostatných příběhů řady postav. Důvěrné znalosti Jugoslávie využil P. jak ve své jediné práci pro mládež *Neznámý mstitel* o pasáčkovi z bosenských hor, bojujícím za války proti okupantům, tak ve hře *Hráz* ze života rybářů na mořském ostrově.

PŘÍSPĚVKY in: Čes. dělník (1941); Lid. obroda (1949); Lid. noviny (1938–43); Svob. venkov (1947). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Rod (R 1940); Obětované století (R 1942); Tuláci a dobrodruzi (PP 1943); Nokturno (P 1944); Krunýř z pavučin (P 1946); Neznámý mstitel (P pro ml., 1946); Pošetilci (R 1946); Když hrozny zrají (opereta, 1957, hudba J. Kotík a J. Walter, rozmn.); Hráz (D 1958, rozmn.). – *Ostatní práce* (osvětové přednášky): Boj proti suchu (1951); Sovětští lidé na stavbách komunismu (1952); O práci místních rozhlasů (1953); Kulturně-osvětová práce ve žních (1953). ■

LITERATURA: ● ref. Rod: F. K. (Křelina), Venkov 7. 11. 1940; B. Fučík, Akord 8, 1940/41, s. 176; Sez. (K. Sezima), LitN 1941, s. 47 ●; ● ref. Obětované století: Ns (J. Nečas), Naše doba 50, 1942/43, s. 280; V. T. (Tichý), Nár. práce 21. 3. 1943 ●; ● ref. Tuláci a dobrodruzi: kp (K. Polák), Nár. práce 27. 5. 1944; jč (J. Černý), LidN 19. 6. 1944 ●; kp (K. Polák): ref. Nokturno, Nár. práce 20. 2. 1945; ● ref. Pošetilci: A. K., Moravskoslezská osvěta 1, 1946/47, s. 157; F. Buriánek, Zeměd. noviny 6. 11. 1947; A. Hrubý, KM 1947, s. 192 ●.

pb

Arnošt Procházka

* 15. 11. 1869 *Praha*

† 16. 1. 1925 *Praha*

Literární, výtvarný a divadelní kritik a estetik, vůdčí osobnost dekadentního křídla generace 90. let; zakladatel, vydavatel a redaktor *Moderní revue*; básník, překladatel a propagátor především francouzských symbolistů; bibliofilský průkopník a sběratel.

Plným jm. Arnošt Leopold Antonín P.; psal se též A. L. Procházka, Arnošt Procháska, Leopold Procházka. – Narodil se v zámožné měšťanské rodině divadelního kadeřníka, vychovávan byl německy. Studoval malostranské

německé gymnázium, pro obranu českého národa byl však v tercií vyloučen a přestoupil na českou střední školu na Malé Straně, kde se spřátelil s J. Karáskem. Studium práv nedokončil a stal se praktikantem finančního ředitelství, krátce úředníkem u dráhy a nakonec úředníkem (a posléze vrchním účetním) pražského zemského výboru. S J. Karáskem založil 1894 *Moderní revui*, kterou vedl a nezištně redigoval (od 1901 i sám financoval) do své smrti. Ve svém bytě (redakci) pořádal pravidelná setkání mladých autorů sympatizujících s *Moderní revui*; její okruh tvořili zejména K. Kamínek, H. Kosterka, B. Chaloupka, K. Hlaváček, V. Dyk, S. K. Neumann, A. Sova, O. Březina, M. Marten, J. Krecar, K. Fiala, F. Kobliha aj. 1896–99 spoluorganizoval spolek *Intimní volné jeviště*. Udržoval bohatou korespondenci se zahraničními autory (S. Przybyszewski, M. Barrès, R. de Gourmont, J.-K. Huysmans, M. Maeterlinck, J. Péladan aj.). Od 1895 redigoval *Knihovnu Moderní revue* (1895–99 některé svazky graficky upravoval); od 1905 se podílel na řízení edic K. Neumannové *Čeští autoři* a *Knihy dobrých autorů*. P. žil samotářsky a věnoval se zejména umění a redigování, sbíral knihy a grafiky (s výjimkou vzplanutí k chorvatské prostitutce v první polovině 90. let, již se marně snažil vyplatit a napravit, a proto prodal značnou část své sbírky vzácných tisků). Po 1918 se P. hlásil ke krajnímu, protiněmecky vyostřenému a mysticky laděnému nacionalismu, výrazněji také projevoval svůj antisemitismus a protikomunistický postoj. Podlehl srdeční chorobě, kterou 1924 léčil v Poděbradech.

Již na gymnáziu P. pilně studoval francouzské naturalisty a především symbolisty. Kritickou a esejistickou činnost zahájil 1892 v *Literárních listech*, Nivě a Vesně; vedle J. Karáska a F. X. Šaldy probojoval nové umělecké tendence i pojetí kritiky jako svébytné umělecké disciplíny. Záhy se stal stoupencem skepticismu a Nietzscheovy filozofie; pod vlivem francouzské kritiky, především estopsychologické a impresionistické, natrvalo zdůrazňoval individualismus, duchovní a psychologickou vyhraněnost a exaltovanost literatury, byl hlasatelem estetismu, velký důraz kladl na formu a styl díla. Když po neshodách se spolupracovníky *Literárních listů* (především s F. X. Šaldou, s nímž vedl celoživotní spor) a po krystalizaci dekadentně symbolistního křídla generace založil 1894 ve spolupráci s J.

Karáskem Moderní revui, začal v ní prosazovat myšlenky o umění autonomním, aristokraticky výlučném (nadřazeném nad všední život a odvrhujícím mimoestetické vlivy a veškeré společenské požadavky), tematizujícím problematiku pudovosti, podvědomí a chorobných stavů člověka. Artistní zaměření, sklon k vyhraněným postojům a úsilí okruhu Moderní revue o sblížení českého a evropského literárního života obhajoval také v programovém doslovu k Almanachu secese podobně jako v četných polemikách (s J. Kvapilem, M. A. Šimáčkem, F. X. Šaldou, V. Dykem, O. Theerem aj.). Výrazem snahy prosadit dekadentní stylizaci a poetiku (manifestovat její typické postupy a motivy) byla i nepřilíh úspěšná a především polemická kniha veršů *Prostibolo duše*, provokující bezohlednou morbidností a zhnusenou erotičností (je považována za první sbírku s převládajícím volným veršem v české poezii i za první číslovanou bibliofilii u nás). P. kritik a esejista projevoval lásku k výjimečnému a odpor k uniformitě měšťáckého způsobu života i k dosavadním uměleckým postupům. Jeho metoda spojovala barokizující styl, důraz na subjektivní dojem, spiritualismus a hledačství ideální krásy a jejích forem s podrobnou analýzou až pozitivistického ražení a byla charakteristická skeptickou, opovržlivou nekompromisností a útočností. Po knihách esejů věnovaných výrazným zjevům moderního výtvarného umění (*Odilon Redon a Cesta krásy*) vydával knižně výhradně soubory svých (původně časopiseckých) kritik, studií a glos, tematizujících jevy literární a výtvarné, později i divadelní. Řada knih (*Meditace, Literární siluety a studie, České kritiky, Francouzští autoři a jiné studie, Polemiky literární a umělecké*) zachytila úvodní a stěžejní fázi (1892–1912) jeho činnosti. Postulát „individualistního umění na podkladě tradičním“ odrážel zploštění a dílčí proměnu P. estetismu v 10. letech, posun novoklasicistním směrem, hledání řádu, jenž má být doplněn konstantním kultem krásy (*Rozhovory s knihami, obrazy i lidmi*). Soubor *Na okraj doby* byl výrazem P. poválečného zájmu o problémy společenské a politické; stálý sklon k extrémním postojům podnítil autorův příklon k radikálnímu nacionalismu. Neměnnost základních principů P. idealistického estetismu a jeho osobitého a útočného myslitelského postoje, postrádajícího smysl pro

vývojové tendence, se projevila v dalších souborech článků, kritik a poznámek tematickou šíří i rozdrobeností, patosem hledání nadčasových duchovních idejí (mj. v pojetí češství) i zahořklým odporem k nastupujícím uměleckým směrům (*Diář literární a umělecký, Dnové života, Soumrak*). Zklamán odmítnutím své prvotiny vydával P. poezii příležitostně až po delší odmlce (1912–23) v Moderní revui pod pseud. Alois Navrátil. Jeho pozdní beletristickou tvorbu, usilující o vytříbený styl a vyjadřující pocity krutosti a marnosti žítí a věčnost umění, a časopisecké pokusy z 1892 až 1894 shrnul soubor *Torza veršů – Torza prózy*. Tři básně v próze psané K. Neumannové vydal bibliofilsky J. Karásek (*Relikviář*). – P. byl celý život velmi plodným překladatelem (především z francouzštiny, dále z angličtiny, němčiny, italštiny, portugalštiny, ruštiny, polštiny, švédštiny, norštiny, dánštiny, nizozemštiny a vlámštiny). Poezii překládal uvolněným veršem a zejména rytmizovanou prózou, přičemž usiloval (v souladu s estetickým názorem okruhu Moderní revue) o převod stylisticky sourodý a artistní, upřednostňoval individualizující funkci jazyka před funkcí sdělovací. Pouze časopisecky vydal P. překlady L. Ackermannové, A. Bertranda, F. Dörmanna, T. Corbièra, K. Hamsuna, O. Hanssona, É. Hennequina, S. Kierkegaarda, R. M. Rilka, L. N. Tolstého, P. Valéryho, Villiers de l'Isle Adam ad. Do českého prostředí uváděl texty M. Barrèse, A. Gida, J.-K. Huysmanse, M. Maeterlincka, F. Nietzsche, J. Péladana, S. Przybyszewského aj., a to především v Knihách dobrých autorů a v Knihovně Moderní revue, kde tiskl a propagoval také významná díla domácích tvůrců (první sbírky Březinovy, stěžejní sbírky Hlaváčkovy, knihy Neumannovy, Sovovy, Dykovy, Tomanovy aj.).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Adolf Limax, Adolf Nový (i společně s K. Kamínkem), Adolf Zpěvák, Alois Haras, Alois Landa, Alois Navrátil (poezie), A. Navrátil, A. Nový, Antonín Konečný, A. O. Verekin, Cyrian B., Cyrian H., Čeněk Vlach, Emerich Hladký, Ferdinand Studnička, František Jelínek, František Šmíd, Gabri, Gabriel Moton, Gustav Kříž, Helena Vracelová, Hubert Cyriak, Ignát Ctibor, Jakub Navrátil, Jindřich Morávek, Jindřich Tichý, Jiří Lamprecht, Jiří Pudlač, Josef Hořan, Josef Kořínek, Josef Malý, Josef Suk, Julius Crotz, Julius Čepěk, Julius Skružný, Karel Holý, Karel Nový, Karel Pudlač, Katuše Lobčová, Lambert Lakosil, Leopold Pudlač, Loža Lambert, Ludvík Havelka, Lud-

vík Horák, Marek Povolný, Martin Laton, Mortuus, Norbert Fomeš, Oldřich Dřas, P. Marek, Powaga, Prokop Hamouz, Robert Hořan, Rudolf Bláha, Stanislav Kočár, Vilém Barnet, Vilém Rauscher; a., -A-, a-a, A-a, A-a., A. A., -ác, A. K., A. L., ALAP, Alap, A. P., Ap, ap, ap., Ar., -ar, A. R., Ar. Pr., Arzka, A. T., A-TR-A-, -b., b. a., Beta, C. H., -d, -f, F., F., g., h., -h-, H. C., k., K., -ka, K. L., -kp., -kp., K. Z., L., L., L. H., L. P., -m., M., P. A., R., R. R., R. Z., ta, T. A., -ta, tp, -tr., X., x., Z., -z., -z., -zka, α, -α, -α-, β, β., ψ, δ, ε, η, ρ, ζ, ***, +++, °, o. ■ **PŘÍSPĚVKY in:** Almanach Knih dobrých autorů na rok 1914; Almanach moravské omladiny (1883); Almanach Novákův 1918 (1917); Almanach secese (1896); Besedy lidu (1902); Besedy Nár. obzoru (1911–12); Bytová kultura (1924); Čes. Thalia (1892); Čes. svět (1916 až 1917); Exposition de la société des peintres-graveurs Tchecoslovaques „Hollar“ (Paříž 1921); Hlas národa (1902–03); Ilustrovaný svět (1892, 1903–04); Jitřenka (Polička 1891–92, 1897–98, 1911); Kalendář neodvislého dělnictva (1900); Kalendář paní a dívek českých na rok 1911 – ...1916–20; Katalog prací Karla Hlaváčka (1910); Knihovan (1898); L'Humanité Nouvelle (Paříž 1900); Lit. listy (1892–99); Lumír (1899, 1924); Moderní revue (1894–1925); Monatschrift für neue Literatur und Kunst (1897); Mor. bibliotéka; Mor. orlice (1893); Národ (1917 až 1918); Nár. listy (1890–91); Nár. obzor; Naše věda (1922); Niva (Brno 1892–94); Nová čes. revue (1905); Nové proudy (1893); Nový kult (1897 až 1901); Obzor lit. a umělecký (1902); Omladina (1900); Politik; Právo lidu (1916, 1918); Přehled (1910); Ročenka L. Bradáče bibliofila 3 (1919); Rozhledy (1894); Sborník pro exhibis a jinou užítkovou grafiku (1923); sb. Tanec smrti (1917); Vesna (1890–95); Zář (1902); Zlatá Praha (1899); Žycie (Krakov); – posmrtně: sb. In memoriam Karel Hlaváček 1898 (Kladno 1928); Výbor z české prózy literárněhistorické a estetickokritické (Brno 1929). ■ **KNIŽNĚ:** *Beletrie a práce o literatuře a umění:* Prostibolo duše (BB 1894); Odilon Redon (E b. d., 1904); Cesta krásy (EE 1906); Meditace (EE 1912); Literární siluety a studie (EE 1912); České kritiky (1912); Francouzští autoři a jiné studie (1912); Polemiky literární a umělecké (1913); Rozhovory s knihami, obrazy i lidmi (EE 1916); Na okraj doby (EE 1919); Diář literární a umělecký (EE 1919); Němečtí vlkodlaci (polemická brožura, 1921); Dnové života (EE 1922); Soumrak (EE 1924); – posmrtně: Torza veršů – Torza prózy (1925, ed. J. Krecar); Relikviář (BB v próze, 1928, ed. J. Karásek). – *Překlady:* E. Zola: Dobyty Plassans (b. d., 1894) + Štvanice (b. d., 1912); Ch. van Lerberghe: Slídiči (1896); F. de Roberto: Mrtvé lásky (b. d., 1896, šifra Alap); M. Barrès: Berenčina zahrada (b. d., 1896) + Nepřítel zákonů (1905, pseud. Ferdinand Studnička); S. Przybyszewski: U moře (1897, an.) + Epipsychidion (1897); G. Eekhoud: Kees Doorik (1899); D. Przybyszewska: Hřích (1899, an.); S. Sighele: Co století umírá (b. d., 1899); A. Gi-

de: Filoktétes (1899) + Prométheus špatně připoutaný (1904) + Těsná brána (b. d., 1910) + Narkissos, Filoktétes a Prométheus (1912) + Betsabé (1913) + Král Kandaules (1914) + Isabella (1919); E. de Castro: Belkiss, královna sábská, axumská a hymiarská (1900); Convivium (výbor z franc. lyriky, 1900, s J. Karáskem, E. Lešehradem, S. K. Neumanem); H. Lichtenberger: Nietzscheova filozofie (1900); F. Nietzsche: Případ Wagnerův a Nietzsche kontra Wagner (1901) + Antikrist (1905, pseud. Leopold Pudlač) + Ecce homo (1910) + Soumrak model čili Kterak se filozofuje kladivem (1913); P. Lafargue: Vývoj cizoložstva (b. d., 1902); J. Péladan: Cítové zasvěcení (1903, pseud. Leopold Pudlač) + Srdce v očistci (1912) + Aurela (1915); J.-H. Rosny: Zločin lékařův (b. d., 1904); H. de Régnier: Krátký život Baltazara Aldramina – Benátčana (1904) + Muž a Siréna (1917, šifra A. P.) + Básně (b. d., 1917, an.); F. van Eeden: Malý Jeník (1905); W. G. van Nouhuys: Egidius a cizinec (1905, pseud. Karel Pudlač); G. Palante: Boj o individuum (b. d., 1905, pseud. Jindřich Morávek); J. de Tinan: Příklad Ninony de Lenclos, milovnice (1905, pseud. Ludvík Havelka); J.-K. Huysmans: Naruby (1905) + Obluda v umění (in O. Redon: Dvanáct listů, 1912, an.) + Félicien Rops (1912, an.) + Den ze dne (b. d., 1914); J. Barbey d'Aureville: Ženatý kněz (b. d., 1906); H. von Hofmannsthal: Císař a čarodějka (1906, pseud. Karel Pudlač); J. Laforgue: Hamlet čili Následky lásky synovské (1906, pseud. Karel Pudlač); Stendhal: Vanina Vanini, Cenciové, Vévodkyně z Palliana (1906, pseud. R. Bláha) + Abatyše v Castru, Vittoria Accoramboniová (1908, pseud. Rudolf Bláha); A. France: Na bílé skále (1906, pseud. Katuše Lobčová) + Traktér u královny Pedauky (1909, pseud. Lambert Lakosil) + Sedm žen Modrovousových (1920); R. de Gourmont: Morálka lásky (1906, pseud. Jakub Navrátil) + Noc v Lucemburské zahradě (1907, pseud. Julius Skružný) + Listy Satyrovy (1915) + Tajemství Dona Juana (b. d., 1915) + Theodat (1919, šifra A. P.) + Listy Amazonce (1920, šifra A. P.); O. Mirbeau: Špatní pastýři (1906, pseud. Karel Pudlač) + Deník panské (1925); Rachilde: Věž lásky (1907, pseud. Alois Landa) + Zabíječ žab (1911) + Namalovaná žena (1924); J. Gautier: Princezny lásky (b. d., 1908, pseud. Helena Vracelová); O. Wilde: Básně v próze (1908) + Dvě povídky (1908, pseud. Norbert Fomeš) + Zločin lorda Arthura Savila, Strašidlo cantervillské (1908, pseud. Norbert Fomeš) + Básně v próze a jiné práce (1909, pseud. Norbert Fomeš, s J. Živným) + Eseje (1909, pseud. Norbert Fomeš) + Vévodkyně padovská (1911) + Slavík a růže (1919, an.); P. Louÿs: Antické povídky (1908, pseud. Emerich Hladký) + Nachový muž (1913) + Leda čili Chvála blahoslavených temnot (1920); S. Streuvels: Jaro (1909, pseud. Robert Hořan); S. Mallarmé: Herodias (1909, pseud. Lambert Lakosil) + Anekdoty čili Básně prózou (1915, pseud. Alois Navrátil) + Odpoledne Faunovo (b. d., 1922);

M. Maeterlinck: Sedm princezen, Vetřelkyně (1910); J. Keats: Hyperion (1911); S. Phillips: Mar-
pessa (1911); R. Browning: Na balkoně (1911) +
Tragédie duše (1918, šifra T. A.); G. Flaubert: Pa-
měti bláznovy (1911) + Bibliomanie (b. d., 1924);
G. D'Annunzio: Animal triste (1912, an., s V. Dy-
kem) + Oheň. Romány marhaniku (b. d., 1912); L.
Bloy: Strašlivá noc (1913); H. Krains: Duše zvonu
(1913); Molière: Jiří Dandin čili Ošálený manžel
(1914); J. Moréas: Neviňátko (1914); M. Renard:
Nehybná cesta (1914); A. Suarès: Kressida, Helena
(1914, s J. R. Markem) + Chrám lásky (1919); P.
Alexis: Konec Lucie Pellegrinové (1915); T. de
Banville: Milenec (b. d., 1915); F. Jammes: Román
zajícův (1915); R. Scheffer: Neznámá (b. d., 1915);
P. Verlaine: Luisa Leclercquová (b. d., 1915); Cizí
básníci 1, 2 (1. 1916, mj. Ch. Baudelaire: Květy zla,
L. Tailhade: Antický sen; 2. 1919, mj. L. Dierx, E. A.
Poe, A. Samain, E. Verhaeren); A. Lebey: Ennoia
(1916); V. Lee: Povídky, Ariadna v Mantově, Jezera
Mantovská (1916, pseud. Robert Hořan, překlad
střední části, s překl. I. Zvachové a A. Červinko-
vé-Eiseltové); J. Renard: Mravy Filipových (1916);
P. Claudel: Výměna (1917) + Múzy (1917, an.) +
Proteus (1920, šifra A. P.); F. Beaumont, J. Flet-
scher: Philaster čili Lásky krvácí (1918, pseud. Nor-
bert Fomeš); C. Sternheim: Měšťan Schippel
(1919); L. Dumur: Nach Paris! (1921) + Řezník
verdunský (1924, s J. Živným); H. Serre: Ghetto
v meště (1921); G. Boccaccio: Dekameron 1–4
(1923–26, s překl. A. Pokorného); Ch. Vildrac: Dra-
ma (b. d.). ■ SCÉNICKY. Překlady: J. W. Goethe:
Spoluvinici (1916); R. B. Sheridan: Škola pomluv
(1916); A. France: Tatík Crainquebille (1917); F.
Vandérem: Mistr (1918); H. de Régnier: Mořská
ekloga (1920); C. Debussy, M. Maeterlinck: Pelléas
a Mélisanda (1921, pseud. František Jelínek); F. de
Curel: Nelidská země (1923, pseud. František Jelí-
nek). ■ KORESPONDENCE: J. Krecar: Z dopisů
A. P. (J. Krecarovi z 1917–23), Knihomol 1924/25,
s. 136. ■ REDIGOVAL časopis: Moderní revue
(1894–1925); knižnice: Knihovna Moderní revue
(1895–1924), Čeští autoři (1905–19, s vydavatel-
kou K. Neumannovou), Knihy dobrých autorů
(1905–22, sv. 5–182, s vydavatelkou K. Neumannou-
vou). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Almanach na
rok MCM (b. d., 1899, s V. Dykem a K. Kamínkem);
K. Hlaváček: Spisy (1905); ant. Cizí básníci (1.
1916, 2. 1919); H. G. Schauer: Spisy (1917); sb. Ta-
nec smrti (1917). ■

LITERATURA: In memoriam A. P. (1925, zvl.
číslo MR, sv. 40, ed. V. Dyk, J. Karásek a J. Krecar;
mj. přisp. J. M. Augusta, V. Dyk, K. H. Hilar, J. Ka-
rásek, F. Kobliha, H. Kosterka, J. Krecar, J. Maria,
L. Pihertová, S. Przybyszewski); F. Batha: A. P., Li-
terární pozůstalost (LA PNP 1963). ■ J. Kalvoda:
ref. o „políčkové“ aféře s J. Kvapilem, Niva 3,
1892/93, s. 240 a 264; F. V. Krejčí: Dekadence, Naše
doba 2, 1894/95, s. 492; ● ref. Prostibolo duše: J.
Kvapil, NL 21. 12. 1894; an., Čech 24. 12. 1894; O. V.

(V. Otomar), Niva 5, 1894/95, s. 210; F. V. Krejčí,
Rozhledy 4, 1894/95, s. 677; E. Krásnohorská, Osvě-
ta 1895, s. 181 → Výbor z díla 2 (1951) ●; Kj. (F. V.
Krejčí): ref. překl. G. Eekhoud, Rozhledy 8,
1898/99, s. 757; K. Sezima: Glossy ke kritice a esteti-
ce oněch bouřlivých let devadesátých, Lumír 28,
1899/1900, s. 286; J. Karásek in Impresionisté a iro-
nikové (1903, s. 28); ● ref. Cesta krásy: M. Marten,
MR 1906/07, sv. 19, s. 207; -e-, Přehled 5, 1906/07, s.
855 ●; F. Chudoba: ref. překl. R. Browning: Na bal-
koně a J. Keats: Hyperion, Novina 5, 1911/12, s. 88
a 159 (k tomu F. X. Šalda, Novina 5, 1911/12, s. 416);
O. Šimek: ref. překl. G. Flaubert: Paměti bláznovy,
Novina 5, 1911/12, s. 375; an.: ref. překl. A. Gide:
Těsná brána, Přehled 10, 1911/12, s. 379 (k tomu K.,
tj. J. Karásek, MR 1911/12, sv. 25, s. 109 a 159); ● ref.
Meditace: P. Nešpor, Studentská revue 5, 1911/12, s.
242; A. Novák, Přehled 10, 1911/12, s. 483; an. (J.
Vodák), Čas 24. 3. 1912; K. (F. V. Krejčí), PL 9. 6.
1912 ●; A. Novák: ref. Literární siluety a studie,
České kritiky, Francouzští autoři a jiné studie, Přeh-
led 11, 1912/13, s. 821 a 844; O. Theer: V zříjové
MR... (polemika o postojích generace), Přehled 12,
1913/14, s. 78; ● ref. Rozhovory s knihami, obrazy
i lidmi: -och- (F. S. Procházka), Zvon 16, 1915/16,
s. 517; J. Marek, MR 1916, sv. 30, s. 179; A. N. (No-
vák), Lumír 1916, s. 331; jv. (J. Vodák), LidN 23. 6.
1916; G. Pallas, Venkov 26. 7. 1916; K. H. (Hikl),
Naše doba 24, 1916/17, s. 789; J. B. (Borecký), Topi-
čův sborník 4, 1916/17, s. 91 ●; ● ref. překl. H. de
Régnier: Muž a Siréna: F. X. Š. (Šalda), Kmen 1,
1917/18, s. 20 → KP 10 (1957); B. Bová (Benešová),
Lípa 1, 1917/18, s. 208 ●; an.: A. P., Tribuna 16. 11.
1919; J. L. Fischer: ref. Na okraj doby, Nové Čechy
3, 1919/20, s. 86; M. Rutte: K jubileu kritikovu, Cesta
2, 1919/20, s. 435; ● ref. Dnové života: -och- (F. S.
Procházka), Zvon 22, 1921/22, s. 686; A. N. (No-
vák), LidN 17. 8. 1922 ●; J. Krecar: Počátky českých
moderních tisků, Čtvrtá ročenka L. Bradáče (1923)
→ Řemeslo a umění v knize (1927); -l (V. Ertl): ref.
překl. H. Serre, NŘ 1924, s. 10 (k tomu polemika: T.
A., tj. A. Procházka, MR 1924, sv. 39, s. 174; -l, tj. V.
Ertl, NŘ 1924, s. 169); O. Fischer: Pseudonymy de-
vadesátých let, Kritika 1924, s. 140 a pokr. (k tomu
F. X. Šalda, Kritika 1924, s. 378 a Kritika 1925, s.
47); J. Krecar: ref. Soumrak, Lumír 1924, s. 493;
● nekrology: an. (E. Vachek), Pramen 5, 1924/25, s.
195; -vb- (V. Brtník), Topičův sborník 12, 1924/25, s.
235; F. X. Šalda, Var 3, 1924/25, s. 427 → KP 13
(1963); K. (J. Kopal), Nové Čechy 8, 1924/25, s. 196;
Z. Nejedlý, Var 3, 1924/25, s. 443 → Z české kultury
(1951) a O literatuře (1953); J. O. Novotný, Cesta 7,
1924/25, s. 344; J. M. Augusta, Knihomol 1924/25, s.
812; A. Trýb, A. Novák, oboje LidN 17. 1. 1925; F.
Götz, NO 17. 1. 1925; H. (J. Hora), RP 17. 1. 1925;
E. Lešehrad, Čes. slovo 18. 1. 1925 → Básnické ži-
voty (1935); M. Rutte, NL 18. 1. 1925; R. Medek, 28.
říjen 19. 1. 1925; M. Hýsek, NL 23. 1. 1925; A. Ro-
ček, Samostatnost 23. 1. 1925; J. Kodíček, Tribuna
23. 1. 1925; Z. Kalista, NO 24. 1. 1925; J. Karásek,

Ženský svět 1925, s. 33; J. Bartoš, Nová svoboda 1925, s. 41; V. Dyk, Lumír 1925, s. 43 ●; J. Krecar: Průkopník českého bibliofilského tisku, Vitrinka 2, 1924/25, s. 114 → Řemeslo a umění v knize (1927); V. Dyk: Poslední číslo Moderní revue, Lumír 1925, s. 156 + Po roce, Lumír 1925, s. 559; ● ref. Torza veršů – Torza prózy: A. N. (Novák), LidN 1. 4. 1925; J. V. Sedlák, Kritika 1925, s. 263; E. J. (Jurčinová), Ženský svět 1925, s. 181 ●; K. H. Hilar in Odložené masky (1925); J. Karásek: A. P. jako sběratel, Vitrinka 3, 1925/26, s. 105 → Vzpomínky (1994); K. Zink: Životní dílo A. P., 8. aukce – Knihovna A. P. 1 (1926); A. Hartl: A. P. a T. G. Masaryk, Masarykův sborník 2, 1926/27, s. 10; V. D. (Dyk): Aukce knihovny A. P., Lumír 53, 1926/27, s. 503; K. Hoyer: České překlady z Boccaccia, ČMF 13, 1926/27, s. 57; S. K. Neumann: O A. P. a Moderní revui, Lit. rozhledy 13, 1928/29, s. 46 a pokr. → Vzpomínky 1 (1931); V. Brtník: Česká literatura za války, Zvon 29, 1928/29, s. 104; J. Karásek: Vzpomínka na A. P. jako bibliofila, Čes. bibliofil 1929, s. 24 → Vzpomínky (1994) + Vzpomínky na počátky Moderní revue, RA 5, 1929/30, s. 303 a pokr.; P. Fraenkl: K vývoji novodobé české literární kritiky, RA 5, 1929/30, s. 316; F. Götz in Básnický dnešek (1931); J. Karásek: Počátky Moderní revue, RA 7, 1931/32, s. 12 a pokr. → Vzpomínky (1994); M. Novotný: A. P. a R. de Gourmont, Ročenka českosl. knihtiskařů 1932, s. 63; J. Karásek: Kritika generace Moderní revue, sb. O českou literární kritiku (1940) + A. P., tvůrce Moderní revue, Nedělní list 19. 11. 1944; E. Jurčinová: Vzpomínka na A. P., LD 10. 1. 1946; (ld): 25 let od smrti literárního kritika, LD 17. 1. 1950; J. Levý in České teorie překlady (1957); L. Hlaváček: Začátky moderní české knihy, Výtvarné umění 1970, s. 350; J. Kryšková: Moderní revue A. P. a její význam pro rozvoj české knižní kultury, sb. Strahovská knihovna 14–15, 1979–80, s. 147; Z. Pospíšil: Skica k české estetice přelomu století, Estetika 1981, s. 84; R. B. Pynsent: The Decadent Nation: The Politics of A. P. and J. Karásek ze Lvovic, sb. Intellectuals and the Future in Habsburg Monarchy 1890–1914 (1988); in sb. Moderní revue 1894–1925 (1995, ed. L. Merhaut a O. M. Urban); H. Kulhánek: A. P., Labyrint 1995, č. 1; L. Merhaut: A. P.: Theoretician of Autonomous Art and of Moderní revue, sb. Totenmesse. Modernism in the Culture of Northern and Central Europe (1996); Z. Pokorná: Z dopisů Kamila Fialy A. P., J. Hloušková: Korespondence Stanislava Przybyszewského a A. P. v letech 1895–1901, obojí sb. Literární archiv 28, 1997; S. Przybyszewski in Paměti – Korespondence (1997, ed. J. Hloušková); O. M. Urban: P. Prostibolo a Hlaváčková duše, Umění 1997, s. 430.

lm

František Faustin Procházka

* 13. 1. 1749 *Nová Paka*

† 2. 12. 1809 *Praha*

Literární historik, vydavatel bible a starších českých literárních památek.

Křtěn František Hilarius. Faustin je jméno řádové. Jako rodiště bývá v literatuře chybně uváděna Stará Paka nebo Packov. – Pocházel z rodiny drobného řemeslníka. Obecnou školu navštěvoval v Nové Pace. Pro dobrý prospěch a hudební nadání byl přijat jako vokalista na nižší gymnaziální studia do klášterní cisterciácké školy v slezském Grüssau (Krzeszów, Polsko), vyšší třídy gymnázia absolvoval jako houslista u jezuitů v Jičíně. 1766 odešel na filozofii do Prahy, kde na něho působili obzvláště osvícenci J. Stepling a K. H. Seibt, který ho uvedl do studia klasické a soudobé německé literatury. Po roce vstoupil, patrně z existenčních důvodů, do řehole pavlánů (řeholní slib 1768). Noviciát prožil ve Vranově u Brna; zde se seznámil s V. F. Durychem, pod jehož vlivem se začal zabývat studiem orientální, klasické a slovanské filologie. Po ukončení filozofie absolvoval 1770–74 studia teologie v Praze, za nichž byl 1772 vysvěcen na kněze, 1774 se stal řádovým kazatelem a učitelem kleriků v pavlánském konviktu v Praze. Až do zrušení řádu 1784 zde vyučoval orientálním a klasickým jazykům a církevnímu právu. Poté se stal světským knězem a působil v řadě státních funkcí: 1786 byl jmenován cenzorem českých knih a ředitelem pražských gymnázií, 1807 ředitelem všech gymnázií v Čechách a po zemřelém K. R. Ungarovi bibliotékářem univerzitní knihovny v pražském Klementinu. Úřední povinnosti ho postupně odváděly od literární práce, do smrti však udržoval kontakt s vlastenci kolem J. Dobrovského, F. M. Pelcla a M. V. Kramera, usilujícími založit spolek na pěstování českého jazyka a literatury. Excerpcí staročeských památek se podílel na přípravě slovníku českého jazyka.

P. celoživotním dílem bylo nové znění českého překladu bible. Na první edici spolupracoval s V. F. Durychem. Vyšli z posledního jezuitského vydání (tzv. Svatováclavská bible, 1769–71), které opravili, popř. doplnili na základě srovnání s Vulgátou a přihlídnutí jak k textu hebrejskému a řeckému, tak ke starším českým překladům, zvláště Bibli králické. Obě

další vydání revidovaného znění bible (1786 Nový zákon, 1804 celé Písmo) připravil již P. sám s využitím poznatků soudobého kritického biblického studia a s větší oporou v řeckém textu. Tyto edice obsahují množství oprav věcných (v duchu náboženské tolerance a osvícenství) i jazykových (snaha omezit cizí výrazy). P. bible byla ve své době vysoce ceněna, např. J. Dobrovským. – Průpravou k literárně-historické práci bylo doplňování neuspokojivé Ungarovy edice Balbínovy *Bohemia docta*, k němuž byl P. vybidnut J. Dobrovským. Do Voigtova sborníku *Acta litteraria* pak přispěl literárněhistorickou prvotinou *De litterarium latinarum in Bohemia et Moravia restitutoribus commendatio* (Pojednání o obnovitelích latinského písemnictví v Čechách a na Moravě), prozrazující pozdější P. zájem o latinské humanistické písemnictví v Čechách a na Moravě. Dějinami české literatury se P. zabýval v rozsáhlém spise *De saecularibus liberalium artium in Bohemia et Moravia fatis commentarius* (Rozprava o osudech svobodných umění v Čechách a na Moravě podle staletí). Šlo o první novodobý pokus o syntetické zpracování celého komplexu naší literatury. Vzhledem k dosavadní faktografické nepřipravenosti byl důraz položen na biografická a bibliografická data, jež byla zasazena do širokého kulturně-historického kontextu. Zvláštní pozornost byla věnována latinským památkám 14. a 16. století, opomíjeny byly naopak česky psané spisy; kriticky či lhostejně se P. stavěl k představitelům reformace, českým bratrům a pobělohorským exulantům (včetně velkých zjevů, např. J. A. Komenského aj.), které vinil z kulturního úpadku země. Pro soustavnou pozornost latinským, resp. německým památkám české provenience považoval J. Dobrovský tuto P. práci za jakýsi pendant ke svým *Geschichte der böhmischen Sprache und Literatur*. – Vyvrcholením literárněhistorického studia mělo podle P. záměru být podrobné systematické dílo *Českomoravská bibliotéka*. Realizoval však jen třídílný svazek *Miscellaneen der böhmischen und mährischen Literatur...* (Rozličnosti z české a moravské literatury...), obsahující životopisy českých spisovatelů a ukázky z jejich děl, především ze 16. století. 1786–87 uskutečnil P. významný ediční podnik vydáním 15 původních i překladových památek starší české literatury včetně těch, které donedávna figurovaly v jezuitském indexu zakáza-

ných knih (Dalimilova kronika v Ješínově vydání s tit. *Kronika boleslavská...*, Erasmus Rotterdamský). Hodlal jimi nahradit nejtěžší ztráty způsobené protireformační politikou, ukázat vznikající novodobé literatuře správný jazykový vzor a zároveň šířit osvícenskou ideologii jak výběrem knih (nábožensky vzdělávací spisy, praktická filozofie, zdravotěda, historie), tak předmluvami k edicím. Knihy vycházely ve čtyřech řadách („historie domácích skutků, historie skutků cizích, umění všech věcí světských, knihy umění božího“), texty některých byly připravovány kriticky s řadou doplňujících poznámek a vysvětlivek. – S P. jménem je (podle monografie J. Hanuše) spojována také pseudonymem krytá redakční a autorská činnost v týdeníku *Über die Broschüren unserer Zeiten*, který přinášel oznámení a recenze soudobých publicistických prací. Osvícenská tendence se zde propustovala s konzervativním katolicismem, hlavním tématem byla obrana klášterů jako středisek vzdělanosti. (S působností v časopise souvisí pravděpodobně studie *Kritische Nachrichten von den bisherigen Produkten der Pressfreiheit in Böhmen*, otištěná v *Miscellaneen*.)

PSEUDONYM: J. C. Hintschius (dub., *Über die Broschüren...*). ■ PŘÍSPĚVKY in: *Acta litteraria Bohemiae et Moraviae* (1783, 2. sv.); *Über die Broschüren unserer Zeiten* (dub., květen–srpen 1782); – posmrtně: *Besedy Času* (1909); *Dobroslav* (1821). ■ KNIŽNĚ. *Literárněhistorické práce: De saecularibus liberalium artium in Bohemia et Moravia fatis commentarius* (1782); *Miscellaneen der böhmischen und mährischen Literatur, seltener Werke und verschiedener Handschriften...* 1–3 (1784–85). ■ KORESPONDENCE: in J. Hanuš: *F. F. P. ...* (dopis neznámé přítelkyni, b. d.; 1915). ■ REDIGOVAL *časopis*: *Über die Broschüren unserer Zeiten* (1782, dub.). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: *Nový zákon Pána a Spasitele našeho Ježíše Krista...* (1778, s V. F. Durychem); *Bibli česká, to jest Celé Svaté Písmo Starého i Nového zákona* (1780, s V. F. Durychem); *Písmo svaté Nového zákona...* (1786); *Sv. Augustina Kniha o městě Božím* (1786, přel. Adam z Víně 1589); *Knížka sv. Augustina, kterouž nazval Manuale, to jest Rukověť o spatřování Pána Krista...* (1786); *Knížka sv. Augustina, již titul dal Soliloquia animae ad Deum, to jest Samotné rozmlouvání duše křesťanského člověka s Bohem...* (1786, přel. D. Adam z Veleslavína 1583); *Knížky sv. Augustina. První slove: Zrcadlo hříšného člověka. A druhá: O marnosti zdejšího života* (1786); *Epištoly sv. Ignatia...* (1786, přel. Matouš z Benešova 1560–80); *Kniha Erasma Rotterdamského, v kteréž každému křes-*

fanskému člověku naučení i napomenutí se dává, jak by se k smrti hotoviti měl (1786, přel. J. Popel z Lobkovic 1563); Kronika boleslavská... (1786); Kronika česká od Příbika Pulkravy z Tradenína... (1786); Lactancius Firmianus: O pravé počtě Boží (1786); O. Prefát z Vlkanova: Cesta z Prahy do Benátek a odtud potom po moři až do Palestíny... (1786); (Jan Česka:) Příkladné řeči a užitečná naučení vybraná z knih hlubokých mudrcův... (1786); (A. Guagnini:) Vejtah z Kroniky moskevské (1786; přel. M. Hosius asi 1590, výbor F. F. Procházka; připojeno Zikmunda z Herbersteina Dvojí cesta do Moskvy); (H. Rantzau:) Vejtah z Regimentu zdraví (1786, přel. A. Huber z Risenpachu 1587); Erasma Rottrdamského Ruční knížka o rytíři křesťanském (1787, přel. O. Velenský z Mnichova 1519); Život císaře Karla IV. ... (1791, s F. J. Tomsou); Bibli česká, to jest Celé Sv. písmo Starého i Nového zákona 1, 2 (1804). ■

LITERATURA: J. Hanuš: F. F. P., český buditel a literární historik (1915). ● J. Dobrovský: ref. Biblí česká, Böhmische und mährische Literatur 1780, sv. 2, s. 187 + ref. De secularibus..., Literarisches Magazin 2, 1786, s. 71 + (an.): Beiträge zum gelehrten Österreich. Abbe F. F. P., Intelligenzblatt der Annalen der Literatur 1803, č. 16, sloupec 129; M. K. Ehrlich in Rede an die Schüler des k. k. Kleinseitner Gymnasiums (1810); -um (J. V. Rozum): F. F. P., Zlaté klasy 1, 1853/54, s. 418; an.: F. F. P., Světozor 1867, s. 16; an.: Rodiště F. F. P. v Nové Pace, Světozor 1869, s. 96; J. Truhlář: Dějiny bibliotéky klementinské, Osvěta 1882, s. 701; B. Patera: První úsvit našeho národního probuzení, Jarý věk 1884, s. 75; F. Bílý: První novočeská bible, alm. Zora 3, 1885, s. 4 → Od kolébky našeho obrození (1904); J. Vlček: Z doby josefinské, ČČH 1900, s. 15; ● k 100. výr. úmrtí: J. H. (J. Hanuš, dub.), Besedy Času 1909, s. 388, 394; A. Kotík, Osvěta 1909, s. 699, 789 ●; ● ref. J. Hanuš: F. F. P.: F. Bartoš, ČČM 1916, s. 240; A. Novák, ČČH 1916, s. 216 ●; J. Volf: Z dějin osvětské cenzury, ČČM 1924, s. 221 + Potíže českých cenzorů r. 1789, Zvon 26, 1925/26, s. 224; A. Novák: J. Dobrovský a jeho předchůdci v českém literárním dějepise, sb. Josef Dobrovský 1753–1829 (1929, s. 241); J. B. Novák: Nová Paka a F. F. P., Beseda 1949, s. 9; A. Pražák: F. F. P., LD 16. 1. 1949; skn: F. F. P., Svob. slovo 18. 1. 1949; J. B. Novák: F. F. P., Slovesná věda 3, 1949/50, s. 193; bs: Vlastenectví kněze F. F. P., LD 7. 1. 1951; F. Šmahel: Přehled českého bádání o renesanci a humanismu, ČČH 1961, s. 265; F. Vodička: Neznámé svědectví o vydavatelské činnosti F. F. P., AUC Praha – Philologica, Slavica Pragensia 4, 1962, s. 689; V. Smetana: Encyklopedisté obrozené doby, RP 22. 5. 1966; B. Slavík in Od Dobnera k Dobrovskému (1975); J. Trifška: Významné výročí (k 200. výr. vyd. De saecularibus liberalium artium...), ZM 1983, s. 44; P. Voit in Pražské Klementinum (1990).

lk

František Serafínský Procházka

* 15. 1. 1861 *Náměšť na Hané* u Olomouce

† 28. 1. 1939 *Praha*

Básník, prozaik, dramatik, překladatel, redaktor i literární kritik ruchovské orientace. V jeho lyrice i epice dominovala vlastenecká, protirakouská a protiklerikální tendence; tradicionalistické zaměření jej přivedlo k inspiraci lidovou písní, která se uplatnila i v jeho tvorbě pro děti. Jako dlouholetý redaktor Malého čtenáře se přičinil o zvýšení úrovně české literatury pro mládež.

Syn kováře, zámečníka a všestranného mechanika se značným rozhledem, hudebním nadáním i jazykovými znalostmi, ctitele K. Havlíčka Borovského. Čtyřletý P. ztratil matku, z druhého otcova manželství měl pak devět mladších sourozenců. Doma nejvíce přilnul k osleplému dědečkovi pohádkáři a zpěváku balad, od babičky se naučil množství lidových lyrických písní. Vystudoval Slovanské gymnázium v Olomouci (1873–81), kde přispíval do psaných studentských časopisů (Háj, Lípa, Sršeň) a sprátoval se s O. Přikrylem, poté dva roky pobyl v tamním kněžském semináři; 1883 debutoval verši v brněnském Obzoru (pod pseud. V. Lipín). T. r. vystoupil z bohosloví a odešel studovat do Prahy na filoz. fakultu latinu, řečtinu a češtinu (zde žákem J. Gebauera, J. Krále, A. Rezka); živil se kondicemi a podporami od spolku Radhošť. Protože po absolutoriu (1887) neměl prostředky, aby mohl rok působit jako neplacený čekatel profesury, byl krátký čas vychovatelem a potom přijal místo výpomocného učitele na obecné škole ve Starých Strašnicích, později učil na Žižkově a ve Vršovicích (1889 složil doplňovací maturitu na učitelském ústavu v Praze). 1891 se stal redaktorem Malého čtenáře a poté i celé produkce pro děti a mládež ve Vilímkově nakladatelství. 1892 se oženil, manželka po dvanáctileté duševní chorobě 1916 zemřela; po čase uzavřel nový sňatek. 1901–34 byl redaktorem v nakl. Čes. grafická Unie; zároveň zastával od 1901 místo knihovníka městské knihovny na Vinohradech, 1913–26 funkci jejího ředitele. Od 1913 byl také redaktorem a vydavatelem beletristického týdeníku Zvon. Účastnil se spolkové činnosti v Moravské besedě, ve Spolku čes. spisovatelů beletristů Máj (od 1892, 1929–39 předseda) a 1901 se stal zakládajícím členem jeho Nakl. družstva. Půso-

bil též ve Svatoboru, ve Společnosti přátel literatury pro mládež, pak v sekci přátel literatury pro mládež Masarykova lidovýchovného ústavu v Praze aj. Patřil k prvním signatářům Manifestu čes. spisovatelů z května 1917; za sporů o univerzitní insignie 1934 spolupodepsal projev nacionalisticky orientovaných spisovatelů. Podnikl cesty do severního Německa a na Slovensko.

Základním rysem básnické tvorby P. bylo vlastenecké zaujetí a lpění na domácích tradicích. V epice následoval A. Heyduka ve zpěvných slokách *Písně o Čínu* (pův. název *Pohádka* změnil vydavatel J. Neruda), když pohádce o Zlatovlásce dal alegorický, národně povzbudivý význam, a S. Čecha ve veršované povídce *Na úrodné půdě*, přenášející podněty Lešetínského kováře do prostředí zidylyzované hanácké dědiny. V tendenční básni *Jazyk* P. sáhl po mytickém tématu ze zápasu pohanského slovanství s germánským křesťanstvím a uzavřel ji výpadem proti kultu svatojanskému. Tato linie tvorby vyvrcholila lyrickoepickou skladbou *Král Ječmínek*, v níž hanáckou pověst přetvořil v dílo zahrocené proti monarchismu a aristokratismu a ústící ve vizi pádu cizácké vlády a nastolení demokracie. Ve sbírkách intimní, meditativní i společensky kritické lyriky a drobné epiky P. přešel od tvorby lumírovsko-ruchovského rázu (vliv J. Vrchlického, E. Krásnohorského), charakteristické rétoričností a používáním složitých lyrických forem (*Různé zvuky*, *Blesky na horách*), k inspiraci lidovou písní (*Písničky*, *Novější písničky*, *Nejnovější písničky*), spojenou leckdy se vzpomínkami na dětství v hanáckém domově (*Písničky kovářova syna*). Přestože se mnohdy nedostal nad pouhé napodobení lidové písně, její poetika jej přivedla k výrazové úspornosti, hravosti a melodičnosti, což podnítilo několik skladatelů (J. B. Foerster, L. Janáček, K. Kovařovic, J. Malát, V. Novák aj.) k zhudebnění jeho vážných i rozmarných textů; některé znárodněly. Své protirakušácké stanovisko vyslovil P. nejpréměji v rozhorlených i sarkastických *Hradčanských písničkách*, v nichž se mu kontrast mezi někdejší slávou a pozdější pustotou Hradčan za vlády Habsburků stal symbolem ponížení národa (o jejich ohlasu svědčí devět vydání během jednoho roku), za světové války pak v antimilitaristické sbírce národní úzkosti a naděje *Černý orel*. Ironie a sarkasmus nejednou provázely jeho tvorbu se koncentrovaně

projevily v epigramatických souborech *Semenec* a *Vosy*, tepajících z tradicionalistických hledisek jevy soudobého politického i literárního života, i v humorných a v satirických básních *Vojna je vojna*. V posledních sbírkách *Nové hradčanské písničky* a *Věřím* vyjádřil P. namnoze patetickým volným veršem radost ze svobody a uctil hrdiny boje za samostatnost, současně však horlil proti nesvárům v národě, prospěchářství a skepsi, přičemž se leckdy neubráníl teozovitosti. – Redigování přivedlo P. k literární kritice. Soustřeďoval se hlavně na poezii, k níž přistupoval z tradicionalistického hlediska, snažil se však najít pochopení i pro práci mladších generací. Tak jako řízení Zvonu zrodilo P. kritiku, vedoucí postavení v redakci Malého čtenáře podnítilo jeho tvorbu pro děti. Pohádky a povídky (leckdy na cizí náměty) i dílka dramatická (nejlepší z nich je *Popelka*) zůstaly sice v jeho díle epizodou, ale básnickými sbírkami opírajícími se o lidovou poezii zaujal P. po J. V. Sládkovi a J. Kožíškovi čelné místo v české původní poezii pro děti. V nejzdařilejších knihách se mu dařilo vcítit se do světa malých čtenářů a v prostých, průzračně jasných básničkách vyhovět jejich zájmu o zvířátka a veselé příhody (*Slunečka*, *Lučina*, *Družky*); obohatil přitom poetiku této tvorby v oblasti kompoziční výstavby, eufonie, rýmu, refrénu i pointy, v níž zesměšnění zla nahradilo didaktičnost. V Malém čtenáři se pak snažil vymýtit z prací pro mládež diletantismus a brak, získat pro tuto tvorbu přední spisovatele, kteří by zároveň byli ochotni respektovat zájmy dětí. Přestože ve svých snahách ne vždy plně uspěl, stal se Malý čtenář za jeho řízení na léta nejoblíbenějším dětským časopisem, s jehož podněty se musela vyrovnávat ostatní i pozdější periodika pro děti. P. také přibližoval mladým čtenářům ve výběrech naše i cizí klasiky (V. Beneš Třebízský, J. Zeyer, N. V. Gogol, G. de Maupassant) a překládal hodnotnou dobrodružnou literaturu (zvláště J. Verna), přírodopisné povídky s personifikovanými postavami zvířat (E. Candèze) i poetické fantazie (J. Schulzová), pro dospělé pak hlavně divadelní hry G. Hauptmanna.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Faustin, F. Faustin, Fra Fidelio (Zvon 1917), František Alfa (Telefon), František Faustin, František Faustýn, Fr. Faustin, Fr. Faustýn (Naší mládeži), Hanák, Jan Roch, Jar. Houdek, Jaroslav Houdek (hlavně překlady), Petr Pavel, Prokop Hanák, -Rafin- (Světlozor 1888), Serafin

(Švanda dudák), Serafínek, Serafin Vendelín (Telefon), Tomáš Gajdoš, Václav Budovec, Vendelín Koucký, V. Houdek, Vítězslav Lipín, V. Lipín (obojí Obzor); Fr. S. P., F. S. P. (Malý čtenář), -ch-, -ka-, -Kaz-, -och-, -och-, P., -pa, pa-, -pa-, -pch- (vesměš Zvon), -Rafín-, Roch-, -roch-, -roch-, -š-, kresbička lukostřelce (epigramy). ■ **PŘÍSPĚVKY** in: Almanach ČAVU (1922–27); sb. Alois Jirásek (1921); Brázda (1927); Čes. kultura (1913); Čes. osvěta (1921); sb. Českoslovenští básníci skautům (1931); Čes. svět (1908–16); sb. Čeští spisovatelé českým dělníkům národním k 1. máji 1898 (1898); sb. Dvě věrné chvíle (1928); Hlas národa (1901–03); Hlas z Hané (Prostějov 1912); Humorist. listy; Husův sborník (1918); roč. Chudým dětem (Brno 1933, s tit. O Janu Nerudovi); sb. Jan Kárník – Dr. Josef Svítal 1870–1930 (1930); Jihočes. přehled (Čes. Budějovice 1928); Jitro (1921 – čas. pro děti); Kalendář českožidovský; Květy (1888–89); alm. Kytice (1905); Lid. noviny (1927–38); Lit. noviny (1931); Lit. rozhledy (1926–31); Lumír (1886); Máj (1902–11); Malý čtenář (1891–32); Malý hlasatel, pokr. Mladý hlasatel (1935–36); Mláď; sb. Morava svým Maticím (1897); Mor. orlice (Brno 1886); Nár. listy (1887–96); Nár. obzor (1907); Nár. osvobození (1928); Naši mládež (1891–92); Niva (Brno 1891); Novina (1915); Obzor (Brno 1883, debut); Osvěta (1885–93); Paleček; sb. Památník 60. výr. českého gymnázia v Olomouci (1927); Pamětní list 5. sletu všesokolského (1907); sb. Praha (1912); Pramen (1923); Právo lidu (1913–38); Přítel dítek (1888); Roj; Rozhlas mladých; Rozpravy Aventina (1929); Samostatnost (1931); Střední škola (1923); Svět (dříve Rudé květy, 1916); Světozor (1886–99); Světozor (1921–29); Švanda dudák (1893–1900); Telefon (1891); Topičův sborník (1915–22); Tribuna (1928); Úhor (1927–31); 1931 F. S. P. o své práci v dětské literatuře); Venkov (1916–37); Vilímkův humoristický kalendář (od 1901); Vilímkův kalendář české mládeže (od 1909); Vilímkův kalendář Malého čtenáře (od 1891); Vzlet (1918); sb. Vzpomínky členů Máje (1903); Zlatá Praha (1884–1918); alm. Zora (1885); Zvon (1900–38, i soustavná kritická činnost); Ženský obzor (1921–30); Ženský svět (1919); – posmrtně: Čes. dělník (1941); Venkov (1941). ■ **KNIŽNĚ**. *Beletrie a práce o literatuře*: Pod základní kámen Panteonu moravského (B 1884); Píseň o Čínu (B 1885); Do vínku domu českých písní v Olomouci (B 1885); Různé zvuky (BB 1887); Na úrodné půdě (B 1887); Vypravování o Komenském (popularizační brožura pro ml., 1892, pseud. Václav Budovec); O Kolumbovi, objeviteli Ameriky (popularizační brožura pro ml., 1892, pseud. Václav Budovec); Blesky na horách (BB 1893); Pohádky našeho dědečka (PP pro ml., b. d., 1894, pseud. Jaroslav Houdek); Jazyk (B 1895); Prásky (národopisné dramatické pásmo, 1896); Květy všech barev (PP pro ml., b. d., 1896); Popelka a jiné hry pro mládež (DD b. d., 1898; kromě Popelky obs. výstupy Hrdina, Trojí přání, Za školou); Písníčky (BB b. d., 1898, rozšíř. vyd. 1906); Radhošti

k jeho třicetiletí (B 1899); Novější písníčky (BB b. d., 1899); Nejnovější písníčky (BB b. d., 1901); Obrázky (BB pro ml., 1901, an.); Hračky (BB pro ml., 1901, an.); Hradčanské písníčky (BB b. d., 1903); Březen (B 1904); Slunečka (BB pro ml., 1905); Šotci krále Holce (BB pro ml., 1906); Král Ječmínek (B 1906); Semenec (epigramy, 1907, an., s obrázkem lukostřelce na obálce); Písníčky kovářova syna (BB b. d., 1908); Lučina (BB pro ml., 1909); Taškařiny (BB pro ml., 1910); Vinobraní (BB 1911); Jiříčkův zimní výlet (P pro ml., 1913, pseud. Fr. Faustin); Vojna je vojna (BB 1913); Pestří motýli (BB pro ml., b. d., 1913); Družky (BB pro ml., 1917); Černý orel (BB 1918; 1. vyd. z jara 1918 poznamenáno cenzurními zásahy); Mistr Jan Hus (B 1918; zhudebněna J. Jeremiášem, prem. 1920); Fukova dobrodružství (P pro ml., 1920, pseud. Jaroslav Houdek); Výlety páně Broučkovy (libreto opery L. Janáčka, Vídeň, Lipsko, 1919, s V. Dykem); Hrátky se zvířátky (BB pro ml., b. d., 1921); Příběhy a osudy (PP pro ml., 1921); Obzírky (BB pro ml., 1924); Děti a zvířátka (BB pro ml., 1924); Nové hradčanské písníčky (BB 1924); Nové království (BB pro ml., b. d., 1925); Slovanstvo bratrské (D k 8. sletu všesokolskému, 1926, i prem., hudba L. Prokop); Ze svobody k porobě – porobou k svobodě (jubilejní scéna k 10. výr. ČSR, 1928, i prem., s R. Medkem a Z. Gintlem, hudba L. Čelanský); Veselý rok (BB pro ml., 1929); Věřím (BB 1929); Tyršův čin (BB 1932); Vosy (epigramy, 1933); Duha (BB pro ml., 1934). – *Překlady*: Ch. Schmid: Vybrané povídky pro mládež 1–2 (1889, 1890); J. Verne: Tajemný hrad v Karpatech (b. d., 1893) + Černá Indie (b. d., 1893); A. Assolant: Hrdinný kapitán Korkoran (b. d., 1894, pseud. F. Faustin); P. Maël: Hrdinná srdce (b. d., 1895); E. Candèze: Dobrodružství cvrčka houslisty (b. d., 1896, pseud. Fr. Faustin); M. Prévost: Julinčiny vdavky (b. d., 1897); G. Hauptmann: Potopený zvon (1899) + A Pippa tančí (1918); L. Caroll: Kouzelný kraj (b. d., 1905, pseud. Jaroslav Houdek); J. Schulz: Zlato kouzelníka Merlína (1907); A. Galopin: Divy neznámého světa (1908, pseud. Jaroslav Houdek); M. Zamačois: Šaškové (1908); T. de Molina, F. Adler: Don Gil (1922). – *Výbory*: Výbor z básní F. S. P. (pro ml., 1917, ed. J. Petrbok); Kytíčka poezie (1921, ed. F. Sekanina); Zpěvníček (výběr zhudebněných písní F. S. P., 1932, bibliof.). – *Souborné vydání*: Dílo F. S. P. (Čes. grafická Unie, 1919–29, 14 sv.): obsahlo většinu prací P. vyšlých do 1919, často však nově uspořádaných, a svazky 2 (Zpěvy mladosti) a 12 (Kvetoucí dnové) rozšířené o nové básně, dále dvě nové sbírky (Nové hradčanské písníčky, sv. 13, Věřím, sv. 14), soubor knižně z velké části dříve nevydaných povídek pro ml. (Příběhy a osudy, sv. 9) a dva překlady dramát, z nichž sv. 10 (T. de Molina, F. Adler: Don Gil) nebyl rovněž dosud knižně zveřejněn. Práce pro děti shrnuje sv. 4, 5, 8 a 9 pod souhrnný název Děti 1–4. ■ **SCÉNICKY**. *Překlad*: G. Rovetta: Bezeční (1898). ■ **KORESPONDENCE**: an. (F. Roháček); Jazyk (F. Roháčkovi z 1895), Niva 5, 1894/95,

s. 290; F. S. P., P. Váša: Jak se jmenoval K. V. Rais (P. Vášovi z 1927), LidN 7. 4. 1927; an.: Jazykový zmatek (redakci Lit. novin z 1930), LitN 5, 1930/31, č. 10; M. Mířková-Raisová: Památce F. S. P. (K. V. Raisovi z 1891–1904), Zvon 39, 1938/39, s. 521; J. Adámek: F. S. P. a K. Pippich (J. Adámkovi z 1921), Zvon 41, 1940/41, s. 405; Korespondence L. Janáčka s F. S. P. (L. Janáčkovi z 1916–25; 1949, ed. A. Rektorys). ■ **REDIGOVAL** časopisy: Telefon (1891, č. 1–5), Malý čtenář (1891–leden 1939, tj. do č. 11 roč. 58, s jinými), Zvon (1913–leden 1939 do č. 20 roč. 39, s jinými); **sborníky**: Praha (1912, s F. Sekaninou a Q. M. Vyskočilem), Vzpomínáme Vás... Bohatýrům Balkánu... (1913, s jinými), Důvěrné chvíle (1928, s K. Dewetterem a F. Sekaninou); **kalendáře**: Vilímkův humoristický kalendář na... (1901–07), Vilímkův kalendář české mládeže na... (1909–15), Vilímkův kalendář Malého čtenáře na... (1891–1908); **knižnice**: Vilímkova knihovna mládeže dospívající (1891–25), Vilímkova knihovna Malého čtenáře (1893–1925), Z knihy do srdčka (1908–23), Knihy Zvonu (1918–32); **spisy**: Spisy Sofie Podlipské (1901–05, 15 sv.), Sebrané spisy Julia Zeyera (1901–07, 34 sv.). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL**: Vánoce (1892, výběr z Malého čtenáře); Vybrané české humoresky 1, 2 (b. d., 1894, 1895); S vílou kouzelníci (výbor z českých pohádek, b. d., 1896); Erbenova Kytice z pověstí národních (vyd. pro ml., 1901); Náš miláček (památník pro zápisky dětí, b. d., 1905); Gogol mládeži (b. d., 1909); Zeyer mládeži (1909); Zlatá kniha Václava Beneše Třebízského (1915–22, 7 sv.); ant. Česká lyra (b. d., 1911, rozšíř. vyd. 1913, 1918, 1926); ant. Česká epika (1913, rozšíř. vyd. 1918, 1924); ant. Lyrický rok 1913 (1913); Maupassant mládeži (b. d., 1919); Jubilejní seznam knih, uměleckých děl, obrazů, učebnic, dopisnic vydaných nákladem České grafické Unie, a. s. v Praze (1920, s J. Tomášem). ■ **BIBLIOGRAFIE**: an.: Soupis tvorby F. S. P., sb. F. S. P., člověk a dílo (1927); V. F. Suk: Bibliografie P. spisů pro mládež, Úhor 1931, s. 6. ■ **LITERATURA**: F. S. Frabša: F. S. P. (1909, s malým výběrem veršů); F. Urban: F. S. P. (b. d., 1911, s výběrem veršů); sb. F. S. P., člověk a dílo (1927, ed. Ad. Veselý; přisp. V. Martínek); F. Dlouhán (Bulánek-D.): F. S. P. v literatuře pro mládež (1936); K. Bílek, E. Horáčková, E. Kořvancová: F. S. P. Literární pozůstalost (LA PNP Praha 1978). ■ F. Zákrejs: ref. Pod základní kámen Panteonu moravského, Osvěta 1884, s. 192; J. Neruda in F. S. P.: Píseň o Čínu (1885) → Literatura 3 (1962, s. 292); ● ref. Píseň o Čínu: B. Čermák, NL 18. 2. 1885; M. Blažek, Lit. listy 1885, s. 84 a pokr.; F. Zákrejs, Osvěta 1885, s. 842 ●; ● ref. Různé zvuky: an., Čas 1, 1886/87, s. 140; Č. (L. Čech), Lit. listy 8, 1886/87, s. 184; -ides, NL 8. 2. 1887; J. Pozděna, Hlas národa 9. 2. 1887; V-ý (J. Vejchodský), Hlídka lit. 1887, s. 241 ●; ● ref. Na úrodné půdě: Č. (L. Čech) a též J. Plaček, Lit. listy 8, 1886/87, s. 399 a 400; J. P. (Pozděna), Hlas národa 21. 11. 1887; B. Čermák, NL 24. 11. 1887; an., Čas 2, 1887/88, s. 9; F. Zákrejs, Osvěta 1888, s. 561 (i o Různých zvucích) ●; ● ref. Blesky

na horách: K. Uhlíř, Vlast 9, 1892/93, s. 404; K. Žitný (F. Kvapil), Zlatá Praha 10, 1892/93, s. 276; A. P. (Procházka), Niva 1893, s. 319; J. J. Vejchodský, Hlídka lit. 1894, s. 17; J. Karásek, Rozhledy 1894, s. 74 ●; ● ref. Jazyk: J. Karásek, Lit. listy 16, 1894/95, s. 232; p (J. Vrchlický), Lumír 23, 1894/95, s. 328; J. J. Veselý, Vlast 11, 1894/95, s. 852 ●; ● ref. Písníčky: F. X. Š. (Šalda), Lumír 27, 1898/99, s. 264 → KP 4 (1951) a O umění (1955); J. Karásek, MR 1898/99, sv. 9, s. 187; -a-, Světozor 33, 1898/99, s. 108; J. Červený, Obzor lit. a umělecký 1899, s. 14; F. Zákrejs, Osvěta 1899, s. 175; Fs., Mor. revue 1899, s. 157 ●; S. (F. Sekanina): ref. Písníčky, Novější písníčky, Čes. revue 3, 1899/1900, s. 489; ● ref. Nejnovější písníčky: F. Sekanina, Čes. revue 5, 1901/02, s. 658; J. z Wojkowicz, Srdce 1, 1901/02, s. 184; R., Zvon 2, 1901/02, s. 238; E. Krásnohorská, Osvěta 1902, s. 446 ●; ● ref. Hradčanské písníčky: an. (J. Vodák), Čas 27. 12. 1903; O. Theer, Lumír 32, 1903/04, s. 274; an. (A. Procházka), MR 1903/04, sv. 15, s. 271; V. Dyk, Přehled 2, 1903/04, s. 158; V. Č. (Červinka), Zlatá Praha 21, 1903/04, s. 120; -ský, Zvon 4, 1903/04, s. 211; E. Krásnohorská, Osvěta 1904, s. 174 ●; an. (J. Vrchlický): ref. Březen, Zvon 4, 1903/04, s. 364; ● ref. Král Ječmínec: O. T. (Theer), Lumír 34, 1905/06, s. 433; A. N. (Novák), Přehled 4, 1905/06, s. 849; -áský, Zvon 6, 1905/06, s. 621; an., LidN 11. 5. 1906; an. (J. Vodák), Čas 27. 5. 1906; -jm-, MSIR 3, 1906/07, s. 87 ●; V. Kol. (V. Červinka): ref. Šotci krále Holce, Zvon 6, 1905/06, s. 220; ● ref. Semenec: A. N. (Novák), Přehled 5, 1906/07, s. 236; Quidam (F. X. Šalda), Volné směry 1907, s. 11 → KP 6 (1951) a O umění (1955) (k tomu polemicke F. S. P., Zvon 7, 1906/07, s. 336, Šaldova odpověď Volné směry 1907, s. 82 → KP 6, 1951) ●; ● ref. Písníčky kovářova syna: F. Sekanina, Zvon 9, 1908/09, s. 238; J. Karásek, MR 1908/09, sv. 21, s. 259; F. X. Š. (Šalda), Novina 2, 1908/09, s. 341 → KP 7 (1953); A. D. (Drtil), Přehled 7, 1908/09, s. 576; an. (J. Vodák), Čas 10. 1. 1909; E. Krásnohorská, Osvěta 1909, s. 267 ●; ● ref. Vinobraní: F. Sekanina, Zvon 11, 1910/11, s. 494; Ant. Veselý, Čes. revue 4, 1910/11, s. 444 ●; ● k padesátinám: -a-, Máj 9, 1910/11, s. 195; F. Sekanina, Zvon 11, 1910/11, s. 263 ●; ● ref. ant. Česká lyra: Ant. Veselý, Čes. revue 4, 1910/11, s. 446; -a-, Máj 9, 1910/11, s. 374; F. X. Šalda, Novina 4, 1910/11, s. 314 → KP 8 (1956); N. (S. K. Neumann), LidN 23. 3. 1911 → Stati a projevy 3 (1969) ●; ● ref. ant. Česká epika: F. Sekanina, Zvon 13, 1912/13, s. 153; -a-, Máj 11, 1912/13, s. 279; F. V. Vykoukal, Osvěta 1913, s. 62 ●; ● ref. Vojsa je vojsa: M. (V. Martínek), MSIR 9, 1912/13, s. 265; F. V. Vykoukal, Osvěta 1913, s. 546 ●; ● ref. Mistr Jan Hus: J. F. (Folprecht), Zvon 18, 1917/18, s. 586; K. H. (Hikl), Naše doba 26, 1918/19, s. 460 ●; G. Pallas: ref. Mistr Jan Hus a Černý orel, Zlatá Praha 35, 1917/18, s. 609; ● ref. Černý orel: J. F. (Folprecht), Zvon 18, 1917/18, s. 642; jv. (J. Vodák), LidN 6. 8. 1918; A. N. (Novák), Národ 1918, s. 426; M. Novotný, Nové Čechy 1918, s. 379; L. N. Zvěřina, Kmen 2, 1918/19, s. 195; J. B. (Borecký), Osvěta 1919, s. 58 ●; A. Novák: Epika

F. S. P., Venkov 15. 7. 1919; A. Zábranský: Básnická kniha F. S. P. o králi Ječmínkovi, Osvěta 1919, s. 407; V. Martínek: Básník národních tradic, Moravskoslezský sborník 2, 1919/20, s. 143; ● k šedesátinám: Š., Topičův sborník 8, 1920/21, s. 184; K. (F. V. Krejčí), PL 16. 1. 1921; J. Frič, Osvěta 1921, s. 73 ●; E. Krásnohorská: O poezii F. S. P., Pramen 1921, s. 77; ● ref. překl. T. de Molina, F. Adler: ALAP (A. Procházka), MR 1921/22, sv. 37, s. 336; Ot. F. (Fischer), NL 18. 6. 1922 (k tomu -pa-, tj. F. S. P., Zvon 22, 1921/22, s. 616) ●; ● ref. Nové hradčanské písničky: drb. (J. Borecký), Zvon 24, 1923/24, s. 181; J. Vrba, Pramen 4, 1923/24, s. 281; K. Híkl, Naše doba 31, 1923/24, s. 500; K. J. (Juda), Střední škola 1924, s. 344 ●; J. Bečka: F. S. P., Brázda 1927, s. 17; an.: F. S. P., Památník 60. výr. českého gymnázia v Olomouci (1927, s. 62); If. (I. J. Fischerová): ref. Ze svobody k porobě – porobou k svobodě, NO 11. 7. 1928; Hd: ref. Veselý rok, LidN 14. 12. 1928; V. Brtník: Česká literatura za války, Zvon 29, 1928/29, s. 77, 89, 118; ● ref. Věřím: vz. (V. Zelinka), Zvon 30, 1929/30, s. 278; Š. Jež, Lumír 56, 1929/30, s. 217; V. Brtník, Venkov 4. 1. 1930; K. J. (Juda), Střední škola 11, 1930/31, s. 248 ●; K. (J. Knap): Zapadlé divadelní kusy (mj. o neprovedené a nepublikované hře F. S. P. Svědomí z 1888–89), Venkov 21. 7. 1929; F. Dlouhán (Bulánek-D.): Mistr nejmenších (o tvorbě pro děti), Lit. rozhledy 14, 1929/30, s. 81; A. Klášterský: Další literární přátelé, LidN 19. 12. 1930 → Vzpomínky a portréty (1934); ● k sedmdesátinám: Zvon 31, 1930/31, č. 19 (V. Brtník, M. Hýsek, V. Červinka, Ad. Veselý, J. Jahoda, F. Sekanina, A. Stašek, F. X. Svoboda, J. Vrba aj.); A. G. (Grund), RA 6, 1930/31, s. 225; H. Jelíněk, Lumír 57, 1930/31, s. 223; amp. (A. M. Piša), PL 15. 1. 1931; G. (F. Götz), NO 15. 1. 1931; J. Knap, Venkov 15. 1. 1931; A. N. (Novák), LidN 15. 1. 1931; A. V. (Ant. Veselý), Kolo 1931, s. 9; B. Růžková, Úhor 1931, s. 2; H. J. Bally, Samostatnost 1931, č. 2 ●; drb. (J. Borecký): ref. Tyršův čin, Zvon 33, 1932/33, s. 27; M. Novotný: Modestýnův Telefon (o časopise redigovaném F. S. P.), RA 8, 1932/33, s. 60; ● ref. Vosy: F. Bulánek-Dlouhán, Rozhledy 1933, s. 140; Č. (E. Čapek), Nové Čechy 1933, s. 263; Jos. B., Čin 1933, s. 521; drb. (J. Borecký), Zvon 34, 1933/34, s. 125 ●; M. Hýsek in F. S. P.: Král Ječmínek (1936); m. n. (M. Novotný): První básnická konfiskace za války (o první zabavené básni za války, již napsal F. S. P.), LitN 10, 1937/38, č. 8; an.: Tři listy Emy Destinové F. S. P., Zvon 38, 1937/38, s. 13; B. Slavík: Jaroslav Vrchlický a F. S. P., tamtéž, s. 33 + Král Ječmínek, Zvon 39, 1938/39, s. 281 + Národovec a epigramatik, Lumír 65, 1938/39, s. 226; V. K. Jeřábek: F. S. P., Kolo 1939, s. 24; ● nekrology: Zvon 39, 1938/39, č. 21 (B. Slavík, F. Bulánek-Dlouhán, F. Sekanina); K. Juda, tamtéž, s. 297; -ft- (F. Tenčík), Moravskoslezský učitel 36, 1938/39, příl. s. 10; F. Bulánek-Dlouhán, Úhor 1939, s. 25; Ant. Veselý, Kolo 1939, s. 180 ●; F. Pražák: Děťství F. S. P., Zvon 39, 1938/39, s. 309; -bt- (V. Brtník): Zvěčnělý spisovatel P... (jak vznikl přídomek Serafinský), Zvon 39, 1938/39, s. 323; M. Raisová-Miško-

vá: Památce F. S. P., tamtéž, s. 521; A. Ziegloserová: F. S. P. v mých vzpomínkách, tamtéž, s. 629; B. Slavík: Básníci o díle F. S. P., tamtéž, s. 677 + Mládí básníka F. S. P., Časopis Vlasteneckého spolku muzeijního v Olomouci 1939, č. 193 a 194; ne. (A. Novák): F. S. P. a Jan Neruda, LidN 31. 1. 1939; B. Slavík: Knihovna básníka F. S. P., Čes. bibliofil 1939, s. 55 + in Hanácké písemnictví (1940, s. 58); J. Adámek: F. S. P. a Karel Pippich, Zvon 41, 1940/41, s. 405; B. Slavík: Leoš Janáček a F. S. P., Nár. politika 18. 8. 1943 + in Kořeny (1944); F. Pražák in Spisovatelé učitelé (1946, s. 143); F. Kubka in Na vlastní oči (1959, s. 15); F. Hrabal: Původ opery a její hudební obsah, in L. Janáček, V. Dyk, F. S. P.: Výlety pana Broučka (1962); J. Neruda in Dopisy 3 (1965, s. 305: k vyd. Písne o Činu; v poznámce na s. 553 připojeno úvodní slovo F. S. P. k 2. vyd. básně z 1902, stylizované jako posmrtné věnování knihy J. Nerudovi); J. Voráček in O Chaloupka, J. Voráček: Kontury české literatury pro děti a mládež (1979, s. 62); F. Všetická: Byl také básník jako každý jiný, ZM 1985, s. 156 + O kompozici P. poezie pro děti, AUP Olomouc, Facultas Paedagogica, Philologica, sv. 6, 1989, s. 145, oboje → Čtyři hlasy. O kompoziční výstavbě poezie pro děti (1989, zde i další studie o P.) + O Sládkově a P. poezii pro děti, AUP Olomouc, Facultas Paedagogica, Philologica, sv. 4, 1988, s. 65; M. Pisková: F. S. P. – redaktor Malého čtenáře, AUP Olomouc, Philologica 10, Čes. jazyk a literatura 9, 1990, s. 195; J. Skutil: Král Ječmínek a jeho literární zpodobnění, Studie Muzea Kroměřížska 1993, s. 79; N. Siegllová: F. S. P. Rodák z Hané, tamtéž, s. 88; R. Czmero: Král Ječmínek před 85 lety, Hanácké noviny 10. 8. 1993.

pp

František V. Procházka

* 3. 6. 1877 *Slaný*

† 13. 7. 1964 *Praha*

Dramatik, prozaik a básník promítající do svých mravně apelativních prací zkušenosti soudce; publicista a autor právnických spisů.

V matrice zapsán František P. – Pocházel z rodiny krejčího. V rodišti absolvoval gymnázium a po maturitě 1896 do 1900 právnickou fakultu v Praze, 1905 získal doktorát. Působil jako soudce v Kralupech n. Vltavou a později jako vrchní soudní rada v Praze na Vinohradech a též jako suplent a pak docent soudního řízení na Vysoké škole speciálních nauk při Čes. vysokém učení technickém v Praze.

Pro svoje rané drama *Okamžik návratu* zvolil P. historické téma z pobělohorské doby, ve většině ostatních prací však námětově čerpal

ze současnosti, a to převážně ze své soudní praxe. Profesní inspirace a spojitosti se projeví nejen volbou témat, ale i v P. pragmatickým chápáním literárního díla jakožto výchovného a osvětového prostředku, v úsilí přispět kritickou demonstrací odsouzeníhodných případů k vyšší úrovni soudobého soudnictví. Jeho nešvary, jako úplatkářství, kariérismus, intrikaření aj., kritizoval v satirických verších *Černožlutý svět*, v autobiografické próze *Pěny převratu*, jež nadto zachytila politické vření po vzniku první republiky, v komedii *Spravedlnost je základem státu* aj.; do protikladu k neseriózním soudním praktikám stavěl obvykle ideál vzdělaného, odvážného a nezávislého soudce, který svádí zápas s omezeností a mravní laxností svých kolegů. Výchovnou tendenci mají i ostatní P. hry, jejichž námětem jsou důsledky rodinných neshod, zejména manželských rozvrátů (*Manželské pouto*, *V bludišti paragrafů*, *Večerní návštěva*), a z nichž některé byly v době svého vzniku uvedeny na pražských scénách (*Večerní návštěva* i v Prozatímním divadle – filiální scéně Nár. divadla). Časopisecky P. uveřejňoval fejetony a povídky zpracované na podkladě materiálu z kriminálních archivů. Několika pojednáními z oboru občanského a trestního práva přispěl také do popularizačně zaměřených knižnic, které sám redigoval. – Literatura ještě zmiňuje P. autorství dalších her (Pavel Stránský, *Rozkošná noc*) a překladu (G. Rovetta: *Žárlivá maminka*), jež však nejsou bibliograficky doloženy.

PSEUDONYM: Vojtěch Svoboda. ■ PŘÍSPĚVKY in: Čas; Nár. listy; Nár. politika; Samostatnost (1906); Svob. občan (Slaný); Tribuna (1927–28, cyklus FF); Venkov (1926). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Černožlutý svět (BB b. d., 1906, pseud. Vojtěch Svoboda); Okamžik návratu (D b. d., 1911, pseud. Vojtěch Svoboda); Zloději (D b. d., 1915); Karlovarské epigramy (BB 1929); Pěny převratu (P 1929); Spravedlnost je základem státu (D 1931, i prem.); Manželské pouto (D b. d., 1932); V bludišti paragrafů (D b. d., 1936, i prem.); Večerní návštěva (D 1941, i prem.). – *Ostatní práce*: Porotci, jejich práva a povinnosti (1907); Exekuce (1907); Úrážky na cti (1907); Žalář a vězení (b. d., 1913); Ochrana nájemníků... (1922); Rozpravy o zločincích jako úvod do kriminální psychologie a sociologie (1925); O žaláři, jeho dějinách a organizaci (1925); Úvod do kriminální psychologie (1925); Ze soudní síně (1927). ■ REDIGOVAL knižnice: Lidová knihovna právnická a státovědecká (1907–11), Lidové příručky právnické (1922–27). ■

LITERATURA: ● ref. Pěny převratu: V. Brtník, Venkov 12. 12. 1929; -chb- (V. Cháb), NO 23. 1. 1930 ●; If. (I. J. Fischerová): ref. Spravedlnost je základem státu, NO 18. 4. 1931; ● ref. Večerní návštěva: B., LidN 14. 6. 1941; K. Koval, Venkov 15. 6. 1941 ●; an.: nekrolog, LD 18. 7. 1964.

mu

Matěj Procházka

* 4. 2. 1811 Brtnice u Jihlavy
† 26. 11. 1889 Brno

V mládí autor didakticky zaměřených povídek a básní, překladatel poezie. Člen družiny F. Sušila, autor historických a teologických prací a kritických článků o beletrii i odborné literatuře, publicista.

V rodišti začal chodit do české školy, po přestěhování rodičů do Jihlavy (1819) navštěvoval školy německé včetně gymnázia (1821–27). V Brně vystudoval tzv. filozofii (1827–29) a bohosloví (1829–33), kde jeho národní vědomí probudil F. C. Kampelík. Byl pak katechetou a kazatelem v německé obci Křtalek na Znojensku, po vysvěcení (1834) se stal kaplanem v Čejkovicích, od konce 1835 v Brně (1837 zde konal jako první česky postní kázání), poté v Komárově a od 1840 v Zábrdovicích (obojí dnes součást Brna); ve svých působistích zakládal náboženské spolky. Jako nejbližší spolupracovník F. Sušila se 1849 účastnil založení Jednoty katolické v Brně (mj. pro ni konal přednášky z historie, později i o sociálních otázkách) a jejího časopiseckého orgánu Hlas Jednoty katolické..., který zprvu také řídil; 1850 byl spoluzakladatelem kněžského vydavatelského spolku Dědictví sv. Cyrila a Metoděje, 1869 se stal jeho starostou. Od 1850 byl katechetou na brněnském německém gymnáziu, kde vyučoval také češtině (zkoušky vykonal na pražské univerzitě 1853), filozofické propedeutice i dějepisu. Po 1861, kdy bylo povoleno vyučovat náboženství i česky, připravoval potřebné učebnice, na svém gymnáziu zavedl při bohoslužbách český zpěv; přispěl k národnímu uvědomění stovek českých studentů. 1878 byl jmenován čestným kanovníkem brněnské kapituly, 1884 prohlášen na teologické fakultě v Olomouci čestným doktorem teologie; obdržel též titul papežského tajného komořího. Po odchodu do výslužby (1881) žil v minoritském klášteře, literárně činný byl až do konce života. Zemřel na následky

zranění, pohřben byl do hrobu F. Sušila. – P. není totožný s Matějem Procházkou (1835–1906), který působil jako profesor katolického náboženství v Čes. Budějovicích a byl mj. autorem učebnic *Základní náboženská nauka v církvi katolické pro 1. třídu vyšších škol středních* (1874) a *Katolická věrouka pro vyšší školy střední a vzdělanější obecnstvo vůbec* (1876), vycházejících i v dalších vydáních.

V počátcích své literární činnosti se P. pokoušel o mravoučné povídky a o didaktické i legendární básně, úspěšnější byl však v básnických překladech ze staré řečtiny a později zejména z polštiny (např. J. Kochanowski, K. Miaskowski, A. Gorczyński), dále ze slovinštiny a chorvatštiny. Z učitelské činnosti vznikla literárněhistorická pomůcka *Nová literatura*, směs biografických a hlavně bibliografických údajů o spisovatelích od obrození až do počátku 60. let, doplněná občasným hodnocením (nejvíce místa je věnováno V. Hálkovi); cenným zdrojem informací byl naproti tomu P. zevrubný životopis F. Sušila. Z účasti na cyrilometodějském hnutí moravského kněžstva vyplynulo P. studium christianizačního i národněkulturního díla slovanských věrozvěstů, které po řadě statí vyvrcholilo monografií o sv. Metodějovi. O řešení vědecké problematiky – kritickým přístupem k poznatkům soudobé slavistiky – usiloval hlavně v poznámkách pod čarou, zatímco ve vlastním textu zachoval popularnost výkladu, takže se dílo stalo na Moravě čtenářsky oblíbenou knihou. V rozsáhlé kritické činnosti, týkající se beletrie, vědeckých i náboženských prací, vycházel P. především z náboženských a mravních kritérií. V publicistické části svého díla (zejména v čas. *Hlas Jednoty katolické...* a *Časopis katolického duchovenstva*) se P. projevil jako osobnost širokého kulturního rozhledu. Znalostí filozofie, historie, estetiky i přírodních věd využíval k zdůvodnění katolického stanoviska v polemikách, zvláště s materialismem a darwinismem. Stejně hledisko uplatňoval i ve výkladu českých dějin, v němž se zaměřoval hlavně na zápas katolicismu s reformací od husitství do Bílé hory; obsáhle jej vypsal v první části spisu *Život bl. Jana Sarkandra mučeníka...* Smysl pro nejsoučasnější problematiku projevil – jako první z ortodoxních kněží u nás – svými analýzami dělnické otázky. Zdroj bídy nacházel ve volné kapitalistické soutěži jako produktu neznabožského egoistického liberalis-

mu, proti revolučním řešením však v duchu rodičů se křesťanského socialismu stavěl přesvědčení, že sociální zlo lze překonat (kromě pomoci státu) především náboženskou a mravní výchovou kapitalistů a dělníků (v tomto duchu zapůsobil na mladého T. G. Masaryka, který byl na gymnáziu P. žákem a v 60. letech navštěvoval i jeho přednášky o sociální otázce v Jednotě katolické).

PSEUDONYM, ŠIFRY: Matěj Brtnický (*Obrazy života*); Dr. M. P., Dr. M. Pr., M. P., M. Pr., P. ■ PŘÍSPĚVKY in: *Beseda* (Brno 1875); *Besídka čtenářská* (Brno 1866); *Blahověst*; *Časopis katol. duchovenstva* (1866–87); *Časopis Matice moravské* (1877–81); *Hlas Jednoty katol. pro víru, svobodu a mravní ušlechtilost, pokr. Hlas Jednoty katol., pokr. Hlas* (Brno, od 1849); *Listové sv. Pavla apoštola 2. S výkladem F. Sušila* (1871, biografie František Sušil, i sep.); *kal. Moravan* (Brno, od 1852, mj. překl. ze slovinštiny); *Mor. orlice* (Brno, od 1869); *Mor. noviny* (Brno 1851, 1868); *Mor. národní list* (Brno 1854); *kal. Nejnovější moravskoslezský domácí přítel na rok 1867* (Brno); *Obrazy života* (1861); *Obzor* (Brno 1878–89); *Pražské noviny* (1853–59); *Programm des k. k. Gymnasiums in Brünn für das Schuljahr 1855* (překl. 1. zpěvu Homérovy *Odyssey*); *Sborník svatometodějský* (1884, 1. verze *Života sv. Metoda*); *Sborník velehradský* (1880–85); *sb. Slovanská poezie 2* (Brno 1878, ed. F. Vymazal; překl. z polštiny); *Slovenské noviny, příl. Světozor* (Videň 1855); *Urbánkův věstník bibliografický* (1870–72, an. přetisk *Nové literatury s označením „od moravského kněze“*); *sb. Uvítání císaře. apoštolských veličenstev Františka Josefa I., císaře rakouského, a Elišběty císařovny o nejvyšší jejich návštěvě v Brně dne 1., 2. a 3. června 1854 od Ústřední jednoty katol.* (1854); *Zprávy apoštolátu tisku* (Brno 1884). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: *Ochrana Marie* (PP pro ml., 1856); *Nová literatura* (1861, rozmnož.); *Život sv. Metoda*, apoštola říše velkomoravské a Slovanů vůbec (1885). – *Ostatní práce*: *Kázání na neděli Růžencovou, držáno v Zábřovicích 1843* (1847); *Životopis sv. Jana Kapistrana* (1858); *Stručný životopis Stanislava II. Pavlovského, knížete biskupa olomouckého* (1861); *Život bl. Jana Sarkandra mučeníka s předchozím vylíčením dvoustoletého zápasu náboženského v Čechách a na Moravě* (1861); *Slovo studující mládeži* (1872); *Misie jezuitské vůbec a misie P. Aug. Strobacha z T. J. zvlášť* (1886); – posmrtně: *Otázka dělnická* (1898, ed. P. Vychodil) ← *Časopis katol. duchovenstva 1872–73. – Překlady*: K. Martin: *Katolická mravověda pro vyšší učené ústavy rakouské* (1864, přeprac. vyd. 1874); J. Fessler: *Dějiny církve Christovy pro vyšší gymnázia 1, 2* (1865, 1866, dopln. o partie o českých církevních dějinách); *Dějiny zjevení Božího v Starém zákoně* (1866; vyd. 1893 upr. K. Vondruška); *Dějiny zjevení Božího v Novém*

zákoně (1866, dopln. o kap. Osudy církve v čase poapoštolském a její rozšíření v zemích veleříše rakouské; opr. vyd. 1911); Duchovní zrcadlo pro řeholnice (1868, z franc.); V. Marchal: Křesťanský muž (1875, upr. překl. vzhledem k českým poměrům). ■ KORESPONDENCE: Z. Fišer: Dva dopisy M. P., profesora z Brna (F. Skopalíkovi z 1859–60), Zpravodaj Muzea Kroměřížska 1991, č. 2. ■ REDIGOVAL *týdeník*: Hlas Jednoty katolické pro víru, svobodu a mravní ušlechtilost (Brno 1849–50; 1850 s J. Těšíkem, od č. 42 s F. Poimonom). ■

LITERATURA: ● ref. překl. Homér: an., Mor. národní list 1855, s. 291, 294; J. J. (Jireček), Slovenské noviny 1. 9. 1855, příl. Světozor ●; an.: ref. Život bl. Jana Sarkandra..., Mor. noviny 1. 11. 1861 a pokr.; Borový: ref. překl. Dějiny zjevení Božího..., Časopis katol. duchovenstva 1866, s. 156; an.: M. P., Světozor 1878, s. 439; an. (V. Šťastný): M. P., Obzor 1881, s. 49; J. Neruda: P. M. P., Humorist. listy 1884, s. 164 → Podobizny 2 (1952); ● ref. Život sv. Metoda..., J. M., Časopis Muzejního spolku olomouckého 1885, s. 96; F. V. Kodým, Pokrok 1885, s. 163; M. Halabala, Hlídka lit. 1885, s. 96; J. Polívka, Athenaeum 3, 1885/86, s. 9 ●; ● nekrology: (an.:) NL 27. 11. 1889; Hlas národa 27. 11. 1889; Mor. orlice 27. a 28. 11. 1889; Časopis Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci 1889, s. 170; Lit. listy 11, 1889/90, s. 41; Redakce, Časopis katol. duchovenstva 1889, s. 628; F. A. Urbánek, Mor. orlice 30. 11. 1889 ●; V. Šťastný in V. Kosmák: Kukátka 4 (1890); P. Vychodil in M. P.: Otázka dělnická (1898); M. Hýsek: Dva literární portréty, 1. M. P., LidN 27. 4. 1911 + in Literární Morava v letech 1849–1885 (1911, s. 71); Z. Nejedlý in T. G. Masaryk 1. Masarykovo mládí 1850–1876 (1930, s. 177); F. Toufar: Vlastenecký kněz – P. M. P., Od Horácka k Podolí 11, 1933/34, s. 151; J. B. (Beněš): P. M. P., vlastenecký kněz, novinář, spisovatel, Duchovní pastýř 1955, s. 194 → Ač zemřeli, ještě mluví (1964); O. Šrůtek: K 175. výročí M. P. – zakladatele Dědictví CM, Duchovní pastýř 1986, s. 98; (bár): Masarykův učitel, Rovnost 8. 2. 1996.

PP

Vladimír Procházka

* 12. 9. 1895 *Prerov*

† 25. 6. 1968 *Praha*

Právník, právnický a politický publicista, překladatel zejména anglické a americké prózy.

Syn středoškolského profesora, bratr právníka, publicisty a překladatele, armádního generála Jaroslava P. (1897–1980). Dětství prožil v Plzni, kde vychodil obecnou školu a gymnázium. Po maturitě 1914 se zapsal na právnickou

fakultu v Praze, 1915 však narukoval, 1916–18 byl na ruské frontě, 1919 ukončil vojenskou službu na Slovensku. Od 1920, kdy dovršil právnická studia doktorátem, byl zaměstnán na min. sociální péče; zároveň začal aktivně politicky pracovat a publikovat. Jako člen Realistického klubu (první publikace v Realistické stráži 1920) se záhy přiklonil k jejímu levému křídlu, vedenému Z. Nejedlým, a 1924 vstoupil do KSČ. S Nejedlým úzce spolupracoval ve Varu a později při zakládání Společnosti pro hospodářské a kulturní styky s novým Ruskem a při vydávání jejího časopisu. 1925 byl členem kulturní delegace do SSSR, organizované touto společností, a ve sborníku vzešlém z tohoto zájezdu publikoval první obsáhlejší práci *Sovětská soustava*; druhou větší práci na toto téma uveřejnil ve sborníku Deset let diktatury proletariátu, který též uspořádal. Tato orientace byla osou P. meziválečné publicistiky, věnované vedle otázek státoprávních a sociálněprávních též národohospodářské a filozofické problematice. 1928, kdy byl za účast na tzv. Rudém dni zatčen, musel opustit státní službu a stal se zahraničním dopisovatelem TASS. Souběžně s tím se od konce 20. let věnoval také činnosti překladatelské. 1937–38 se P. léčil v Tatrách na tuberkulózu (po 14 letech se mu obnovilo poválečné onemocnění). Na přelomu 1938–39 připravil pro Družstevní práci k vydání „černou knihu“ dokumentů Československá krize a Evropa – 1938, která však kromě 20 výtisků pro cenzuru už nevyšla. V době okupace se P. věnoval jen literární činnosti jako lektor a překladatel Družstevní práce. V Květnové revoluci 1945 byl tiskovým tajemníkem České nár. rady. V prvním poválečném desetiletí zastával řadu politických i odborných funkcí v právnické a ekonomické oblasti. 1945 pracoval na min. informací, pak se angažoval zejména jako poslanec Nár. shromáždění a ve funkci generálního zpravodaje ústavního výboru se 1946–48 podstatně podílel na přípravě nové ústavy (návrh přijatý 9. května 1948). 1951–52 byl velvyslancem v USA. Po návratu, kdy se znovu zotavoval z vážné nemoci, se věnoval hlavně práci vědecké. Již v prvních poválečných letech byl jmenován profesorem na právnické fakultě (1946 pro obor sovětské ekonomiky, 1948 pro ústavní právo, 1949 pro sovětské právo), 1952 byl jmenován akademikem, poté vedoucím katedry státu a práva SSSR na právnické fakultě

a vedoucím Kabinetu státu a práva SSSR a lid. demokracií při ČSAV; od 1955 byl členem prezidia a předsedou sekce společenských věd ČSAV. 1959 se stal ředitelem Encyklopedického institutu ČSAV a hlavním redaktorem Příručního slovníku naučného (lexikografické zkušenosti získal již dříve spoluprací na slovnících: 1930 Encyklopedičeskij slovar Russkogo bibliografičeskogo instituta Granat, sv. 48, 1932 Masarykův slovník naučný). Jako překladatel byl už před válkou i po ní členem českosl. spisovatelských organizací, též doživotním členem Shaw Society v Londýně.

Výchází spojenci mezi P. činností společenskovední a politickou na jedné straně a překladatelstvím na straně druhé tvoří dílo Shawovo, které P. zaujalo na samém počátku jeho publicistické dráhy (již 1920 stať *Individualista-socialista G. B. Shaw*) a které záhy začal překládat (sociální traktáty a eseje Průvodce inteligentní ženy po socialismu a kapitalismu, Socialismus pro milionáře). Podstatná část P. překladů však vznikla za okupace. Jejich žánrový rejstřík byl rozmanitý: od sociálního a historického románu (J. Steinbeck, M. Foster, G. Gunnarsson, F. Thiess, G. Ellert, R. Briffault) přes dobrodružnou literaturu (detektivka, cestopis) až k literatuře naučné (A. Sturmthal, W. A. Orton). Z nich vedle Shawa měly největší ohlas detektivky D. L. Sayersové (vůbec první její překlady u nás) a Steinbeckovy Hrozny hněvu, vrchol jeho překladatelské činnosti. Vedle anglické a americké prózy přeložil P. též několik knih z němčiny a ruštiny, některé jeho překlady vyšly jen časopisecky (J. Joyce, U. Sinclair). Na okraji P. překládání vznikaly úvahy a komentáře k překládaným dílům, jež se dotýkají i literárněvědné a filologické oblasti; vedle řady statí o Shawovi jsou to např. úvahy o detektivce jako literárním žánru (*Patří detektivní román do literatury?*) a zejména o problémech překladatelské techniky, vyplývající z odlišností nejen ve stavbě jazyka, ale i kulturního a historického kontextu. V těchto úvahách, jež shrnul do zásadního příspěvku *Poznámky k překladatelské technice*, vycházel P. v duchu pražské lingvistické školy z funkce překladu, z úkolu vytvořit tematickou i slohovou rovnocennost originálu. Prakticky to znamenalo hledat ekvivalenty pro jazykové jevy, které v domácím jazyce nemají obdobu (např. pro angličtinu londýnské zlaté mládeže u Sayersové nebo pro americké nářečí oklahomských

farmářů u Steinbecka); v této souvislosti obhajoval P. proti námitkám některých recenzentů funkční užiti domácího nářečí v překladu.

PSEUDONYM, ŠIFRY: Jiří Mach; J. M., JM, jm., V. Pa. ■ PŘÍSPĚVKY in: Avantgarda (1925–27); Českosl. epistoly (1947); Československo (1946); Dělnická osvěta (1938); sb. Deset let diktatury proletariátu 1917–1927 (1927); ELK (1938–41); sb. Fronta (1927); Komunistická revue (1926–28); Levá fronta (1930–32); Lid. kultura (1938); Lid. noviny (1930, 1939–42); Lit. noviny (1931, 1940; 1931 překl. J. Joyce: Anna Livia Plurabella, s A. Hoffmeisterem); Mír (1949); Naše zprávy (1939); Nová mysl (1947); Nové Rusko (1925–29); Občanská výchova (1947); Panoráma (1929–42; 1931 překl. Ze Sinclairových oběžníků, 1939 stať Patří detektivní román do literatury?); Praha–Moskva (1936–37); Pravda (Plzeň 1923, 1926); Právník (1949–55); sb. Prvé výročí Ústavy 9. května (1949); Realistická stráž (1920, Individualista-socialista G. B. Shaw); ReD (1928); Rudé právo; Slovo a slovesnost (1942, Poznámky k překladatelské technice); Sociální revue (1921–27); Sovětská věda – Stát a právo (1955); Společenské vědy ve škole (1953); sb. SSSR (1926); sb. Stát a právo 9 (1963); Svět práce (1953); Tvorba (1931–37, 1946–51); Var (1921–25); Voprosy truda (Moskva 1926); sb. Vzkaz Sovětskému svazu k 7. 11. 1945 (1945); sb. Za socialistické právo (1949); Zeměd. noviny (1954); Země sovětů (1931, 1934); Žijeme 1932. ■ KNIŽNĚ. Překlady: G. B. Shaw: Průvodce inteligentní ženy po socialismu a kapitalismu (1929) + Socialismus pro milionáře (1931) + Obrácení kapitána Brassbounda (1932, s K. Muškem) + Dokonalý wagnerián (1933) + Nebeský fotbal a jiné povídky (výbor, 1938); O. S. Marantha: Tvůrčí mlčení (1932, s P. Moudrou); R. Briffault: Dny tápání (1938); L. K. Brontman: Na vrcholu světa (1938); W. J. La Warre: Zlato, démanty, orchideje (1938); A. Sturmthal: Velká krize (1938); M. Foster: Americký sen (1939); A. Haino: Válka a vojáci (1939); F. Thiess: Tragédie u Cušimy (1939); R. Henriques: Bez meče, bez štítu (1940); M. Lawrie: Příroda se mstí (1940); D. L. Sayers: Vražda potřebuje reklamu (1940) + Vražda žádá metodu (1940) + Pět nepravých stop (1945); G. Ellert: Atilla (1941); H. Johst: Pošetilost lásky (1941); W. A. Orton: Úvod do národního hospodářství (1941); E. Scheibelreiter: Útěk ze šosáckého míru (1941); W. von Scholz: Cesta do Iloku (1941); J. Steinbeck: Hrozny hněvu (1941); E. Maas: Rozrod (1942); H. Mielche: Panenské ostrovy (1944); G. Gunnarsson: Šedivec (1945). – *Ostatní práce*: Vítězství socialismu – dvacet let SSSR (1937); O naší nové ústavě (1946); Návrh nové ústavy Československé republiky (1948); Důvodová zpráva k návrhu nové ústavy ČSR (1948); Dějiny sovětského státu a práva (1953, s O. Průšou, upr. vyd. 1954 s O. Průšou a K. Svobodou); Učebnice občanského a rodinného práva (1953, s jinými, red. V. Knapp); Sovětské státní právo, Státní právo ČSR (1953, upr. vyd. 1954, ko-

Procházka

lektiv za vedení V. P. a J. Bartušky). ■ **REDIGOVAL časopisy:** Nové Rusko (1927–29), Světové rozhledy (1947–51); **sborník:** Sovětský svaz (1935–37, se Z. Nejedlým, B. Šmeralem, K. Teigem); **slovník:** Příruční slovník naučný 1–4 (1962–67, hlavní redaktor). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL:** sb. Deset let diktatury proletariátu (1927, pseud. Jiří Mach); sb. V boji za odzbrojení (1928, dokumenty z ženevské konference, an.); I. Dérer: Češi a Slováci ve střední Evropě, O tak zvané pittsburské dohody (2 přednášky, 1938). ■

LITERATURA: Z. Vančura: ref. překl. R. Henriques, LidN 27. 8. 1940; -ühl- (B. Mühlstein): ref. překl. D. L. Sayers: Vražda potřebuje reklamu, Naše zprávy 1940, č. 26; ● ref. překl. J. Steinbeck: KZK (K. Z. Klíma), LidN 27. 7. 1941; AMP. (A. M. Píša), Nár. práce 10. 8. 1941; A. J. Urban, Nár. politika 24. 8. 1941; F. S. (Soldan), Čes. slovo 2. 9. 1941; V. Procházka, Panoráma 1941, s. 131 ●; ● k šedesátinám: I. Bystřina, Právnick 1955, s. 541; M. Lakatoš, J. Vysokaj, Sovětská věda – Stát a právo 1955, s. 381 (s výběrovou bibl.) ●; ● k 65. narozeninám: an., Právnick 1960, s. 773; -r-, RP 12. 9. 1960; ●; ● k sedmdesátinám: red. článek, Právnick 1965, s. 621; J. Glos, Kulturněhistorický kalendář 1965, s. 103 ●; ● nekrology: an., Právnick 1968, s. 913; an., Lit. listy 1968, č. 18; I. K., RP, an., LD, an., Zeměd. noviny, vše 26. 6. 1968 ●; V. Podaný: V. P. a proces formování marxistické inteligence v Československu, Práce z dějin ČSAV. Seria A – Studia, sv. 1, 1986.

es

Josef Procházka Devítský

* 16. 2. 1811 Jindřichův Hradec
† 18. 6. 1856 Jindřichův Hradec

Překladatel mravoučných povídek a divadelních her, autor několika knižně vydaných původních povídek ze současnosti a z historie; regionální kulturní pracovník a spisovatel naučné literatury.

Křtěn Josef Jiří; podepsán i Josef Procházka 9. – Jedno z osmi dětí nájemce panského (dnes zbořeného) mlýna, nazývaného podle počtu mlecích zařízení „U Devíti“ (odtud P. pseudonym i přídomek). V rodišti chodil P. do hlavní školy a po absolvování tamního šestitřídního gymnázia (1822–28) vstoupil po příkladu staršího bratra do jindřichohradského františkánského kláštera. Noviciát vykonával v Praze (klášterní jm. Valert), na dvouletou tzv. filozofii byl dán do Plzně, od 1830 studoval v Praze teologii (přátelské styky s K. Amerlingem, K. B. Štorchem a s truh-

lářským tovaryšem V. Kröpflem, rodákem z Jindř. Hradce). Rok před vysvěcením (1834) z řádu vystoupil, a podporován spřízněnou rodinou Miřiovských a přivydělávaje si překlady pro pražské tiskaře a redaktory, vystudoval medicínu; věnoval se i přírodním vědám, zejména botanice a mineralogii. Patřil do mladé české literární společnosti (blízcí mu byli F. A. Heber, F. Melichar, A. Rybička a především J. K. Tyl); stal se členem herecké družiny v Kajetánském divadle a od druhého veřejného představení 1835 tu stále působil jako nápověda. Po promoci 1842 (lat. psaná disertace o nemocech opilců) krátce vykonával vojenskou službu a natrvalo se pak usadil v rodišti jako městský fyzik (odborně se zajímal nejvíce o léčení vnitřních nemocí). Brzy se tu stal přední osobností českého života společenského (v únoru 1846 první český ples, k této příležitosti tištěná „Pomněnka“ s P. básní) a hlavně kulturního. Byl mezi iniciátory prvního českého celovečerního ochotnického představení koncem 1843 a na počátku 50. let stál v čele soustavného amatérského divadelního provozu v Jindř. Hradci (více než 40 představení, mj. 1855 provedení Weberovy opery Čarostřelec). 1848 byl zvolen zástupcem poslance do zemského sněmu; funkce v obecním výboru se vzdal pro národnostní rozepře. Byl velitelem jedné ze čtyř setnin (svatováclavské) nár. gardy a napsal pro ni text *Píseň věnovaná národní strážci Jindřichova Hradce* (inc. Kdo se to blíží v zbroji skvělé?); pro činnost za revoluční éry byl 1852 zanesen do seznamu kompromitovaných osob. V šk. roce 1848/49 začal učit na gymnáziu zdarma češtině, od 1850/51 do září 1853 (kdy do školy přišel jako stálý profesor J. Pečířka) suploval učitele přírodopisu (mezi žáky též pozdější univ. profesori matematik F. J. Studnička a chirurg V. Weiss); jako první na gymnáziu v Čechách zavedl praktická botanická cvičení. Ačkoli zrazoval Tyla, aby nezakládal vlastní kočovné divadlo, postaral se koncem 1851 v Jindř. Hradci o skvělý začátek činnosti jeho společnosti. S Tylem byl pak téměř nepřetržitě ve styku a zajišťoval mu i potřebnou finanční výpomoc. 1856, vyčerpan úmornou prací za epidemie ve městě a sám těžce nemocen, uchýlil se k bratrovi, představenému tamního františkánského kláštera, a zakrátko tam zemřel. Pohřben byl v Jindř. Hradci na hřbitově u sv. Trojice.

Většinu beletristického díla P. tvoří knižní překlady povídek vzniklé za jeho pražských studií. Jsou to ponejvíce konvenční morálně-výchovné („poučné a zábavné“) povídky určené mládeži i „pro rodiče a děti“ (nejčastější autor Ch. Schmid), které pro tiskaře znamenaly prodejně výhodné knižní zboží. Dílo s literárně vyšší úrovní je mezi touto P. produkcí vzácné (např. romantická „tatarská pověst“ *Poslední konzul kaffský*, přeložená „z ruského“). Po slohové stránce nejsou P. překlady ovlivněny původní prózou jeho generačních vrstevníků; opírajíce se o starší úzus (J. Hýbl, V. R. Kramerius), vyznačují se věcně přehledným, čtenářsky snadno přístupným vypravěčstvím, které spočívá na jazykové bázi ustálené co do gramatické struktury i lexika. Pro časopisy překládal P. hlavně texty publicistické a vzdělávací. Za pozdější lékařské a učitelské praxe se P. tvůrčí aktivita postupně přesouvala k spisovatelství naučnému (knižně učebnice nerostopisu a příručky jazykové a zdravotnická, časopisecky dějiny Jindř. Hradce). Mezi tehdy již nečetnými překlady mravoučných povídek se objevují prózy relativně náročnější (K. G. Nieritz); někdy se tu P. vysloveně dotýká dobových aktualností (v úvodu k Nieritzovým Vystěhovancům např. migrace do Severní Ameriky, která v polovině 19. století citelně zasáhla Jindř. Hradec). Několik pozdních P. povídek, označených jako původní díla, patří pojetím i podáním k dobově rovněž populárnímu a konvencionalizovanému žánru „pravdivých příběhů ze života“; ten je svou tendencí a axiologickou strnulostí blízky morálně-výchovným povídkám, ale liší se od nich podobou fabule, jež leckdy nevyznívá tzv. šťastným závěrem. Zatímco jediná P. historická povídka *Kališník a dcera purkmistrova* je situována do P. rodiště z počátku 17. století, jeho povídky ze současnosti k reáliím dobové české skutečnosti neodkazují. První známý P. dramatický překlad (veselohra Věvodův rozkaz od K. F. G. Töpfera), hraný 1836 v Stavovském i Kajetánském divadle, se nedochoval, překlady Castelliho aktovky *Dva přátelé* a jediný kabát (později frekventovaná součást ochotnického repertoáru) a Töpferovy veselohry *Dobry tón* vyšly v Tylově knižnici Česká Thalia a jsou zjevně poznamenány jeho stylistickými úpravami. P. překládal i pro svá jindřichohradecká představení (někdy

dokonce bez ohledu na to, že hra již byla přeložena v Praze), nedochoval se však ani soupis těchto prací. (V rukopisné pozůstalosti údajně byl mj. překlad frašky se zpěvy a tanci *Po svatbě* od L. Feldmanna a dále překlad hry *Matilda* od R. Benedixe, pořízený s F. Pelikánem.) – *Próza* *Poklad*, anonymně otištěná jakožto „původní povídka“ v *Bibliotéce zábavného čtení* (sv. 6, 1837), je asi za P. dílo považována neprávem.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: J. (Josef) Devítský, J. (Josef) P. Devítský; -ch-, J. D., J. Pr., J. Pr-a, Pr. ■ **PŘÍSPĚVKY in:** Čes. včela; Jindy a nyní (1833); Květy české, pokr. Květy (1834–39); Lumír (1854, Dějiny města Jindřichova Hradce); Večerní vyražení; Vlastenský kalendář (1853–54, red. V. Filípek); – posmrtně: Zvěst od Nežárky (Jindř. Hradec 1863, P. Kališník a dcera purkmistrova). ■ **KNIŽNĚ.** *Beletrie:* Ztracené dítě, Svěcení věže, Boháč a chudý Lazar (PP 1849, pseud. Josef Devítský); Ctnost a pokora aneb Příhody bohabojné královny italské (P b. d., pseud. Jos. P. Devítský); – posmrtně: Kališník a dcera purkmistrova (P b. d., 1863, šifra J. P.). – *Překlady:* Královský vězeň (1837, z maď., in *Bibliotéka zábavného čtení*, sv. 6); I. F. Castelli: Dva přátelé a jediný kabát (1838, in Česká Thalia, sv. 3); W. Bauberger: Pytláci, Hraběnka Griselda (1838, pseud. J. P. Devítský); Ch. Schmid: Povídky kvetoucím stáří věnované (1838, pseud. J. P. Devítský) + Ovoce dobrého vychování (1839, pseud. Jos. Devítský) + Nové povídky pro rodiče a děti (1840, pseud. Jos. P. Devítský) + Josafat, syn indického krále (1840, pseud. Jos. P. Devítský) + Bratři (1841, společně s P. Stařečk z hor, přel. J. H. Pospíšil) + Slavík, Červené a bílé růže (1843, pseud. Jos. P. Devítský); K. F. G. Töpfer: Dobry tón (1839, in Česká Thalia, sv. 4); Poslední konzul kaffský (1840, z rus.); Varhany u Svatého Pavla aneb Ústav pro slepé (1841, z něm., pseud. J. P. Devítský); Uhlíř (1844, z něm., pseud. Jos. P. Devítský); K. G. Nieritz: Malý horník aneb S poctivostí nejdál dojde (1848, pseud. J. P. Devítský) + Vystěhovanci (1849, pseud. Josef Devítský); – posmrtně: F. Lubojatzky: Pekelná dílna anebo Kdo komu jámu kopá, sám do ní padá (1862, pseud. Josef Devítský). – *Ostatní práce:* Deutsche und Böhmische Gespräche. Německé a české rozhmluvy (1848); Nerostopis (1852, šifra J. P.); Nejlacinější domácí lékař v tobolce (1852); Německo-česká mluvnice aneb Naučení, kterak Čechové v krátkém čase německy a Němci česky rozprávěti se naučiti mohou. Deutsch-böhmisches Sprachbuch... (b. d.). ■ **SCÉNICKY.** *Překlad:* K. F. G. Töpfer: Věvodův rozkaz (1836). ■ **KORESPONDENCE:** in J. K. Tyl: Paralipomena – Korespondence (J. K. Tylovi z 1855–56, registry; 1989, s. 574, 576, ed. M. Otruba). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL:** Perle a korále čili Pověsti a báchorky rozličných světa národů (1841, výt. nezjišť.). ■

LITERATURA: ● nekrology (an.): Lumír 1856, s. 623; Pražské noviny 27. 6. 1856 ●; A. Mattuška: Dr. J. P., vlastenec, spisovatel a lidumil, Lit. listy 1886, s. 117 a pokr.; V. Weiss: K třicetileté památce úmrtí dr. J. P., Ohlas od Nežárky 1886, s. 203; L. M. Winternitz: Mé vzpomínky na dra J. P., Ohlas od Nežárky 1886, s. 303; M. Záleský: Botanické praktikum na jindřichohradeckém gymnáziu v letech 1850–1853, Příroda 1927, s. 88; F. Roubík: Z historie roku 1848 na Hradecku, Ohlas od Nežárky 1929, č. 21; M. Z. (Záleský): Buditel dr. J. P. jako lékař a přírodovědec, tamtéž 1932, č. 36; J. Muk: Vystěhovalectví do Ameriky před 100 lety v lidovém tisku, Jihočeský sb. historický 1953, s. 86 + Přátelství Josefa Kajetána Tyla s dr. J. P. a probuzení Jindřichova Hradce, tamtéž 1956, č. 2; K. Pletzer: Překladatelská a literární činnost MUDr. J. P. D., Jindřichohradecký vlastivědný sborník 4 (1992, s. 12).

mo

Věra Procházková

* 29. 11. 1907 *Kdyně*
† 11. 4. 1985 *Praha*

Sběratelka a vydavatelka chodských lidových pohádek a vyprávění, autorka národopisných povídek, fejetonů a článků.

Pocházela z rodiny kdyňského učitele, od něhož získala vztah k folklornímu bohatství rodného kraje. Po studiích v Plzni působila jako učitelka, především v Praze-Břevnově. Do rodného kraje se od mládí pravidelně vracela, aby shromažďovala národopisný materiál.

P. zapisovala a vydávala chodské lidové pohádky a historky z ústního podání lidových vypravěčů z Kdyňska (Kout na Šumavě, Brnířov aj.), dokumentovala rázovitý způsob zdejšího venkovského života s porozuměním pro chodské nářečí, jeho jadrnost a specifické místní varianty, bohatost lexika a syntaxe (inspirována osobností a tvorbou J. F. Hrušky, navazujíc též na činnost P. Sobotky a H. Štěpánkové). Poznání folklorního bohatství kraje rozšířila o nové náměty v knize převážně humorně a optimisticky laděných pohádek a pověstí *Čarovný svět* a v souboru historek anekdotického rázu *Šíbalové ha chytráci*, těžších z humorných situací a ústících často v překvapivou pointu. Časopisecky tiskla povídky a fejetony stylizované v duchu chodského lidového vypravěčství, národopisné reportáže

a články (ojediněle i verše pro mládež). Chodské písně, které shromáždila, jsou uloženy v Ústavu pro etnografii a folkloristiku AV ČR.

PŘÍSPĚVKY in: Čes. slovo; Čes. lid (1962); Lid. demokracie (1946); Lid. noviny (1930–41); Právo lidu (1946); Studentský časopis (1928, 1942); Světozor (1930–31); Venkov (1939, příl. Dětská zahrádka). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Čarovný svět (pohádky, 1944; Princezna Brikita samostatně 1965); Šíbalové ha chytráci (PP 1946). ■

LITERATURA: an. (Č. Zíbrt): Literární rozhledy (komentovaný přetisk 2 pohádek publikovaných v LidN), ČL 30, 1929/30, s. 313.

bs

Projev českých spisovatelů

květen 1917

Prohlášení českých spisovatelů za 1. světové války adresované „Českému poselstvu na říšské radě“, aby tam důsledně hájilo zájmy národa a jeho právo na samostatný život.

České politické dění se za 1. světové války odehrávalo na třech scénách. V zahraničí působili politici postupně se zaměřující na vznik samostatného českého státu, v němž by došlo též ke spojení se Slovenskem (T. G. Masaryk, E. Beneš, J. Dürich). Ve vídeňském vězení se do července 1917 jako vlastizrádci nalézali vůdčí představitelé domácí politické garnitury (K. Kramář, A. Rašín, V. Klofáč ad.). Doma se pak zbylí poslanci sjednotili v Čes. svazu (předseda F. Staněk, místopředsedové B. Šmeral, J. Maštálka) a ostatní zástupci politického života v Nár. výboru (předseda K. Mattuš); obě tato seskupení počítala s vítězstvím Rakouska-Uherska a živila se nadějí, že se po něm mocnářství přetvoří v útvar schopný zajistit rovnoprávné postavení národů, jež v něm žijí. Podporu jim v tom skýtaly Nár. listy (Z. V. Tobolka), Venkov i Právo lidu. Jejich loajální postoj k monarchii namířený zároveň proti zahraniční emigraci však doma vyvolával stále větší nevoli. Jejím výrazem se v lednu 1917 mělo stát prohlášení adresované předsednictvu Nár. výboru šesti nejstaršími českými spisovateli, koncipované historikem J. Heidlerem a upravené iniciátorem celé akce J. Kvapilem. Mělo vyjádřit nedůvěru českým poslancům a naznačit cizině, že jejich postoje

neodpovídají vůli většiny národa. K předání prohlášení však nedošlo, ač ho již podepsali A. Jirásek, J. Lier a A. Heyduk. Mezitím se totiž po nástupu nového císaře naskytla možnost mírových jednání a jako jednu z podmínek kladly dohodové mocnosti osvobození národů (mezi nimi i Čechů a Slováků) z cizího panství. Na tento postoj Dohody reagovalo v lednu 1917 předsednictvo Čes. svazu dopisem rakousko-uherskému ministru zahraničí, v němž označilo požadavek Dohody za insinuaci a prohlásilo, že „národ český jako vždycky v minulosti, tak také v přítomnosti i v době příští jen pod žezlem habsburským vidí svou budoucnost a podmínky vývoje“. Za této situace J. Kvapil na shromažďování dalších podpisů nenaléhal. Jiný návrh, vstřícný vůči poslancům odmítajícím stanovisko Dohody, ale zároveň vyžadující uskutečnění českého státního práva důslednou federalizací monarchie, hodlal prostřednictvím učitelských sborů české univerzity podat v dubnu 1917 historik J. Pekař. Zatím se však politické poměry doma rychle zradikalizovaly, a tak když měla být po čase opět svolána říšská rada, vyvstala znovu potřeba přimět české zástupce, aby na ní postupovali v duchu přání národa. Projev tentokrát sepsal J. Kvapil a jako první ho podepsal A. Jirásek a poté postupně celkem 222 spisovatelů, vědců a publicistů (na Moravě podpisy shromažďovali V. K. Jeřábek a A. Mrštík). Text s prvními asi sto padesáti podpisy pak Kvapil předal předsedovi Čes. svazu F. Staňkovi a 17. května o něm podal zprávu v týdeníku *Národ*. Celý text projevu pak tentýž den otiskl *Večer* a po něm *Nár. politika* (19. 5.) a další (především mimopražské) listy. Vystoupení spisovatelů vyvolalo širokou pozitivní odezvu u zastupitelství okresů, měst i obcí i u různých korporací, své podpisy posílali další spisovatelé, umělci různých oborů, učitelé atd. Nakonec projev způsobil i vyostření původně umírněného stanoviska Čes. poselstva na říšské radě, jež přednesl 30. května F. Staněk a v němž se volalo po spolkovém státě svobodných a rovnoprávných států národních a též po „sloučení všech větvič československého národa v demokratický český stát, přičemž nelze opominout i větve slovenské, žijící v souvislém celku s historickou vlastí českou“. Přes mimořádný dosah projevu trvala i nadále potřeba, aby se spisovatelé nevzdali předčasně politické aktivity, a proto byla ustavena šestičlenná

spisovatelská rada (V. Dyk, A. Jirásek, J. Kvapil, J. S. Machar, A. Stašek, J. Thomayer). Spolupráce spisovatelů s politiky pak vyústila 13. 4. 1918 v známou přísahu českého národa v Obecním domě, v níž A. Jirásek před shromážděnými zástupci široké veřejnosti jejím jménem slíbil, že „vytrváme, až pozdravíme samostatnost svého národa“. Po dvaceti letech od zveřejnění Projevu, 29. 5. 1937, se pak sešli spisovatelé, Češi a Slováci, kteří 1917 manifest nepodepsali. Byli to jednak ti, kteří bojovali v legiích (J. Jesenský, J. Kopta, J. Kratochvíl, F. Langer, R. Medek, J. G. Tajovský), a jednak autoři, kteří tehdy teprve jako spisovatelé začínali (za české promluvil J. Hora, za slovenské Z. Zguriška). V prohlášení se asi 150 spisovatelů připojilo k Projevu z 1917 a potvrdilo vůli bránit svobodu země a budovat demokratickou Evropu.

P. č. s. vyzval poslance nejen jménem kulturních kruhů, ale celého národa, aby se na říšské radě jako jeho mluvčí zastali jeho práv a požadavků. K tomu bylo třeba splnit všechny konstituční podmínky (volnost shromažďovací, odstranění cenzury v mimovojenských věcech, nedotknutelnost řečí na říšské radě i v tisku a nedotknutelnost všech volených zástupců, z nichž řada byla ve vězení, ba i odsouzena k smrti). Proto bylo třeba vymoci všeobecnou amnestii pro ty, kdo byli vojenskými soudy souzeni z příčin mimovojenských, politických. Projev vyhlásil, že nastává čas, kdy všechna česká politika musí mít stejné „osvobozující hledisko“, a jakkoli se zástupci národa projeví, bude to mít ohlas doma, v zahraničí, ba i v zámoří. Zdůraznil, že program československého národa, založený „jeho dějinami i jeho kmenovou jednotností, jeho novodobým politickým životem i jeho právy“, je třeba rozvinout před celou Evropou a do krajností hájit a splnit bez výhrad. „Evropa demokratická, Evropa národů svéprávných a svobodných jest Evropou zítřka a budoucnosti.“ Jménem národa pak spisovatelé vyzývali poslance, aby byli právi velké dějinné chvíle, a jestliže to nedokáží, aby se svého mandátu vzdali. – Projev podepsali: J. Š. Baar, E. Babák, J. Bartoš, B. Bauše, V. Beneš Šumavský, B. Benešová, R. Bojko, J. Bor, J. Borovička, F. A. Borovský, S. Bouška, A. Breska, O. Březina, O. Bystřina, J. Čapek, K. Čapek, K. M. Čapek Chod, E. Čenkov, A. Černý, K. Červinka, J. Deml, K. Domorázek, F. Drtina, V. Dyk, K. Elgart

Projev českých spisovatelů

Sokol (podp. E. Sokol), O. Fischer, V. Flajšhans, F. Flos, B. Foustka, E. Franke, B. Frida, M. Gebauerová, K. Guth, J. S. Guth-Jarkovský, J. Haasz, A. Hajn, J. Hanuš, S. Hanuš, Z. Hásková, P. M. Haškovec, V. J. Hauner, J. Havlasa, J. Heidler, F. K. Hejda, V. Helfert, J. Herben, F. Herites, I. Herrmann, A. Heveroch, A. Heyduk, K. Hikl, K. H. Hilar, J. Hilbert, J. Hloucha, K. Hoch, J. Holeček, J. Holý, J. R. Hradecký, J. Hudec, E. Chalupný, K. Chodounský, F. Chudoba, K. Chytil, M. Jahn, J. Jahoda, J. Jakubec, G. Jaroš, H. Jelinek, V. K. Jeřábek, R. Jesenská, A. Jirásek, K. Jonáš, V. A. Jung, J. Kabelík, K. Kadlec, K. Kálal, M. Kalašová, J. Kalus, B. Kaminský, J. Kapras, F. Khol, A. Klášterský, J. Klecanda, K. Klostermann, B. Knoesl, K. Kolman, J. Kolman Cassius, J. Koloušek, J. D. Konrád, J. Kořenský, J. Koula, S. Kovanda, E. Krásnohorská, F. Krejčí, F. V. Krejčí, K. Krofta, R. Krupička, P. Křička, L. Křikava, J. Kubín, J. Kuffner, J. Kuchař, F. Kvapil, J. Kvapil, V. Kybal, J. Laichter, E. Lederer, K. Leger, E. Lešehrad, J. Lier, S. Lom, L. Lošťák, A. Macek, K. B. Mádl, J. Mahen, J. Máchal, J. S. Machar, M. Majerová, H. Malířová, F. Mareš, J. Maria, M. Marten, V. Martínek, K. Mašek, P. Maternová, V. Mathesius, K. Mečtř, J. Metelka, A. Mrštík, A. E. Mužík, A. Nečásek, Z. Nejedlý, B. Němec, L. Niederle, A. Novák, L. Novák, O. Novotný, V. Novotný, F. Obrtel, I. Olbracht, H. Opocenský, J. Opolský, J. Osten, G. Pallas, J. Patrný, J. Pešek, K. Pippich, J. Polívka, G. Preissová, A. Procházka, F. Procházka (podp. Franta Župan), F. S. Procházka, O. Příkryl, E. Rádl, K. V. Rais, A. Rataj (podp. Bohdan Klineberger), M. Rutte, A. Sedláček, F. Sekanina, K. Sezima, K. Scheinpflug, A. Schulz, P. Sobotka, K. S. Sokol, F. Sokol-Tůma, A. Sova, A. Srb, O. Srdínko, A. Stašek, F. Strejček, L. Suchý, P. Sula, J. Sumín, T. Svatová, E. Svoboda, F. X. Svoboda, R. Svobodová, A. Svojsík, L. Syllaba, F. X. Šalda, K. Šelep, J. V. Šimák, J. Šimánek, O. Šimek, K. Šípek, A. Šnajdauf, E. Špindler, V. Štech, V. V. Štech, J. Štolba, F. Táborský, J. Teige, F. Téver, O. Theer, J. Thomayer, J. Thon, A. M. Tilschová, K. Toman, E. Tréval, R. Tyršová, A. Uhlíř, R. Urbánek, J. Vančura, K. Vaníček, B. Viková Kunětická, J. Vlček, J. Voborník, J. Vodák, V. Vojtíšek, F. Votruba, J. Vrba, Q. M. Vyskočil, F. Wald, R. Weiner, A. Wenig, J. z Wojkovic, Z. Záhoř, B. Zahradník Brodský, F. Zavřel, S. Zima, J. Zubatý, L. N. Zvěřina.

LITERATURA: J. Heidler: 1917. Projevy českých spisovatelů (1921, s textem man.); J. Kvapil: Projev českých spisovatelů r. 1917 (1924, s textem man.); sb. Manifest českých spisovatelů 1917–1937 (1937, mj. proslov V. Vojtíška a text man.); K. Stloukal: Před třiceti lety (1947, s faksimile man.). ■ an. (J. Kvapil): Projev českého spisovatelstva, Národ 1917, s. 137; F. X. Šalda: Tvůrce a pospolitost, Kmen 1917, č. 17 → KP 10 (1957); J. Krecar: In margine projevu českých spisovatelů, MR 1917, sv. 31, s. 248; C. M. (Merhout) in sb. Tři projevy národa českého (1918, s textem man.); J. Živný: Spisovatelé a politika, MR 1918/19, sv. 34, s. 166; O. Fischer: Projev spisovatelů + Čeští spisovatelé v prvních letech války, oboje Vídeňský deník 28. 10. 1920; V. Červinka: Před deseti lety, Zvon 27, 1926/27, s. 481; K. Č. (Čapek): Ve dnech manifestu, LidN 17. 5. 1927 → O umění a kultuře 3 (1986); J. Kvapil: Jak vznikl projev spisovatelů, LidN 17. 5. 1927 → O čem vím 2 (1932, 3. vyd. 1947); R. Těšnohládek: Manifest a hadi, LidN 18. 5. 1927; pt. (J. Kopta): Cenzurovaná přednáška J. Kvapila, NO 20. 5. 1927; red.: Co se nesmělo povědět rozhlasem (přednáška J. Kvapila s vyznačenými zásahy cenzury), NO 22. 5. 1927; V. Dyk: Předpoklady, vznik a význam spisovatelského projevu z roku 1917, Lumír 54, 1927/28, s. 171; R. Medek: V květnu 1917 v Kyjevě, tamtéž, s. 177; V. Krejčí in ed. Manifesty 1917 (1928); H. Ripka: J. Kvapil v československé revoluci, NO 25. 9. 1928; V. Brtník: Česká literatura za války, Zvon 29, 1928/29, s. 61; an.: Z korespondence A. Jirásky s J. Kvapilem, když připravovali Manifest českých spisovatelů, LidN 13. 3. 1930; J. Kvapil: Krásný kmet, LidN 15. 10. 1931 + Po patnácti letech, Čes. slovo 29. 5. 1932; A. Novák: Dvacet let od květnového projevu, Lumír 63, 1936/37, s. 391; Vzpomínky členů Máje a ČAVU na květnový kanifest 1917 (E. Čenkov, V. Hánek, A. Klášterský, E. Lešehrad, V. Markus, J. Matoušek, A. Nečásek, B. Němec, G. Preissová, F. S. Procházka, F. X. Svoboda, Q. M. Vyskočil, B. Zahradník Brodský), Venkov 1. 5. 1937; m. n.: Výstava spisovatelského manifestu z roku 1917, LidN 13. 5. 1937; K. Čapek: Květen 1917, LidN 16. 5. 1937 → O umění a kultuře 3 (1986); F. Peroutka: Před dvaceti lety, LidN 16. 5. 1937; F. V. Krejčí: Květnový projev českých spisovatelů, PL 16. 5. 1937; R. Medek: Manifest, Venkov 16. 5. 1937; K. Nový: 20 let manifestu českých spisovatelů, NO 16. 5. 1937; J. Thon: Co předcházelo projevu českých spisovatelů, Venkov 19. 5. 1937; A. Hajn: Spisovatelský projev v květnu 1917, Samostatnost 20. 5. 1937; L. Sychrava: Význam manifestu pro zahraniční odboj, PL 3. 6. 1937; V. T. (Tichý): Spisovatel v politice, Dělnická osvěta 1937, s. 186; Z. Nejedlý: Manifest českých spisovatelů, Tvorba 1937, s. 681 → O literatuře (1953); M. Paulová in Dějiny Maffie 1 (1937); Z. V. Tobolka in Politické dějiny československého národa od r. 1848 až do dnešní doby 4 (1937); A. Pražák: Jaro 1918, Kultura doby 2, 1937/39, s. 193; O. Urban in Česká společnost (1982); J. Galandauer in Vznik

československé republiky 1917 (1988); P. Čornej: Historický horizont 1897–1918, in J. Hrabáková a kol.: Studie o české literatuře na přelomu století (skripta, 1991); J. Poláček: Manifest národní svobody, LidN 16. 5. 1992; F. Kolář: Svědomí národa poprvé, LidN 17. 5. 1997.

zp

Pavel Projsa

* 17. 3. 1860 Boreč u Bělé pod Bezdězem

† 13. 9. 1922 Praha

Překladatel francouzské a italské literatury, žurnalista, jenž pro noviny psal též beletrii.

V matrice zapsán Josef Pavel P. (některé prameny uvádějí chybná data narození – jednak měsíc duben, jednak rok 1863). – Byl synem rolníka. V Ml. Boleslavi absolvoval nižší a v Kutné Hoře vyšší reálné gymnázium. Poté studoval na pražské technice, 1879–81 obor inženýrského stavitelství a 1882–83 obor technické chemie; v obou případech byl ze studia vyloučen pro neplacení školného. Uplatnil se jako žurnalista ve staročeském tisku, 1886–1901 pracoval v redakci Hlasu národa, od září 1894 ve funkci odpovědného redaktora; současně byl odpovědným redaktorem Ilustrovaného kurýra (od srpna 1895 s tit. Pražský ilustrovaný kurýr), jenž vycházel jako druhé samostatné ranní vydání Hlasu národa, též členem Nakl. družstva Máje. 1902 se stal přednostou pražské zprostředkovatelské práce – Ústavu práce Král. hlavního města Prahy; v této funkci vykonával studijní cesty do několika obdobných německých institucí.

P. psal občas fejetony a drobné prózy, např. 1884 publikoval v Pokroku ukázkou z povídkového cyklu *Záhady*, jehož tématem jsou zásahy iracionálních sil do lidských osudů; mimoto byl podle svědectví spisovatele A. Stráně členem autorského kolektivu, který vystupoval pod pseud. Václav Čech a psal pro Pražský ilustrovaný kurýr romány na pokračování (Mamon, Chudá holka aj.); rozsah P. účasti je dnes již nezjistitelný, k zásadnímu podílu autorskému a koncepčnímu se hlásil A. Stráň, který tyto romány později přepracoval a vydal samostatně pod pseud. Václav Čech-Stráň. P. se však především zabýval překlady z francouzské a italské literatury, ojediněle i z literatur jiných

(antologie humoresek z amerického prostředí, časopisecky např. M. Jókai). Prvořadou pozornost věnoval dílům G. de Maupassanta, dále knižně tlumočil prózy H. de Balzaca, F. Coppéa, J. Verna, É. Zoly, Itala G. Vergy i četné tituly nenáročné beletrie, těšící se dobové čtenářské oblibě (J. Claretie, H. Gréville, G. Ohnet, M. Prévost, A. Theuriet, G. Pierantoni-Mancini aj.), časopisecky (nejčastěji v Hlasu národa) navíc zvláště prózy Ch. Bueta, H. Contho, J. Normanda, J. Printemps a řadu astronomických pojednání C. Flammariona. Překlady se P. snažil dát osobitý, stylově ozvláštěný ráz: inklinoval k deskriptivnímu vyjádření a využíval neobvyklých výrazů a spojení, aniž vždy dbal na slohovou specifičnost originálu.

PSEUDONYM, ŠIFRY: Václav Čech (kolektivní pseudonym pro romány vydávané v Pražském ilustrovaném kurýru); P., Pavel P-j-a, P. P. ■ PRÍ-SPĚVKY in: Besedy lidu (1901, 1921); Čes. demokracie (1902); Čes. svět (1915–16); Hlas národa (1886–1903); Ilustrovaný kurýr, pokr. Pražský ilustrovaný kurýr (od 1893); Květy (1899–1909); Lit. listy (1899); Lumír (1901); Nár. listy (1884, 1899 až 1902); Paleček; Pokrok (1884); Právo lidu (1903); Samostatnost (1913); Švanda dudák (1889–91); Tribuna (1921–23); roč. Ústav práce král. hlav. města Prahy v r. 1908–... v r. 1913 (1909–14); Vesna (1889); Zábavné listy (1887–95); Zlatá Praha (1886–87). ■ KNIŽNĚ. Překlady: H. de Balzac: Plukovník Chabert, Za opatrovanství (b. d., 1888); G. Ohnet: Doktor neznaboh (1889) + Právo dítěte (1895) + Zlodějka (b. d., 1896); G. Verga: Oběti nerozvážné lásky (1889) + Poprvé, podruhé, potřetí (1914); H. Gréville (A. M. C. Durand): Dědictví Xenio (1890) + Dosia (1899); J. Claretie: Zločincova otrokyně (1890) + Oko nebožtíkovo (b. d., 1904); J. Verne: Nevěsta z moře (1890) + Plovoucí město, Blokádou (b. d., 1911) + Nebešťan a jeho svízele i štěstí (1912) + Sever proti jihu (b. d., 1913) + Ocelový olbřím (1919); G. Pierantoni-Mancini: Lydia (1891); G. de Maupassant: Olivový sad a jiné novely (1891) + Horla a jiné novelky (1892) + Humoristické novelky (1892) + Vybrané povídky (1892) + Věrolomná (1894) + Zbabělec a jiné novely (1894) + Novely (b. d., 1896, s jinými) + Svědomí vrahovo (b. d., 1898) + Dědictví (1900) + Slečna Perla (b. d., 1900) + Sám a sám a jiné povídky (1902) + Úklad a jiné novely (b. d., 1905) + Sestry Rondoliové a jiné povídky (b. d., 1909) + Yvetta (1909) + Zbytečná kráska a jiné povídky (b. d., 1909) + Mont-Oriol (1912) + Alluma (1917); F. Coppée: Svěcené kočky a jiné novely (1895) + Povídky (1896) + Poctivý zločinec (1899) + Povídky (b. d., 1899); É. Zola: Hřích abbého Moureta (1902); É. Gaboriau: V bludišti vášně (1905); A.

Projsa

Theuriet: Drobné povídky (1906); M. Prévost: Patnáct povídek (b. d., 1910); J. Noriac: Paměti hubičky (1912); První milion (výbor humoristických povídek z amerického prostředí, b. d., 1914). ■ REDIGOVAL *časopisy*: Hlas národa (2. 9. 1894 – 9. 8. 1901, s malou přestávkou), Ilustrovaný kurýr, od srpna 1895 s tit. Pražský ilustrovaný kurýr (2. 9. 1894 – 9. 8. 1901, s malou přestávkou); *ročenku*: Ústav práce král. hlav. města Prahy v r. 1908 – ... v r. 1913 (1909–14). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Nejlepší báchorky všech národů a časů 1, 2 (1. Pohádky u kolovrátku, 2. Z báječné říše, b. d., 1902, s P. Moudrou). ■

LITERATURA: L. Šolc: ref. překl. H. de Balzac, Hlidka lit. 1888, s. 340; an. (F. X. Šalda): ref. překl. G. Pierantoni-Mancini, Lit. listy 14, 1892/93, s. 53 → KP 1 (1949); A. Novák: ref. překl. É. Zola, Lumír 30, 1901/02, s. 261; an. (F. X. Šalda): ref. překl. G. de Maupassant: Yvetta, Novina 2, 1908/09, s. 540 → KP 7 (1953); B. B-ová (Benešová): ref. překl. M. Prévost, Novina 3, 1909/10, s. 632; an.: Dva noví padesátníci, Zlatá Praha 30, 1912/13, s. 336; B. (F. Bílý): ref. překl. G. de Maupassant: Alluma, NŘ 1918, s. 272; ● nekrology (an.): LidN 4. 10. 1922; Naše kniha 1922, s. 151; Zvon 23, 1922/23, s. 28 ●; A. Stráň: Kdo byl Václav Čech a Alex Stráň, NL 2. 3. 1930.

et

Karel Vojtěch Prokop

* 13. 5. 1860 Budeč (Hněvkovice) u Havlíčkovy Brodu

† 2. 12. 1914 Rosice u Brna

Básník, dramatik, prozaik, autor pohádkových a historických her pro mládež i popularizujících literárněhistorických statí.

Vl. jm. Karel Vincenc Prokop, podepisoval se též Kar. Prokop Budečský. – Vystudoval učitelský ústav v Kutné Hoře. Působil v 80. letech jako učitel na školách v Perálci u Vysokého Mýta, Vykání u Čes. Brodu a Říčanech, na přelomu století na škole Komenského ve Vídni, pak na měšťanské škole v Dačicích, ve Strážnici, v Brně-Židenicích a 1908 se stal ředitelem dívčí obecné a měšťanské školy v Rosicích u Brna.

P. literární činnost souvisí s jeho působením pedagogickým a je vedena výchovnou a národně uvědomovací tendencí. Jediná sbírka poezie *Co nezvadlo* obsahuje náladovou, přírodní a vlasteneckou lyriku tradičního tvaru a epické básně s náměty z venkov-

ského života. Pro mládež psal verše, pohádková dramata (*Poznání, Král času*) i prózy (*V zajetí*), v nichž je patrná autorova dobrá znalost dětského světa. Výraznou inspirací P. divadelních prací, próz, veršů i pojednání se staly lidové pověsti (operní libreto *Ječmínek*, drama *Jánošík* a próza *Zbojník Janošík*), spojené též se zájmem o historii selských bouří 18. století a o lidovou tvorbu té doby. Cituje ji ve svých historických statích i povídkách o době roboty (jako východisko mu sloužily též rukopisné texty milčického rychtáře F. J. Vaváka); do období selského povstání 1775 situoval i aktovku *Ze zápasů*. Popularizující literárněhistorická stať o Komenském zdůrazňuje zejména vídeňským krajanům význam práce pro vlast, nabádá k národní hrdosti a brání český jazyk proti německému vlivu. P. překladatelská činnost je nevelká. Z ruštiny přeložil hru N. J. Solovjeva upravenou A. N. Ostrovským *Ženitba Bělužinova* a pro Kubovy soubory lidových písní Slovanstvo ve svých zpěvech pořídil překlady polské poezie.

ŠIFRA: K. V. P. ■ PŘÍSPĚVKY in: Beseda učitelská; Besedy Času (1912); Besídka malých; Čes. škola; Čes. lid; Divadelní listy; Jarý věk (1883–88); Jitřenka (Polička 1884–93); Květy mládeže (1897); Lid. noviny (1910); Máj (1907–08); Malý čtenář (1887–94); Nár. listy; Naší mládeži; Neděle; Osvěta (1903–09); Rozhledy (1897); Ruch (1887–88); Srdce (1901–02); Učitelské noviny; Úhor (1913); Vesna (1887–88); alm. Z české školy na rok 1889. ■ KNIZNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: O básnické činnosti A. Heyduka (1885); 300letá památka narození Jana Amosa Komenského (Viedeň 1892); Co nezvadlo (BB 1893); Ze zápasů (D b. d., 1895); Odpověď (D b. d., 1899); Král času (D pro ml., Viedeň 1904); Ječmínek (verš. oper. libreto, 1904, i prem., hudba C. M. Hrazdira); V zajetí (P pro ml., 1906); Poznání (D pro ml., 1912); Janošík (D 1912); Zbojník Janošík (P 1914). – *Překlady*: N. J. Solovjev (upr. A. N. Ostrovskij): Ženitba Bělužinova (1886); sb. Slovanstvo ve svých zpěvech II. 4. Písně polské (1887, s J. Smrtkou). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Malý adresář Čechů vídeňských a spolků jinოსlovanských (1890, s J. Ludvíčkem). ■

LITERATURA: J. V. (Vrchlický): ref. překl. N. J. Solovjev, Hlas národa 20. a 21. 12. 1887; ● k prioritě P. hry Janošík: K. V. Prokop, LidN 29. 7. 1910; J. Mahen, LidN 31. 7. 1910 ●; ● ref. Janošík: V. Martínek, Novina 5, 1911/12, s. 410; an., MSIR 8, 1911/12, s. 393; -es-, PL 28. 7. 1912; M. Zachar, Máj 11, 1912/13, s. 183 ●; ● nekrology (an.): Zvon 15, 1914/15, s. 156; Zlatá Praha 32, 1914/15, s. 108 ●.

mu

Pavel Prokop

Působnost 1926–1949

Pražské nakladatelství levicové orientace, vydávající ve 20. letech knižnici soudobé beletrie *Průlom*, ve 30. letech marxistickou politickou literaturu a publicistiku nejprve pod názvem organizace *Levá fronta*, později pod P. vlastním jménem a od 1939 klubovou knižnici *Lidová knihovna*.

Založil je Pavel P. (vl. jm. Petr Pavel P., * 24. 9. 1904 Praha, † 2. 5. 1940 koncentrační tábor Sachsenhausen, Oranienburg u Berlína). Byl synem střihačského mistra a prvního brankáře fotbalového klubu AC Sparta. V pěti letech ztratil otce, v patnácti matku; pak o něho a jeho bratra pečovala teta. Vyučen 1921, pracoval do 1924 v Ústředním nakl. a knihkupectví učitelstva československého v Praze (1919–21 absolvoval gremiální knihkupeckou školu) a pak přešel do knihkupectví firmy Jos. R. Vilímek. Ze svých úspor bubeníka jazzového orchestru E. Koliandra, z věna své první ženy a z vkladu svého spolčenika, právníka V. Čechelína (1900–1961), zahájil koncem 1926 nakladatelskou činnost edicí *Průlom* (jako nakladatel prvních svazků byl uváděn V. Čechelín, protože zaměstnancům firmy Jos. R. Vilímek nebylo povoleno podnikat ve stejném oboru); 1927 odešel od Vilímka a získal nakl. koncesi. Pro odlišení od pražských firem Václav Petr a Viktor Prokop pojmenoval firmu podle uvedené knižnice a začal užívat křestní jméno Pavel. Redakčně a překladatelsky se na činnosti nakladatelství výrazně podílela P. první žena V. Petříková (1903–1985), dcera pražského vinárníka, překladatelka z francouzštiny, němčiny, ruštiny a španělštiny, členka taneční skupiny J. Kröschlové, novinářka a taneční kritička. Nakladatelství sídlilo nejprve v Prokopově bytě ve Vladislavově ul. 8 na Novém Městě. 1929 převzal P. z prostředků V. Čechelína knihkupectví J. Fencla ve Fochově ul. 42 (dnes Vinohradská 36) na Vinohradech, na přelomu 20. a 30. let byl krátce členem Klubu moderních nakladatelů Kmen. 1931 získal též knihkupeckou koncesi, t. r. však firma ohlásila vyrovnání a v srpnu 1931 přesídlila do Dolní Blanické 4 (dnes Blanická 30). V září 1932 bylo na *Průlom* uvaleno konkursní řízení a v lednu 1933 byl jeho sklad rozprodán ve veřejné dražbě. P. se již tehdy podílel na činnosti organizace komunistické a s ní sympatizující inteligence *Levá fron-*

ta (byl jejím spoluzakladatelem v říjnu 1929), v níž mj. nepřetržitě zajišťoval v místnostech firmy chod sekretariátu (od 1931 byl členem výboru, jednatelem, od 1932 úřadujícím místopředsedou) a vydával od 1931 nejprve pod hlavičkou časopisu *Levá fronta*, po jeho zániku od podzimu 1933 pod názvem *Knihovna Levé fronty* její publikace. V době blokování P. koncese během konkursu byly publikační činnost *Levé fronty* i provoz knihkupectví zajišťovány nejprve krátce na koncesi anarchisty M. Káchy, kterou pronajal na své jméno L. Štoll. Od podzimu 1933 po vypovězení krámu vycházely publikace pod hlavičkou *Knihovna Levé fronty* nejprve na adrese P. bytu v Mánesově ul. 78 na Vinohradech (některé redakcí a nákladem M. Pavlové), později v Praze na Novém Městě, Hybernská 34 pod jménem P. druhé ženy J. Prokopové (1911–1994, sňatek 1934), publicistky a překladatelky sovětské politické literatury a beletrie (1934–37 pro vlastní nakladatelství I. G. Erenburg, L. Pantělejev, A. P. Gajdar, V. V. Bianki), po 1945 redaktorky a šéfredaktorky nakl. Svoboda a od 1961 ředitelky nakl. Orbis. Po zrušení konkursu na jaře 1934 byla vedena jako majitelka firmy (název *P. Prokop, majitelka J. Prokopová*), aby finanční prostředky nebyly zabaveny na úhradu dluhů *Průlomu*. 1935 sídlila firma v Revoluční 23 a vydávala svým nákladem nebo jako generální komisionář též publikace dalších komunisticky orientovaných kulturněpolitických sdružení, na jejichž činnosti se P. organizačně a redakčně podílel (Svaz dělnických divadelních ochotníků československých, Společnost pro kulturní a hospodářské styky s SSSR, později Svaz přátel SSSR, Výbor na záchranu obětí fašismu, časopis Roentgen aj.). Současně se P. stal místopředsedou spolku *Lid. kultura*, zřízeného po neúspěchu komunistického pokusu ovládnout Družstevní práci s úkolem paralyzovat reformistický vliv Družstevní práce na lidové čtenářské vrstvy. K plánované přeměně *Lid. kultury* (jejíž publikace financovalo spotřební družstvo *Včela*) na družstvo již nedošlo. Firma P. P. přesídlila do spolkových místností *Lid. kultury* v Jindřišské ul. 29 a od 1936 se stala komisionářem, od počátku 1939 po zrušení spolku i nakladatelem jeho původně členské knižnice *Lid. knihovna*. V dubnu 1939 byl P. vyslýchán a nakrátko zatčen gestapem a byl zabaven sklad publikací jeho nakladatelství. Od srpna byl znovu vězněn, v listopadu dopraven

do koncentračního tábora Sachsenhausen, kde po necelém půlroce zahynul na následky týrání. Firmu vedla po jeho smrti vdovským právem v Korunní ul. 147 (od 1942 č. 137) na Vinohradech J. Prokopová. 1947 obnovilo nakl. P. P. společně s nakl. KSČ Svoboda (J. Prokopová pracovala od 1945 v jeho vedení) na adrese Svobody Na poříčí 34 knižnici Lid. knihovna, na jejímž vydávání se spolupodílelo až do 1949.

Kmenovou knižnicí prvního P. nakladatelství byla stejnojmenná knižnice *Průlom* (1926–30, 11 sv.; sv. 1–4 red. V. Čechelín, sv. 11 V. Petříková) s převahou soudobé přeložené beletrie (H. Bang, M. Bontempelli, M. Dekobra, V. V. Ivanov, B. Kellermann, P. Mac Orlan, U. Sinclair, J. Wassermann), jejíž výběr byl zprvu ovlivněn P. působením u Vilímka. V knižnici vyšlo i několik titulů původní prózy (B. Horst, F. Kovárna, E. Synek), nejvýznamnější původní kniha nakladatelství, próza J. Kocourka *Srdce*, však vyšla mimo knižnice až v době zániku firmy a musela být distribuována samým autorem. Knižnice *Živé vteřiny* (1927–30, 7 sv.) soustředila cestopisné reportáže (G. Duhamel, L. Süß a J. Chaloupka), eseje (F. Kovárna) a populárně-naučné publikace o tanci (G. Jiráček) i letectví (L. Štoll). Projekty sebraných spisů H. Barbusse (1927, 1930, 2 sv.) a O'Henryho (1927, 1928, 2 sv.) se již nerozvinuly. P. zapojení do Levé fronty podřídl jeho další publikační činnost kulturněpolitickým potřebám Komunistické strany Československa. Číslovaná *Knihovna Levé fronty* (1931–36, 10 sv.; sv. 8–9 red. a vyd. J. Prokopová, sv. 10 vyd. nakl. P. P., majitelka J. Prokopová) přinesla rozsáhlejší tematické soubory k problematice architektury a bydlení, filozofie, sexuologie a k židovské otázce. Literatura a umění byly věnovány studie K. A. Wittfogela a G. Lukáče *K marxistické estetice* (1934) a sborníky *Surrealismus v diskusi* (1934, ed. K. Teige a L. Štoll, kromě nichž přispěli též V. Nezval, Z. Kalandra, J. Honzl a J. Krejčí) a *Socialistický realismus* (1935; příspěvky N. I. Bucharin, K. Konrad, K. Teige). Pod stejným názvem *Knihovna Levé fronty* (případně *Levá fronta*), ale mimo číslovanou knižnici, vyšly také tři desítky publikací, obsahující zejména marxistickou politickou a ekonomickou literaturu a aktuální protifašistickou a protiválečnou publicistiku (několik titulů vyšlo též v němčině a maďarštině). Problematikou kul-

tury a umění se v nich zabývali zejména R. Fleischner, Z. Kalandra, F. Němec, K. Teige, z přeložených autorů B. Balász, M. Gorkij, V. Pudovkin, aktuálním politickým děním E. E. Kisch, I. Erenburg, R. Rolland aj. Aktivitu jednotlivých odborných skupin kulturní sekce Levé fronty obohatila knižnice *Film-foto knihovna Levé fronty* (1932–34, 3 sv., red. L. Linhart) a *Publikace Svazu socialistických architektů* (1933, 1 sv.). Překlady a komentáře se na publikacích Levé fronty dále podíleli P. Denk, M. Jirda, F. Jungmann, J. Kabeš (pseud. J. Jizba), I. Krausová, V. Petříková, J. Prokopová, B. Václavěk (pseud. J. Vlk), J. Weil, J. Žantovský aj. Ke kulturním akcím Levé fronty vycházely též příležitostné soukromé tisky. Od 1935 přebíralo produkci autorského a redakčního okruhu Levé fronty (poslední tituly pod její hlavičkou vyšly 1936) postupně nakl. P. P. Zahájilo překladovou *Knihovnou sexuálních problémů* (1935–37, 3 sv.), následovala knižnice politických reportáží *Svět v pohybu* (1938, 2 sv.; autoři E. Snow a M. Seydewitz) a knižnice ekonomicko-politických aktualit *Otázky dne* (1938–39, 3 nečís. sv.). Mimo knižnice vyšlo kromě aktuálních politických a ekonomických statí a propagandistických brožur též několik překladů sovětské dětské literatury. Nedokončeny zůstaly dva rozsáhlé vydavatelské projekty. Od 1934 vycházela za součinnosti Společnosti pro kulturní a hospodářské styky se SSSR encyklopedická publikace *Sovětský svaz* (red. Z. Nejedlý, V. Procházka, B. Šmeral a K. Teige). Rozvržena byla do šesti částí, z nichž vyšly jen čtyři, mezi nimi i *Umění*. Příspěvky této části vyšly 1935–37 souběžně též jako samostatné publikace a autorsky se na ní podíleli F. Píšek (Sovětská literatura), J. Honzl (Sovětské divadlo), O. Mrkvička (Výtvarnictví v SSSR), L. Linhart (Sovětský film), K. Teige (Vývoj sovětské architektury) a Z. Nejedlý (Sovětská hudba), který též napsal předmluvu. V koprodukcii s nakl. Odeon vycházela osmidílná antologie sovětských statí *Leninismus* (1936–38, přel. J. Procházka pod pseud. J. Svoboda, vyšlo jen 6 sv.). Vydávání knižnice *Lidová knihovna* prošlo četnými proměnami. Sv. 1–37 (1936–38) vydávala Lidová kultura za redakce F. Jungmanna a P., sv. 38–55 (1939–43) nakl. P. P., sv. 56–73 (1947–49) nakl. P. P. a Svoboda, redigovala J. Prokopová (do sv. 61 s red. radou). Od sv. 74 (1949) do zániku svazkem 104 (1952) knižnice vycházela již jen v nakl.

Svoboda, zprvu v redakci J. Prokopové a J. Řezáče. Číslovanou řadu doplnilo několik příležitostných tisků a premií pro členy Lidové kultury. Ideologicky vyhocený program edice (jednotlivé svazky byly zpravidla opatřeny komentářem) zahrnoval zejména aktuální reportáže a cestopisy (J. Březina, J. Kratochvíl; E. E. Kisch, V. Majakovskij, F. Pitcairn), odbornou, zejména historickou a ekonomickou publicistiku (K. Konrad, M. Matoušek, Z. Nejedlý, J. Kamenický pod pseud. J. Ulrych; F. Engels), politickou a sociální prózu (J. Kocourek, T. Svatopluk, V. Tropp; P. Bányai, H. Barbusse, E. Caldwell, M. Gorkij, G. Gueguen-Dreyfusová, P. Jilemnický, Lu Sün, W. Mehring, T. Rémy, L. J. Rubinstein, A. Seghersová, U. Sinclair, B. Traven, V. V. Višněvskij, M. Zimmering, výbor z próz G. B. Shawa). Převážně prozaickou produkci doplnily tři básnické antologie (SSSR v československé poezii, 1936, usp. a úvod B. Václavak; Španělské romance, 1938, usp. F. Nechvátal a L. Čivrný; Československý podzim, 1939, usp. S. K. Neumann a F. Jungmann, úvod S. K. Neumann) a výbor z básní A. S. Puškina. S. K. Neumann, který se Z. Nejedlým svými názory nejvýrazněji ovlivňoval program knižnice, zde vydal též svou polemiku *Anti-Gide neboli Optimismus bez pověr a iluzí* (1937). Na překladech se podíleli I. Bart, J. Fischerová, J. Fučík, J. Haasová, M. Jirda (pseud. J. Hartl, V. Nepomucký), E. Klinger, V. Petříková, V. Procházka, J. Průšek, P. Schwarzkopf, A. J. Štátný, J. Weil aj. Válečný ediční program (od podzimu 1939 koncipovaný J. Prokopovou) překonával úspěšně cenzurní omezení orientací na výbory ze starší české literatury (F. L. Čelakovský, M. Kopecký, J. Neruda), německou a francouzskou klasiku (D. Diderot, J. P. Eckermann, G. E. Lessing, C. Tillier) a méně známá díla autorů českých (Č. Paclt, K. Sabina, F. Táborský) i světových (Ch. de Coster, S. Nacume, M. M. Zoščenko). Na překladech a komentářích se podíleli F. Jungmann, J. Fučík, G. Fučíková, anonymně též L. Štoll, pod pseudonymy v ilegality žijící S. Brunclík (pseud. J. Benda) a J. Krejčí (pseud. F. A. Bureš). Po válce navázala knižnice na beletristický program svých začátků a do 1949 přinesla překlady z angličtiny (M. R. Ánand, E. Caldwell, H. Fast, J. London), francouzštiny (Ch. de Coster, J. Zobel), němčiny (E. Fischer, S. Wantoch), ruštiny (A. Šachov), bulharštiny (G. Karaslavov), polštiny (W. Wasilewska), španělštiny (J. Amado, J. Ica-

za), japonštiny (T. Kobajši) a několik nových vydání českých autorů. S knižní produkcí jednotlivých etap nakladatelství úzce souviselo vydávání časopisů: 1. roč. (1928/29) měsíčníku *Signál* s podtitulem *Časopis současné kultury* vycházel jako orgán D-bloku a spolupracovníků Průlomu; odp. red. byl F. Kovárna, spolu s ním jej redigovali E. F. Burian, J. Frejka, V. Petříková a L. Štoll. 2. roč. (1929/30) vycházel jako týdeník s podtitulem *Časopis kulturní informace* a redigoval jej jeho majitel a vydavatel P. Navázal na něj týdeník *Levá fronta*, jehož 1. roč. (1930/31, 30 čísel) vydávali spoluzakladatelé *Levé fronty* J. Fromek (Odeon) a P. (Průlom), roč. 2 (1931/32, 10 čísel) a 3 (1932/33, 3 čísla) formálně L. Štoll. Redakce, administrace a expedice časopisu byla v P. knihupectví nejprve ve Fochově ul., později v Dolní Blatnické. *Časopis Lidová kultura*, zahájený Neumannovým úvodníkem o programu spolku, přinášel zejména příspěvky na obhajobu srozumitelnosti umění proti formalismu a informace o publikacích Lidové knihovny. Roč. 1 (1936/37, 12 čísel) redigoval P., roč. 2 (1938, 18 čísel) S. K. Neumann a P., od č. 15 red. kruh; vydavatelem a odpovědným redaktorem byl P. *Časopis* zanikl číslem 18 v prosinci 1938. 1948–49 vydávalo nakl. P. P. dvouměsíčník *Lidová četba*. S podtitulem *Časopis čtenářů Lidové knihovny* jej redigoval J. Řezáč, od roč. 2 (1949) s red. kruhem (J. Kalaš, J. Schnabel, A. Skýpala), za list odpovídal J. Pilař, od roč. 1, č. 3 J. Řezáč, od roč. 2, 1949, č. 1 J. Kalaš. Od roč. 2, č. 6 do svého zániku 6. číslem 4. roč. (1951) vycházel v nakl. Svoboda. – S nakl. Průlom výtvárně spolupracoval zejména L. Süß, dále F. Matoušek, E. Frinta, J. Lada a V. Mašek. Publikace *Levé fronty* graficky upravoval zprvu K. Teige, později zejména K. Poličanský (též šifra pský), který rovněž graficky upravil většinu knih nakl. P. P. a pod pseudonymem J. Friml navrhl i standardní úpravu a vazbu Lidové knihovny. Na její výzdobě se dále podíleli Z. Lakomý, J. Kotík aj.

KNIŽNICE. *Beletrie a práce o literatuře a umění*: Průlom (1926–30); Živé vteřiny (1927–30); Knihovna *Levé fronty* (1931–36); Film-foto knihovna *Levé fronty* (1932–34); Publikace Svazu socialistických architektů (1933); Lidová knihovna (1936–49). – *Ostatní*: Knihovna sexuálních problémů (1935–37); Svět v pohybu (1938); Otázky dne (1938–39). ■ **SOUBORNÁ VYDÁNÍ**: H. Barbusse, O'Henry. ■ **Z DALŠÍ PRODUKCE**. *Průlom*: U. Sinclair:

Zpívající vězňové (1927); Jerry (J. J. Paulík): Trampské písně klubu Kapitán Flint (1928) + Nové trampské písně klubu Kapitán Flint (1929); M. Mareš: Pan Václav, český trhan v cizině (b. d., 1928) + Internacionální patriot, pan Václav doma (1931); L. Štoll: Otrávený chléb (1929); J. Kocourek: Srdce (1932). – *Levá fronta*: Cesta inteligence (1931); B. Balázs: Intelektuálové v rozpacích (b. d., 1932); R. Fleischner: Inteligence a dnešek (b. d., 1932); M. Gorkij: S kým jdete, „mistři kultury“? (b. d., 1932); F. Němec: Kdo zachrání divadlo? (b. d., 1932); M. Pujmanová: Pohled do nové země (1932); Z. Kalandra: Zapovězená Ženeva (b. d., 1932) + Znamení Lipan (1934); E. E. Kisch: Zajatec Hitlerův (1933); K. Teige: Zahradní města nezaměstnaných (1933) + Architektura pravá a levá (1934) + Vladimír Majakovskij (1936); I. G. Erenburg: Občanská válka v Rakousku (1934); V. Vycpálek: Země mladých (1935). – *P. P.*: Sovětský svaz (encyklopedie, 1934–38, 4 sv., nedokonč.); Proletářské písně (1935); L. Pantělejev: Kurýr generála Buděného (1935); R. Rolland: Zabraňte válce! (1936); A. Gajdar: Vojenské tajemství (1936); J. Kořátko: Koloniální politika (1936); Leninismus (ant., 1936–38, 6 sv., nedokonč., spolu s nakl. Odeon); Sovětské písně (1936); V. V. Bianki: Na veliké mořské cestě (1937); Fakta ze země socialismu (1937); J. Rohan: Tep a chvění (1939); J. Pospíšil: Vesmír novými očima (1944) + Svět a lidé od počátku (1946). ■ **PERIODIKA**: Signál (1928–30); Levá fronta (1930–33); Lidová kultura (1936–38); Lidová četba (1948–49). ■

BIBLIOGRAFIE: B. Pelikán in Nakladatelská politika KSČ v produkci komunistických nakladatelství a edic 2 (1975). ■ **LITERATURA**: L. Štoll: P. P. (1950) → Socialismus a osobnosti (1974). ■ F. V.: O Lidové kultuře, Ročenka rudého tisku (1937); F. Swidzinský: In memoriam P. P., Knihkupec a nakladatel 1946, s. 137; Lid. kultura 1946, č. 18 (přísp. M. Jirdy, F. Jungmanna, J. Kořátka, M. Kořátkové, M. Matouška, K. Martina, J. Langa); lt.: Na paměť soudruha P. P., RP 7. 5. 1946; L. Štoll: P. P. nakladatel, Tvorba 1946, s. 275 + Z knih tvořil zbraň, Hlas revoluce 1950, č. 20; F. Jungmann: Tradice Lidové kultury, Nedělní noviny 1947, č. 14; J. K.: Literatura pro lid, Almanach Kmene 1948; V. B.: Knihy pro vítězný lid, sb. Svoboda 1945–1950 (1950); G. Fučíková in Vzpomínky na J. Fučíka (1961, s. 87); A. Zach: Vydavatelská avantgarda mezi dvěma světovými válkami, Knížní kultura 1964, s. 319 a pokrač.; R. Málek, M. Petrtyl in Knihy a Pražané (1964, s. 157); J. Fromková: In memoriam P. P., Lit. měsíčník 1980, č. 5; J. Kocourek in Z konce světa (1980, s. 137, 196); jkt (J. Klempera): Takový byl P. P., Výběr z nejzajímavějších knih 1981, č. 3; L. Leszkowová: Vzpomínání V. Petříkové, Taneční listy 1983, č. 8; J. Fromková: Památce dvou pokrokových nakladatelů, Lit. měsíčník 1988, č. 5.

oh, az

Prokop Písař

* kolem 1390 *Praha*

† kolem 1482 *Praha*

Mnohostranný literát: kronikář, autor příručky o vedení městských knih a formulářové sbírky.

Absolvent pražské univerzity (1410 promován na bakaláře Janem Husem). Byl snad nejprve učitelem, asi už před 1434, mladším novoměstským písařem, od 1435 spravoval vedle toho tzv. Opavský (Faustův) dům na novoměstském rynku, kde též bydlel, a za krále Zikmunda byl i správcem královského dvora na Zderaze (1441 mu opavský kníže Václav postoupil Opavský dům k užívání). Kolem 1439 se oženil. 1439 byl zvolen nejvyšším písařem (protonotariem) Nového Města pražského a zastával tento úřad do 1467. Pro své vynikající osobní vlastnosti a pro svůj vzorný život požíval velké autority. Původně patrně mírný utrakvista, přiznal se asi po opuštění úřadu k římské církvi (měl úzké osobní i majetkové vztahy k vyšehradské kapitule a byl patronem obnoveného kostela sv. Trojice pod Slovany, který předal 1474 do její kompetence). Požívaje důvěry utrakvistické společnosti, nabyt značného majetku, zvláště pozemkového, který byl rozmnožen i darem krále Jiřího z Poděbrad. Zkušenost v právních záležitostech a ve vedení městských knih ho předurčily k tomu, že od 1452 přednášel nějakou dobu při pražské univerzitě o kancelářské praxi.

V souvislosti s těmito přednáškami a na základě úřední praxe vznikly P. naučné spisy: příručka o vedení městských knih (latinská *Praxis cancellariae*) a sbírka návodů k psaní listů a sestavování listin (česko-latinská *Ars dictandi*). Spolu s autorovým právníkým vzděláním se v nich reflektuje jeho znalost Ovidia, Vergilia, Cicerona a Tibina. Patrně až ve zralém věku se P. věnoval historickému spisování: z jeho dějepisného díla se dochovala krátká latinská kronika (*Chronicon*) o počátcích husitství, založená sice na Eneášovi Silviovi Piccolominim a Vavřinci z Březové, ale v některých detailech obsahující snad i autorovy vlastní zkušenosti, fragmentárně pak česká veršovaná *Nová kronika* (dva zlomky o vládě Přemysla Otakara II., opírající se o Dalimilovu kroniku). Novější bádání (E. Pražák) se, polemizujíc se skeptickým ná-

zorem Pekařovým, vrací k domněnce, že P. dílem jsou i tzv. *Zlomky rýmované kroniky*, pojednávající o husitských poutích na hory a o vzniku Tábora.

EDICE: in J. Dobrovský: *Geschichte der böhmischen Sprache und Literatur* (1792, zlomky *Nové kroniky*); in *Geschichtsschreiber der hussitischen Bewegung in Böhmen 1* (Videň 1856, ed. K. Höfler, *Chronicon*); in *Alttschechische Leiche, Lieder und Sprüche des 14. und 15. Jahrhunderts, Sitzungsberichte der philosophisch-historischen Klasse der k. Akademie der Wissenschaften* 39, 1862 (Videň, ed. J. Feifalik, zlomky *Nové kroniky*); in *Výbor z literatury české 2* (1868, ed. K. J. Erben, *Zlomky rýmované kroniky*); Prokopa, píše novoměstského česká *Ars dictandi* (1900, ed. F. Mareš); Prokopa, píše Nového Města pražského *Praxis cancellariae* (1908, ed. F. Mareš); in ant. *O volbě Jiřího z Poděbrad za krále českého* (1958, usp. R. Urbánek, ed. J. Kolár, zlomek *Nové kroniky*); in *Veršované skladby doby husitské* (1963, ed. F. Svejkovský, *Zlomky rýmované kroniky*); in *Výbor z české literatury doby husitské 1* (1963, ukázka ze *Zlomků rýmované kroniky*); in *Výbor z české literatury doby husitské 2* (1964, zlomky *Nové kroniky*, v překladu do češtiny ukázky z *Chronicon, Praxis cancellariae, Ars dictandi*). ■

LITERATURA: V. V. Tomek: Zpráva o domě doktora Fausta na Novém Městě pražském, ČČM 1845, s. 70; J. Jireček in *Rukověť 2* (1876); V. V. Tomek in *Dějepis města Prahy 8, 9* (1891, 1893); A. Bachmann: *Beiträge zur Kunde böhmischer Geschichtsquellen des 14. und 15. Jahrhunderts, Mitteilungen des Vereins für die Geschichte der Deutschen in Böhmen* 35, 1897, s. 214; F. Mareš in ed. Prokopa, píše novoměstského česká *Ars dictandi* (1900); F. Mareš in ed. Prokopa, píše Nového Města pražského *Praxis cancellariae* (1908); J. Čelakovský: *Soupis rukopisů chovaných v archivu král. hl. města Prahy, Sborník příspěvků k dějinám hl. města Prahy, seš. 2*, 1920, s. 1 + in *O vývoji středověkého zřízení radního v městech pražských, tamtéž*, s. 124 (zvl. s. 265); F. Vacek: P., přední písař Nového Města pražského, *Sborník Historického kroužku* 26, 1925, s. 65; J. Pekař in *Žižka a jeho doba 2* (1928); R. Urbánek in ant. *O volbě Jiřího z Poděbrad za krále českého* (1958); E. Pražák: K datování, interpretaci a otázce autorství tzv. *Zlomků rýmované kroniky české*, *Strahovská knihovna* 3, 1968, s. 116 → *Stati o české středověké literatuře* (1996).

jk

Karla Prokšová

* 18. 9. 1885 *Bohušice* u Moravských Budějovic

† nezjištěno

Prozaička a dramatička těžící náměty hlavně z venkovského prostředí Hané a někdy i ze společenského života moderního velkoměsta; autorka povídek a divadelních her pro děti.

VI. jm. Geussová; roz. Prokšová, podepisovala se též Karla Prokšová-Geussová, Karla G. Prokšová, G. Prokšová. – Pocházela ze selské rodiny. K literární práci ji na začátku 20. let přivedl tehdejší redaktor *Venkova P. Fingal*. Jako vdova bez penze žila hlavně z řádkových autorských honorářů; psala zejména do novin a periodik zaměřených k venkovskému čtenáři, vydavatelsky často spjatých s agrární stranou. Ve 30. letech byla stálou příspěvatelkou *Zemědělských družstevních novin* a *Naší Kampeličky*.

P. publikovala ve 20. a 30. letech časopisecky mnoho drobných próz, rozsáhlejších povídek a především románů na pokračování, někdy tištěných jako příloha k odstříhování. Knižně debutovala v polovině 20. let romány, které zapůsobily jako příslib hodnotnější lidové četby s poutavým a eticky vyhoceným dějem. V románu *Slaboši*, situovaném do velkoměstského prostředí, dospívá jeho hrdina – medik neschopný vymanit se ze zhoubné milostné vášně – k otřesnému mravnímu i společenskému krachu. Současně zahájila P. sérii čtenářsky oblíbených próz a divadelních her většinou inspirovaných hanáckou vsí; venkov v nich představovala jako nositele hodnot v protikladu k velkoměstské zkaženosti (mj. v dramatu *Blud*), dokázala však s určitou věrohodností vykreslit i jeho současnou podobu. V humorném románu *Rézini ženiši*, v jehož hrdince vytvořila psychologicky prohloubený typ nezávislé selské dívky, zobrazila na osudech jednotlivých postav i předsudky a sociální nesnášenlivost vesnického světa. Využitím hanáckého nářečí s typickým podřechným odstínem připomínaly P. prózy venkovské povídky V. K. Jeřábka. V divadelních hrách P., např. ve frašce *Me sme me!* zobrazující vesnické furiantství a lidskou pýchu, se stával hanácký dialekt prostředkem povahové charakteristiky postav. P. dramatickou tvorbu pro mládež, určenou divadelním ochotníkům, vyznačoval smysl pro dětskou

kreativitu, projevující se v imaginativním vykreslení rozporu dobra a zla prostřednictvím nadpřirozených bytostí.

PSEUDONYM: K. Bohušická (používán i ve spojení s příjmením). ■ **PŘÍSPĚVKY** in: Čes. selka (Olomouc); Koule (1926–28, mj. P pro ml. Dobrý klouček Kristiánek); Milotický hospodář (Milotice n. Bečvou, P Procitnutí); Moravskoslezský deník (Ostrava, R Masopust); Naše Kampelička (P Studánka v poli); Pomoc rodině (Liberec, R Lvíčkové z boudy); Pozor (Olomouc, RR Černá Hanka, Jak touhy k cíli spějí); Role (1924 R Lidka Rohanova, 1926 P pro ml. Čertisko); Rozkvět; Venkov (1924–32); Zeměd. družstevní noviny, i příl. Prásky (od 1928). ■ **KNIŽNĚ**. *Beletrie*: Slaboši (R 1925); Rézini ženiši (R 1925); Povídky z vesnického života (b. d., 1925); Hlas domova (PP 1926); Blud (D b. d., 1928); Me sme me! (D b. d., 1928); Pro lepší osud (R 1929); Rarášek (D pro ml., b. d., 1930); Ježíškův posel (D pro ml., b. d., 1933); Nevěsta s dukáty (D b. d., 1934); Pro selský lán (R 1938). ■

LITERATURA: ● ref. Slaboši: V. Brtník, Venkov 23. 9. 1926; K. H. (Hikl), Naše doba 34, 1926/27, s. 57 ●; ● ref. Rézini ženiši: V. Brtník, Venkov 21. 10. 1926; J. Staněk, Čes. osvěta 23, 1926/27, s. 149; Aa. (A. Brtníková-Petřiková), Zvon 28, 1927/28, s. 194 ●; V. Brtník: ref. Pro lepší osud, Venkov 24. 10. 1929.

bs

Václav Prokšpek

* 11. 7. 1902 *Dolní Lochov* u Jičína

† 22. 5. 1974 *Praha*

Autor naturalisticky laděných a posléze ruralistických próz z venkovského prostředí; literární publicista a kritik.

Narodil se v rodině drobného rolníka. Studoval na reálce: od 1915 v Jičíně, od 1922 v Nové Pace (mat. 1923). 1923–25 absolvoval na pražské technice pět semestrů speciálních nauk (obor pojistné techniky). 1925 s přáteli J. Knapem, F. Křelinou a J. Knobem založil a redigoval (do 1927) revui Sever a Východ vycházející v Turnově. Jako zaměstnanec agrárních Českomoravských podniků tiskařských a vydavatelských (nakl. Novina) byl od 1928 redaktorem v kulturní rubrice deníku Venkov, od 1933 redigoval v Opavě regionální týdeník Svobodná republika (1938 spolupracoval též s redakcí Slezského sborníku). Absolvoval čtyři větší cesty do zahraničí (1927 Francie a Německo,

1930 Dánsko, Švédsko a Norsko, 1933 Polsko, 1936 Rakousko, Itálie a Slovinsko). 1937 se po druhém oženil (jeho první žena zemřela na tuberkulózu). Po Mnichovu se s rodinou přestěhoval do Brna a pracoval jako redaktor deníku Svoboda; když 1940 odmítl funkci šéfredaktora a byl poté vyloučen ze Syndikátu novinářů, přešel do Družstva Moravského kola spisovatelů, kde posléze působil jako prokurista a ředitel (z prostředků znovu prosperujícího podniku za okupace podporoval též rodiny postižených spisovatelů, mj. J. Hory). Po úředním rozpuštění Družstva MKS 1948 pracoval v Brně jako knihkupecký příručí a účetní v nakl. Vyšehrad. V květnu 1951 byl z politických důvodů zatčen a převezen do Prahy (přitom byly zničeny jeho rukopisy, mj. pokračování románu *Žitný dvojklas*, a jeho rodina byla vystěhována do pohraničí), v červenci byl protiprávně odsouzen v procesu s katolickými spisovateli a intelektuály (tzv. zelenou internacionálou, s B. Fučíkem, Z. Kalistou, J. Knapem, F. Křelinou, J. Zahradníčkem aj.) k 22 rokům vězení (prošel tábory a věznicemi v Jáchymově, Valdicích, Plzni, Opavě a v Praze-Pankráci). 1964 byl podmíněčně propuštěn (1967 plně rehabilitován) a žil jako důchodce v Brně, příležitostně pracoval na překladech technických a teologických textů, léčil se z následků věznění (trpěl především bronchitidou, rozedmouplíc a cukrovkou), v 70. letech byl několikrát hospitalizován; zemřel po převozu do pražské nemocnice, pohřben byl v Železnici u Jičína. – Není totožný s Václavem P. (1895–1954), komunistickým novinářem a autorem reportážní knihy *Historky z kriminálu* (b. d., 1935), překladatelem zejména politické literatury (V. I. Lenin, J. V. Stalin aj.) a vydavatelem dokumentů o Sovětském svazu a dělnickém hnutí.

P. psal realistické prózy inspirované především prostředím rodného Jičínska. V povídkových souborech (*Esa a Bůh*, *Kamarádi*) a románech o úpadku selského rodu i o boji člověka s přírodními živly (*Přes věky*, *Ve stínu hor*) navazoval naturalistickým viděním a metodou vciťování na díla J. K. Šlejhara, syrovým a často popisným výrazem zobrazoval drsné, vášnivé a vnitřně rozeklané vesnické typy, tragédie lidí stíhaných bídou a marně vzdorujících osudovému určení, ochromovaných zlem, sobectvím a krutostí. P. postavy hledají smysl neúspěšného žití v bezvýhradném sepětí s půdou a ve vztahu ke zvířatům, povyšovaným

Prokůpek

1938; J. Pilař, Studentský časopis 18, 1938/39, s. 219; K. Sezima, Lumír 65, 1938/39, s. 246; vz (V. Zelinka), Zvon 39, 1938/39, s. 529; J. Knap, Venkov 29. 1. 1939; B. Jedlička, LidN 11. 2. 1939; V. Martínek, Moravskoslezský deník 12. 2. 1939; vbk. (V. Běhounek), Nár. práce 5. 3. 1939; B. Novák, KM 1939, s. 187; de (J. Strnadel), Nár. práce (Večerník) 23. 5. 1939 ●; ● ref. Baba (2. vyd.): F. Křelina, Venkov 23. 12. 1939; B. Slavík, LidN 22. 1. 1940 ●; ● ref. Nebe nad námi: J. Knap, Venkov 17. 11. 1940; B. Jedlička, LidN 18. 11. 1940; vbk. (V. Běhounek), Nár. práce 24. 11. 1940; J. Novotný, KM 1940, s. 421; jms. (J. M. Slavík), Archa 1940, s. 271; B. Fučík, Akord 8, 1940/41, s. 176; P. Bojar, Studentský časopis 20, 1940/41, s. 141; lnz. (L. N. Zvěřina), Čteme 1941, s. 146; R. H. (Habřina), LitN 1941, s. 68 ●; ● ref. Žitný dvojklas: ný, LidN 25. 6. 1943; K. M. (Milotová), Venkov 17. 9. 1943; L. P. (Peřich), Řád 1943, s. 432; jšk (J. Š. Kvapil), Naše doba 51, 1943/44, s. 233 ●; J. Š. Kvapil in Venkov v současné české beletrii (1944, s. 13); ● ref. Naše hříbátka: ný, LidN 7. 2. 1944; Kov. (K. Koval), Venkov 5. 3. 1944; V. T. (Tichý), Nár. práce 21. 4. 1944; -šp. (F. Kašpar), NO 10. 2. 1946 (ref. 2. vyd.) ●; ● ref. Ztracená země (2. vyd.): V. Stupka, Kolo 11, 1946/47, s. 10; J. O. (Ošmera), Moravskoslezská osvěta 1, 1946/47, s. 93 ●; V. Stupka in V. P.: Zakryto slzami (1947); K. Skácel: Vzpomínky politického vězně, Čes. slovo (Mnichov) 1967, č. 5; (kp). (K. Procházka): ref. Zakryto slzami (přepřac. vyd.), LD 4. 12. 1969; ● ref. Naše hříbátka (přepřac. vyd.): J. Voraček, ZM 1970, s. 378; (zz) (Z. Mráz), Zeměd. noviny 26. 1. 1971 (i ref. Zakryto slzami) ●; J. Šulc: V. P. a Hlučínsko, Listy PPB 1972, s. 32; ● nekrology: Z. R. (Rotrekl), Katol. noviny 1974, č. 31; J. Dresler, Čes. slovo (Mnichov) 1974, č. 9; A. Kratochvil, NŽ (Řím) 1974, s. 199 ●; A. Kratochvil in sb. Žaluji 2 (Mnichov 1975); J. Sýkora: Sbohem panu Václavovi (vzpomínka), NŽ (Řím) 1979, s. 241; Z. Rotrekl in Skrytá tvář české literatury (Toronto 1987, Brno 1993); V. P. a spol. (rozsudek z 1952, s pozn. Z. Rotrekla), Akord 16, 1990/91, č. 6; V. Novotný: V. P., LidN 14. 1. 1991; A. Grobelný: Nad historickou hodnotou románu V. P. Ztracená země, Časopis Slezského zemského muzea 1992, série B, s. 160; B. Svadbová: Oslava řádu vesnice, LidN 25. 3. 1993, příl. Národní 9; J. Šimůnek in Ruralisté z Českého ráje (1993); Ze vzpomínek J. Knapa, Tvar 1994, č. 13 → J. Knap: Bez poslední kapitoly (1997, s. 181); R. Zejda: Místo doslovu (dokumenty o P. zatčení a věznění i o pomoci rodině J. Hory za války), in V. P.: Zakryto slzami (1994); ● ref. Zakryto slzami (10. vyd.): M. Trávníček, LD (Brno) 25. 6. 1994; I. Slavík, Mladá fronta Dnes 16. 7. 1994; L. Soldán, Alternativa 1994, č. 4; J. Šimůnek, Nové knihy 1994, č. 33 ●; (jš) (J. Šimůnek): ref. Naše hříbátka, Nové knihy 1995, č. 23; F. Všetická: Nad odkazem romanopisce V. P., sb. Rozhlasová univerzita Svobodné Evropy 3 (1996).

bs, lm

Václav Prokůpek (1895–1954)
viz in **Václav Prokůpek (1902–1974)**

Proletkult

1922–1924

Komunistický časopis pro šíření proletářské kultury spolupracující s levicově orientovanou uměleckou avantgardou.

Podtitul: 1922/23–1923/24 (roč. 1–2 do č. 26) Týdeník Komunistické strany Československa pro proletářskou kulturu; *Orgán Komunistické strany Československa pro proletářskou kulturu* (roč. 2 od č. 27). – *Odpovědný redaktor:* S. K. Neumann. – *Vydavatel:* 1922 (roč. 1, sv. 1 – sv. 2 do č. 9) za Tiskový výbor Komunistické strany v Československu V. Šturm; 1922/23–1923/24 (roč. 1, sv. 2, od č. 10 – roč. 2) L. Zápotocký, Praha. – *Periodicita:* 1922/23 (roč. 1) týdeník, sv. 1 od ledna do července 26 čísel, sv. 2 od srpna do ledna 26 čísel (u každého čísla zároveň průběžné číslování od počátku celého roč.); 1923/24 (roč. 2, označení sv. 1 pouze do 4. č.) nejprve týdeník, od ledna do července 26 čísel, pak čtrnáctideník, od srpna do ledna 13 čísel (celý roč. číslován průběžně).

Časopis byl nazván podle proletářské kulturně-osvětové organizace Proletkult (založena 1917 v SSSR, 1921 v ČSR), která měla za cíl přiblížovat dělníkům poznatky kultury, umění a vědy a podněcovat jejich vlastní tvůrčí činnost. Časopis P. navazoval volně na revui Červen i osobou svého redaktora S. K. Neumanna a usiloval pomáhat kulturně-vzdělávacímu programu KSČ. Programově publikoval poučnou i zábavnou četbu pro dělnictvo, informace a pokyny k sebevzdělání, pravidelně také přinášel instrukce pro místní pobočky v rubrice Věstník Proletkultu. Proletkultovskému hnutí se časopis snažil získat mladé kulturní síly (úvodní slovo v 1. č. 1. roč.). Stejně jako v závěrečném období Neumannova Června i zde se mladí přispěvatelé rekrutovali z řad levicově orientovaných umělců sdružujících se většinou v Devětsilu, kteří s P. spolupracovali hlavně v 1. roč. P. byl posléze usnesením komunistické strany spojen s časopisy Komunismus a Agitátor v Komunisticko-revui.

Náplň P. určovalo jeho politickovychovné a vzdělávací zaměření. Přitom se P. neorientoval na širokou popularizační aktivitu, nýbrž chtěl působit jako odborný poradce pro činnost proletkultovských poboček, kte-

rým hodlal průběžně poskytovat odpovídající materiál pro kulturní a vzdělavatelské podniky. Proto se také výběr beletrie často řídil zřetelem na vhodnost a možnost jejího použití při tzv. komunistických večerech. P. publikoval proletářskou poezii, dramatické scénky a povídky (popř. úryvky z románů) s tematikou sociálních zápasů dělnictva, často z revolučního období v Rusku, vzpomínky revolucionářů aj. Převahu měly kratší texty, jen občas byly zveřejněny na pokračování i práce rozsáhlejší (např. S. K. Neumann: *Válčení civilistovo*, V. V. Ivanov: *Pancéřový vlak*). K nejčastějším příspěvratelům patřil vedle redaktora Neumanna J. Hora, z mladé generace zejména J. Seifert a A. M. Píša, dále A. Černík, J. Honzl, K. Schulz, V. Vančura, J. Wolker aj. Kromě původní tvorby přinášel časopis četné překlady především z ruské revoluční literatury, kterou tlumočil zejména J. Weil (N. N. Asejev, V. V. Ivanov, V. V. Majakovskij, V. J. Šiškov aj.), dále E. Bejček (M. J. Kolcov, společně s S. K. Neumannem D. Bědnyj aj.), O. E. Berger (M. Gorkij), F. Píšek (M. M. Zoščenko aj.), publikoval i překlady (mnohdy anonymně nebo pod šiframi) z literatur dalších. Odborné články probíraly jednak politicko-historická témata, jednak problematiku třídní výchovy proletariátu, vznik třídní morálky, dělnické vzdělávání, náboženské otázky, zdravotnictví aj. Ústředním tématům byly věnovány relativně stálé rubriky: *Otázky marxismu a komunismu* (*Marxismus, socialismus, komunismus*), *Výchova a Proletkult* (*Otázky proletářské výchovy, Proletářská výchova*), *Literatura a umění*. Také součástí těchto oddílů byly překlady, které pořizoval zvláště A. A. Hoch (pod pseud. Junius nebo šifrou -u-, K. Marx, F. Mehrig, K. Zetkinová aj.), E. Bejček (šifra E. B. – N. I. Bucharin, V. I. Lenin aj.), pak i další překladatelé (často anonymně nebo pod šifrou). V celkové skladbě časopisu zaujímal významné místo otázka umění, a to jak ve statích teoretických (např. S. K. Neumann pod pseud. J. Votoček o umění kolektivním, třídním a agitačním, J. Weil o ruském futurismu a ruské proletářské poezii, J. Honzl o dělnickém divadle), tak v průběžně otiskovaných referátech a recenzích, které kromě redaktora psal nejvíce A. M. Píša (v 1. roč.), vystupující zároveň na obranu snah mladé marxisticky orientované generace. Na stránkách časopisu probíhaly polemiky; z významnějších to byla polemika A. M. Píši s V.

Dykem o mladé básnické a umělecké tvorbě (roč. 1, sv. 1, č. 10) a s programovým prohlášením Literární skupiny (roč. 1, sv. 2, č. 17 a 18, v č. 14 a 15 polemizoval s tímto prohlášením také J. Čecháček), v 2. roč. (č. 8–15) polemizoval S. K. Neumann ve statí K otázce umění třídního a proletářského zejména s V. Nebeským a K. Teigem a J. Hora s J. Votočkem (tj. s S. K. Neumannem) o Neumannových Rudých zpěvech. Májové číslo (17) 1. roč. bylo věnováno Uměleckému svazu Devětsil (usp. J. Seifert). *Básněmi* přispěli F. Branislav, A. Černík, L. Dymeš, J. Frejka, J. Götzová (pseud. Joža Noville), A. Hoffmeister, J. Hora, J. Hořejší, I. Kastner, K. Konrád, A. Macek, S. K. Neumann (i pseud. Faun a Jindřich Bedrna), A. M. Píša, J. Pokorný, J. Seifert, K. Schulz, J. Tumlíř, K. Vrba, J. Wolker, J. Zíbar; z cizích autorů byli uvedeni D. Bědnyj, I. G. Erenburg, I. Goll, H. Heine, K. Kreibich (v něm.), V. V. Majakovskij, H. Sonnenschein, F. C. Weiskopf (v něm.). Autory *próz* byli J. Frejka, J. Hůlka, F. Janoušek, J. Knob, M. Mareš, S. K. Neumann (i pseud. Faun, Jindřich Bedrna, Ladislav Rozvoda), J. Seifert, K. Schulz, I. Suk, V. Vančura, K. Vrba, J. Wolker, J. Zindr (pseud. Gracchus) aj.; z cizích literatur N. N. Asejev, H. Barbusse, L. Descaves, E. Fedorov, M. Gorkij, Hugues le Roux, V. V. Ivanov, M. J. Kolcov, E. Leviné, J. London, R. Luxemburgová, A. S. Něverov, M. A. Nexö, B. A. Pilňak, L. N. Tolstoj, V. V. Veresajev, M. M. Zoščenko aj. *Dramatické scény* publikovali V. Nezval společně s K. Schulzem, J. Seifert; v překladech R. Rolland, V. J. Šiškov, K. Wittvogel. *Odborné statí* psali Z. Bouček, J. Bubník, J. Čecháček (většinou šifra -jč-), J. L. Fischer, L. Görlich, K. Gorovský, A. A. Hoch (pseud. Junius, šifra -us), J. Hostáň, O. Chlup, A. Jarolímek, H. Malířová, F. Nedvěd, K. Nešeda, S. K. Neumann (i pseud. Jan Poupá, Lokalides, J. Votoček, šifry -n., S. K. N.), F. Píšek, J. Skalák, I. Zahradník, J. Zindr (pseud. Gracchus), K. Žitný aj.; autory statí přeložených (popř. v něm. originále) byli H. Barbusse, N. I. Bucharin, F. Engels, K. Kreibich, A. Labriola, V. I. Lenin, V. S. Lunačarskij, F. Mehring, M. A. Nexö, A. Pollak (něm.), K. Radek, P. Reimann (něm.), H. Rolland-Holstová, F. Rubiner, L. D. Trockij, J. Winternitz (i něm.), K. Zetkinová aj. *Kritikou* se zabývali A. Černík, J. Honzl, J. Hora, J. Seifert, J. B. Svřček, V. Štulc, K. Teige (šifra Tge), J. Weil a zejména A. M. Píša (i šifra A. M. P.) a S. K.

Neumann (i šifra -n.). P. občas přinášel reprodukce výtvarných děl, zvláště grafiky: A. Chlebeček, O. Mrkvička, F. Muzika, B. Piskač, L. Süß, V. Špála, A. Wachsmann; A. Roubille, T. A. Steinlen. – S časopisem korespondovala Edice Proletkultu (1922, 4 sv.), v níž vedle teoretického spisku vyšla sbírka poezie k recitaci Komunistické večery, dále povídky J. Hůlky Prokletí lidé a scénka A. Dokoupila (pod pseud. A. Kavoň) Náš Mikuláš.

LITERATURA: J. O. N. (Novotný): Hlídka časopisecká, Cesta 4, 1921/22, s. 604; V. B-ek (Běhounek): Z nových časopisů, Studentský časopis 1922, s. 91; J. Lang in S. K. Neumann: Stati a projevy 6 (1976); (dat): Od civilního vědomí k sociálnímu svědomí, Práce 14. 8. 1981; B. Stehlíková in Příspěvek k počátkům česko-sovětských vztahů v oblasti knižní tvorby, sb. Československo-sovětské vztahy 13 (1985); L. Horčíka: P. – organizace a časopis, Rovnost 22. 8. 1986, příl.

zt

R. Promberger

Působnost 1884–1948

Olomoucké nakladatelství, významná česká firma na Moravě; knihkupectví, antikvariát, půjčovna knih, prodejna hudebnin a uměleckých předmětů.

Romuald P. (* 8. 2. 1856 Nové Město n. Metují, † 27. 10. 1932 Brno) pocházel z rodiny notáře. Do 1871 studoval na gymnáziu v Náchodě, pak na vyšším obchodním učilišti ve Vídni, 1876–78 pracoval v Praze v drogistické firmě, pak u obchodníka s cukrem; přes rok údajně působil ve správě divadla ve Wroclawi (po náhlém úmrtí svého příbuzného R. Wirsinga, který se stal ředitelem, své funkce se však již nestačil ujmout), odtud přešel do knihkupeckého podniku svého strýce E. Hölzla do Vídně, ale brzy byl poslán do olomoucké filiálky, kde se vyučil knihkupcem (výuční list 1883). Rok pracoval u nakladatele F. Řivnáče v Praze a 4. 12. 1884 zahájil svou vlastní knihkupeckou a nakl. činnost v Olomouci. Koupil zde knihkupectví V. Žákovského (působnost 1872–84) a 1886 jeho půjčovnu knih (asi 10 000 sv.). Svůj podnik R. P. brzy rozšířil o prodej hudebnin a rámců; v prostorách nad knihkupectvím otevřel prodejní galerii obrazů a soch, především moravských autorů (A. Kašpar, S. Lolek, J. Uprka; F.

Bílek, J. Pelikán). Pro českou veřejnost vybudoval na řece Moravě, naproti Klášteru Hradisku, veřejnou plovárnu. 1923 se stali jeho společníky oba synové Romuald a Miroslav, absolventi české reálky v Olomouci a knihkupecké školy v Lipsku. Po smrti zakladatele firmy podnik převzali a společně řídili. Knihkupeckému sortimentu se věnoval syn Miroslav P., nakladatelství řídil starší syn Romuald P. ml. (1893–1974). Nakladatelství likvidovalo 1949, R. P. později pracoval v různých podnicích na Olomoucku jako účetní. R. P. měl na Moravě tři knihkupecké filiálky: 1898–1902 v Kyjově, převzal ji J. Chrastina; 1904–11 v Opavě, převzal F. Havlický; 1900–07 v Hodoníně, převzal A. Vorlíček. – Zpočátku byl podnik R. P. umístěn v domě čp. 313 na Eliščině tř. (nyní Denisova); 1895 byl přestěhován do domu čp. 363 na hlavním náměstí, na rohu Ostružnické a Mořické ul. (nyní Opletalova).

Začátky nakladatelské činnosti R. P. souvisely s bezprostředně s vlasteneckým ruchem, rozvíjejícím se v těžkém ovzduší tehdy ještě zněmčelé Olomouce, obklopené českým venkovským živlem. Opřen o vlastence sdružující se okolo rodiny archeologa J. Wankla, o profesory J. R. Demela, J. Havelku, E. Kadeřávka, J. Kachníka, I. Wurma a české tiskaře J. Kramáře a M. Procházku, vydával práce olomoucké inteligence usilující o rozvoj českého kulturního života. Brzy se nakladatelský program R. P. rozrostl nejen o beletrii, ale také o literaturu dějepisnou, přírodopisnou, zeměpisnou, pedagogicko-filozofickou, historickou, teologickou, o učebnice, příručky, olomoucké monografie, lidové písničky, kancionály, reprodukce obrazů, mapy a pohlednice. R. P. objevil kreslířský talent žáka olomouckého německého učitelského ústavu a pozdějšího kmenového ilustrátora nakladatelství A. Kašpara, je muž zprostředkoval doporučení na pražskou malířskou akademii a který se stal manželem jeho neteře. Vedle výtvarného umění pečoval R. P. i o rozvoj hudby. 1893 pomohl uvést na Moravu České kvarteto. – Popularizoval především moravské autory. Vyšly zde Sebrané spisy V. Pittnerové (1919–40, 51 sv.), Sebrané spisy F. Slámy (1922–29, 8 sv.), Historické romány a povídky Č. Kramoliše (1929–37, 15 sv., red. B. Vybíral), Výbor prozaických spisů M. Jahna (1937–38, 5 sv.) a básnický výbor Písň rodného kraje (1946, 1 sv.), botanické spisy F. Polívky, filozofické spisy J. Kratochvila,

teologické práce A. Pryče a F. Spiraga. Ze školních pomůcek byla nejobsáhlejší Schröder-Kull-Kranichova Sbírka nástěnných biologických obrazů v 80 listech. – Původní beletrii vydával R. P. většinou v edici *Slezská kronika*, kterou převzal 1904 od F. Slámy. 1907 ji nazval *Moravskoslezská kronika* (u R. P. 1904–32, celkem 137 sv., red. do 1904 F. Sláma, od 1905 I. Hofírek, od 1920 B. Vybíral; od č. 18, 1896, byly knihy označovány na obálkách rokem a pořadovým číslem v roce: 1–5; od 1903 byly ročníky číslovány a obsahovaly 3–5 svazků; od 1926 byly knihy opět číslovány pořadově, a to od č. 122). Knižnice soustřeďovala především díla moravských spisovatelů, často regionálně orientovaných k valašskému, hanáckému, slezskému či slováckému etniku; výrazně je zastoupena humoristická literatura. Publikovali zde: M. Běňa, L. Grossmannová Brodská, F. Holub Šimanovský, M. Jahn, J. Janča, V. K. Jeřábek, Č. Kramoliš, V. Martinek, J. Misárek (pseud. J. M. Slavičinský), F. Myslivec (pseud. Ladislav Oleřský), V. Pittnerová, V. Schwab (pseud. Pavel List), J. Sumín, J. Vyhliďal; z humoristické literatury: F. Bukovský, A. Dostál, I. Hofírek (pseud. J. Houfek), A. Lužný, byl též vydán sb. Brněnský Krokodýl (1903). Další autoři knižnice: J. Š. Baar, V. Beneš Třebízský, K. Elgart Sokol, V. Glogar, J. Jahoda, F. S. Jaroš, J. Javůrek, L. Kolář, S. Krejčí (pseud. Stan. K. Dolský), J. Michalec, R. Nešvera, F. Novák, J. Petrus, Š. Polášek (pseud. J. L. Topol), K. V. Rais, J. Ruda, O. Seykora Kostelecký, J. J. Svoboda, A. V. Šmilovský, A. Vašek, B. Vlček (pseud. J. Javor), O. Zemek, R. Žejglic aj. Občas byly vydávány překlady, zejména z literatury ruské (A. P. Čechov, P. N. Krasnov, D. N. Mamin-Sibirjak, E. A. Salias aj.), též slovinské (A. Kraigher, V. Levstik, I. Pregelj, I. Tavčar), jednotlivě např. z francouzské (M. R. Monlaur), islandské (E. Hjörleifsson) aj. V románové knižnici *Zralé klasy* (1941–48, 33 sv., red. B. Slavík) vydávali své práce: Z. Bár, V. Horyna, Č. Jeřábek, J. Machálek, B. Michálková (pseud. Kalinová), J. Müldner, M. Radoňová (též M. Šarecká Radoňová), V. Sísová, F. (Fran) Směja, M. Sousedík, H. Svozilová-Johnová, R. Šimáček aj. Ostatní knižnice: *Knihovna Kazatele* (1898–1926, 54 sv., řídila red. skupina). *Sborník příruček pro učitelstvo a studentstvo* (1902–36, 30 sv., red. J. Kranich); vyšly zde mj. publikace: F. Autrata: Uvedení do mluvnice staročeské (1904), J. Macků: Český houbař

(1913), F. Polívka: Klíč k úplné květeně zemí Koruny české (1912). Od sv. 10 (1910) převzal R. P. vydávání knižnice *Knihovna přírody a školy* (1910–13, sv. 10–11, red. J. Kranich). V knižnici *Laciné čtení*, ilustr. (asi 1911–15, 12 sv.), vycházely povídky z kalendářů. Některé knížky zahraničních autorů vyšly mimo knižnice (J.-K. Huysmans, W. Kosiakiewicz, J. I. Kraszewski, N. A. Lejkin, H. Malot, A. Mickiewicz, K. Mikszáth, A. Puntigam, W. S. Reymont aj.). – Pro děti a mládež vycházely u R. P. práce nejrůznějších autorů: F. Autrata, F. Bartoš, F. Bauer, B. Brabcová (pseud. Dubňanská), K. Z. Černý, K. J. Erben, A. Frélich, I. Herrmann, V. Kálal, J. Kovář, B. M. Kulda, V. Mazálek, B. Němcová, J. Petrus, L. Prokeš, F. Stránecká, J. Šír, F. Táborský, R. Vondráková; A. Klinckowström (švéd.) aj. – S oblibou vydával R. P. kalendáře: Humoristický kalendář Ječmínek 1900–28 (1899–1927), Malý moravský kalendář na rok 1900–29 (1900–28), Malý zábavný kalendář (národní) na rok 1900–29 (1899–1928), Velký moravský kalendář 1900 až 1929 (1899–1928), Velký zábavný kalendář (národní) 1900–21 (1899–1920), Vyšehrad 1900–16 (1899–1915), Zábavný a poučný kalendář Metoděj na rok 1900–26 (1899–1925) aj. – Z periodik byl nejdůležitější měsíčník pro literaturu a umění Nový obzor (1911–14, 4 roč.), red. F. Dohnal a C. Pastor, red. umělecké části K. Wellner; příl. reprodukce obrazů Rafaelových (26 ks) a Rembrandtových (22 ks). Dále homiletický čtvrtletník Kazatel (1894 až 1920) a 2 roč. časopisu Příroda (1905–06), red. a vyd. J. Kranich. – Pro rozvoj uměleckého života vydával R. P. reprodukce obrazů: J. Čumpelek, A. Frolka, M. Gardavská, B. Havránek, A. Kašpar, S. Lolek, J. Mánes, P. C. Medovič, J. Nejedlý, H. Schwaiger, J. Uprka, F. Vrobel aj. Knižně vyšla publikace K. Dvořáka Slovenskem po stopách Jiráskova Bratrstva (1922, 9 reprodukcí). Pohlednice: J. Čermák (9 ks), J. Mánes (64 ks), F. Zvěřina (20 ks) a sérii Rakousko-uherské typy lidové (28 sérií po 10 ks). – R. P. vydával také knihy německé.

KNÍŽNICE. *Beletrie*: Slezská kronika, od 1907 Moravskoslezská kronika (1904–32); Zralé klasy (1941–48). – *Ostatní*: Knihovna Kazatele (1898–1926); Sborník příruček pro učitelstvo a studentstvo (1902–36); Knihovna přírody a školy (1910–13); Laciné čtení (asi 1911–15). ■ SOUBORNÁ VYDÁNÍ: M. Jahn, Č. Kramoliš, V. Pittnerová, F. Sláma. ■ Z DALŠÍ PRODUKCE. *Beletrie*: J. E. Kosina: Ži-

Prospekt

vot starého kantora 1, 2 (1899–1900); A. Dostál: Po stopách lidských (1901) + Matka národa sv. Hedvika (1906); J. Vyhliďal: Z hanáckých dědin a měst 1, 2 (1901, 1902) + Rok na Hané (1908); A. Chytil: Život vojenský, život veselý (1902); B. Zahradník Brodský: Z pole i lesa 1, 2 (1902, 1905); J. Hoch: Hanácké obrázky (1903); K. L. Kukla: Zvířata a lidé (1903; il. A. Kašpar, S. Lolek); O. Bystřina: Hanácká legenda (1904; il. A. Kašpar); J. Spáčil Žeranovský: Samó tiho (1904); J. Šír: Jozka (1904); A. Hlavinka: Na kraji Hané (1905); F. Bartoš: Kytice (1906, i chorvatsky; il. A. Kašpar); V. Kronus: Rudé máky (1907); Q. M. Vyskočil: Rytířové, panoši a krásné pastýřky (1908; il. M. Podhájská); J. Jadrný: Kvetoucí alejí (1909); J. Imlauf: Tesknice (1912); J. Š. Baar: Skřivánek a jiné povídky (1913); B. M. Kulda: Moravské národní pohádky (1913; ed. K. Hikl, il. A. Kašpar); A. Jiroušková: Do podniku (1922); V. Mazálek: Mourek (1925) + Mourek tatínkem (1930) + Pipka tulačka (1931) + Kohoutek a jeho kamarádi (1931) aj.; K. G. Prokešová: Rézini ženiši (1925); O. Příkryl: Ondřej a inši obrazke z Hané (1925); Č. Kramoliš: Moravská babička (1926) + Za bouře a blesků 1, 2 (1931) + Vězením a vyhnáním 1–3 (1932) + Oživení mrtvých (1936) + Hraničářští hrdinové (1937) + Za přelomu (1945) + Dvě královny vdovy (1946) + Dva dějepisné čtyřlístky (1947) + Z pěti století (1947) + Vzpomínky z učitelského a spisovatelského života (1948); F. Autrata: Václav Outerek na studiích (1928) + Filozofská léta Václava Outerka (1934); F. J. Rubeš: Pan amanuensis na venku (1929; il. A. Kašpar); J. Petrus: Trampoty študiosa Čagánka (1930); M. Jahn: Slunečná paseka (1937); Č. Jeřábek: V zajetí Antikristově (1945) + Podivuhodný návrat bratra Anselma (1948); H. Svozilová-Johnová: Kavalkáda (1945). – *Literární historie*: V. Staněk: Stručné dějiny literatury české (1905); J. V. Novák, A. Novák: Stručné dějiny literatury české (1910; 1936–39 upr. vyd. s tit. Přehledné dějiny literatury české od nejstarších dob až po naše dny); F. Tichý: Úvod do studia Otokara Březiny (1918); B. Slavík: Čeněk Kramoliš (1936) + Hanácké písemnictví (1940) + Písemnictví na moravském Valašsku (1947); sb. Strážce tradice. Arne Novákoví na památku (1940, ed. J. Horák, A. Pražák, J. Heidenreich, tj. Dolanský); A. Novák: Stručné dějiny literatury české (1946, ed. R. Havel, A. Grund). – *Ostatní práce*: F. Polívka: Názorná květena zemí Koruny české 1–4 (1900–04); F. Táborský: Adolf Kašpar (1935); V. Javorek: Klíč k určování brouků (1947). ■ **PERIODIKA**: Kazatel (1894–1920); Příroda (1905–06); Nový obzor (1911–14); Tvořivá škola (1925–30). ■

BIBLIOGRAFIE (an.): Seznam knih, hudebnin a děl uměleckých R. P. (1913); Seznam knih vydaných nákladem firmy R. P., nakladatelství, knihkupectví, antikvariát (1915); Úplný seznam knih, hudebnin a uměleckých děl... 1884–1925 (1925) + Seznam školních pomůcek, knih, obrazů a hudebnin 1884–1927 (1927) + Novinky a nová vydání děl

(1930); Pod stromeček dobrou knihu od nás (b. d., 1938); Nakladatelství R. P. v Olomouci (b. d., 1948). ■ **LITERATURA**: sb. R. Prombergrovi k pětasedmdesátce (1931, ed. B. Vybíral). ■ M. H.: Jubileum 40leté činnosti kol. R. P., Českosl. knihkupec 1924, s. 399 + Půl století P. knihkupectví, tamtéž 1934, s. 379; ne (A. Novák): Nakladatel R. P. pětasedmdesátníkem, LidN 8. 2. 1931 + (pod vl. jm.) Moravský Kramerius, LidN 30. 10. 1932; O.: R. P., Venkov 8. 2. 1931; jr.: Rozloučení s R. P., Pozor 31. 10. 1932 → Českosl. knihkupec 1932, s. 470; Ž. (L. K. Žižka): Zemřel stařešina moravského knihkupectví, Českosl. knihkupec 1932, s. 457; R. Promberger ml.: Styk Č. Kramoliše s nakladatelstvím R. P., Sborník literárních úvah a vzpomínek k 75. narozeninám Č. Kramoliše (1937, s. 121); an.: Olomoucký nakladatel R. P. – padesátníkem, Knihkupec a nakladatel 1943, s. 4; ● nekrology (R. P. ml.): (bs) (B. Slavík), LD 20. 3. 1974; an. (J. Dresler), Čes. slovo 1974, č. 4 ●; B. Slavík: Adolf Kašpar a R. P., Severní Morava 1979, sv. 38, s. 25; J. Kunzfeldová: P. nakladatelství a jeho místo v kulturním životě Olomouce, Zprávy Krajského vlastivědného muzea v Olomouci č. 238, 1985; -kz.: Moravský Kramerius, Sezona 1991, č. 10; J. Fiala: Moravský Kramerius, Kdy-kde-co v Olomouci 1992, únor → Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1992, s. 54; L. Kalusek: Sláva a pád, Hanácké noviny 19. 5. 1994; -jk-: k 65. výr. úmrtí, Hanácké noviny 1. 11. 1997.

oh

Prospekt

1930–1931

Nakladatelský časopis referující o soudobém kulturním dění.

Podtitul: 1930/31 (roč. 1) Literatura, umění výtvarné, divadlo, film. – *Redaktor*: 1930/31 (roč. 1) J. J. Paulík s red. kruhem. – *Vydavatelé*: 1930/31 (roč. 1) Kvasnička a Hampl, Praha. – *Periodicita*: měsíčník (mimo prázdniny); 1930/31 (roč. 1) od listopadu 1930 do prosince 1931 10 čísel (dvojčíslo 9–10).

P. byl vydáván jako nakladatelský časopis, který přinášel pestré a zasvěcené informace o kulturních otázkách. Část P., propagující produkci nakl. Kvasnička a Hampl (mj. hovory s autory o knihách), byla součástí oddílu *Pestrý měsíc*, a neměla tedy přímý vliv na kritické zaměření časopisu. Hlavní pozornost byla věnována zprávám ze světa literatury, divadla a filmu. Těžisko spočívalo v článcích a recenzích, u nichž byl kladen důraz na informativní stránku. Další náplň P. byly básně, povídky nebo ukázky

z prozaické tvorby. Stručné zprávy o zahraničním dění přinášela rubrika *Informace*.

Poezii publikovali J. Alda, V. Dyk, F. Halas, M. Holas, B. Mathesius, V. Nezval, A. Spálenka, Z. Vavřík, Ad. Veselý, V. Závada; v překladech (např. J. Hořejšího, E. Lešehrada, A. Vaněčka) R. Aldington, R. Desnos, T. S. Eliot, H. Johnsonová, E. L. Masters, A. Mombert, A. Seeger, J. Toomer. *Prozu a ukázky z beletrie* vydávané nakl. Kvasnička a Hampl uveřejňovali H. Dvořáková, F. Gottlieb, K. Hlaváček, M. Holas, J. Kopta, E. Lešehrad, J. Maria, J. Mařánek, K. Nový, I. Olbracht, J. J. Paulík, Z. Šmíd, A. Trýb; z cizích autorů byli uváděni: Aristofanes, K. A. Čcheidze, J. Galsworthy, F. Hellens, D. S. Merežkovskij, L. N. Tolstoj. *O knihách autorů českých, ale nejčastěji též francouzských, německých, angloamerických a ruských* referovali M. Holas (pod šifrou hls), E. Jurčinová, M. Novotný (i šifry m. n., mn., MN., Ný, Ný.), Z. Vavřík (i šifry k, kř, ř, v, vk, zk., zř, zv, Z. V.), Z. Watersonová, J. Weil (i šifry jw., J. W.), *divadlo* komentovali J. Bor, J. Frejka, J. J. Paulík (šifry J. J. P., P.), J. Weil, *filmem* se zabývali A. Černík, L. Linhart, J. J. Paulík (šifra J. J. P.), Z. Wattersоновá (i šifra Z. W.), byly publikovány příspěvky B. Balásze, S. M. Ejzenštejna, V. Višněvského, o *výtvarném umění* psali B. Markalous, F. Matoušek (i šifry F. M., F. Mat., Mat.), F. Zelenka a byly otištěny články W. H. Daviese, Man Raye, M. de Vlamincka, úvaha o *hudbě* vyšla z pera A. Honeggera. *Odbornou literaturu* komentovali P. Fraenkl (šifra P. F.), L. Linhart, A. Novák, J. Volf, J. Weil, R. Weiner. Některé šifry, jimiž byly podepsány kritické příspěvky, se nepodařilo identifikovat. *Úvahami a fejetony* přispěli P. Eisner, J. Frejka, M. Novotný (s vlastními kresbami), J. J. Paulík (i šifra J. J. P.), A. Trýb, R. Weiner; F. Blei, D. Daix, Le Corbusier, M. de Vlaminck. Pravidelná byla rubrika *Bibliofilie*, kterou naplňoval M. Novotný (pod šifrou mn). Přílohu *Pestrý měsíc* (u č. 7 a 8 neoznačena, u č. 9–10 chybějící) tvořila vedle propagace produkce nakladatelství Kvasnička a Hampl *satirická část*, do níž epigramy a satiry psali A. Hoffmeister, J. Mašek, New, Scott aj. a karikatury kreslili Š. Bednár, F. Bidlo, E. Frinta, A. Hoffmeister, J. Mašek (i šifra J. M.), A. Pelc, F. Vojáček aj. P. otiskoval též divadelní a filmové fotografie zejména současných novinek a rovněž *reprodukce výtvarných děl*: J. Bauch, C. Bouda, V. H. Brunner, P. Dillinger, O. Gutfreund, Z. Guth, J. Konů-

pek, F. Kupka, V. Levý, V. Mašek, A. Moravec, F. Muzika, J. Navrátil, K. Purkyně, I. Režek, K. Svolinský, V. Tittelbach, J. Zrzavý, A. Derain, R. Dufy, M. Durasová, G. Grosz, M. Chagall, A. Modigliani, G. Musatov, P. Picasso aj.

zt

Proverbia Flassconis

viz in Smil **Flaška** z Pardubic
a Rychmburku

Jaroslav Průcha

* 4. 2. 1894 Kocelovice u Blatné

† 2. 2. 1936 Blatná

Pedagog, autor loutkových her, činohry a povídek především určených dětem.

Nejmladší z devíti dětí rodiny v několika generacích učitelské, 1905–14 studoval na gymnáziu v Plzni (1907–08 studia přerušil pro nemoc). Po maturitě začal vyučovat na škole v rodné vsi, 1917 složil doplňující zkoušky na učitelském ústavu v Příbrami a 1918 zkoušky pro měšťanské školy. Od 1919 učil na měšťanské škole v Blatné, od 1921 v Sedlici a od 1923 opět v Blatné. Ze zdravotních důvodů se 1930 vzdal učitelského povolání a působil až do předčasné smrti jako tajemník okres. školního výboru.

Podobně jako řada pedagogů první poloviny 20. století věnoval P. zájem divadlu, zejména loutkovému, v němž spatřoval ideální prostředek mimoškolního působení na mládež. Většinu jeho literární tvorby představují činohry pro děti (P. si k nim také skládal hudbu) a loutkové hry, v nichž usiloval o spojení výchovných tendencí se zábavou odpovídající zájmům dětského publika. Základem jeho her, zejména loutkových, byly jednoduché veselé příběhy známých typů (Kašpárek, Honza, komičti sedláci), situované převážně do vesnického prostředí a občas kombinované s tradičními pohádkovými motivy. V podstatě v nich jde většinou o rozvinutí anekdotické zápletky, z jejíhož řešení (odměnění kladných vlastností – *Čertův švagr*, *Čarovný závoj*, odsouzení a potrestání zloby, pýchy,

chamtivosti, lži apod. – *Krakonoš a zlá žena, Bavlnka a Rorejs*) vyplýne základní mravní poučení. Vsunutím satirických motivů do těchto her se P. pokusil i o určitou aktualizaci a tím i o komunikaci s dospělými diváky (*Kašpárek hledá byt, Kašpárek za aprovizací*). V činoherních hrách pro děti se P. pokusil též o uplatnění alegorických a symbolických motivů k vyjádření dobových vlasteneckých a demokratických ideálů (*Blaničtí rytíři, Pohádka o práci, O Matce vlasti* aj.). Stavbou svých her se P. snažil vyhovět potřebám a možnostem nenáročných amatérských scén, případně rodinných loutkových divadel (toto hledisko ho spojovalo s nejtýpčtějším představitelem tohoto proudu v loutkářské dramatičce meziválečného období B. Schweigstilllem). Ve své době byly velmi oblíbené (překládány i do slovenštiny a srbochorvatštiny) a některé (např. *Kašpárek dvorním lékařem*) se pro svůj humor a snadnou jevištní proveditelnost hrají na amatérských scénách dodnes. O výchovných a praktických otázkách loutkového divadla psal P. i odborné články. Dramatické texty určené dospělým divákům (např. dobově aktualizovaná pohádka *O princezně Hrdopýšce*) mají často příležitostný a účelový charakter (aktovky pro silvestrovské zábavy). Jako prozaik publikoval P. zejména pohádky a bajky o zvířatech (*Němá tvář*) a „rozsmatná“ vyprávění příběhů ze starých časů a pohádek, zasazená do rozvinutého situačního rámce večerních besed ve vesnické škole (*Na dračkách*). – V bibliografii V. Sojky-Sokolova jsou uváděny jinak nedoložené tituly (b. d.): Jak Kašpárek přišel o koláče, Kašpárek dává panu králi hádanky, Pan Nevečeřel v Kocourkově, Z učených přednášek profesora Kašpárka.

PŘÍSPĚVKY in: Loutkář (od 1917); Srdíčko (1935–36); Tribuna (1923); Venkov (1929). ■ **KNÍŽNĚ:** *Beletrie*: Pro tatíčka prezidenta (D pro ml., 1919); Krakonošova medicína (D pro ml., 1921); Blaničtí rytíři (D pro ml., b. d., 1922); Mudraváček (D pro ml., b. d., 1922); Pohádka o práci (D pro ml., 1923); Pod vlastním krovem (D pro ml., 1923); Šťastní ubožáci (P pro ml., 1924); O princezně Hrdopýšce (D 1924); Frantíkovy trampoty (D pro ml., 1924); Čarovný proutek (D pro ml., b. d., 1924); Němá tvář (PP pro ml., 1925); Kouzelný prsten (D pro ml., 1925); Krakonoš a kmotr Kalous (D pro ml., b. d., 1925); Kulíšek (D pro ml., b. d., 1925); Srdce z perníku (D b. d., 1926); Silvestr pana Kazimoura (D b. d., 1926); Páně Valentinův lásky sen (D b. d., 1926); Šot-

kova šibalství, Potrestaná škodolibost, Ať je bit, kdo zasloužil, Začarováný proutek (DD pro ml., 1927); Sen noci štědrovečerní (D pro ml., b. d., 1927); O Matce vlasti (D pro ml., b. d., 1928); Na záhořské škole (D b. d., 1929); Pohádka zimního večera (D pro ml., b. d., 1929); Trampoty mistra Konopáska (D pro ml., 1930); Zlatovláska (D pro ml., b. d., 1930); Apolo (D b. d., 1930); Zlatá muška (D b. d., 1930); Hrst veselých výstupů pro dětské besídky (1931, opr. a rozšíř. vyd. 1935); Jak chasník Petr k štěstí přišel (Čertův švagříček) (D pro ml., b. d., 1931); Nesem vám noviny (Loutkářova Hanička) (D pro ml., b. d., 1931); Čert vezmi na Silvestra všechny telegramy! (D b. d., 1931); Faraonský prášek a silvestr (D b. d., 1931); Šťastný Vávra (D pro ml., b. d., 1933); Kašpárek v nešťastném království (D pro ml., b. d., 1933); Kašpárkovi není hany, vítězí i u Morany (D pro ml., b. d., 1933); Caparti (D pro ml., b. d., 1933); Kocourkovští mudrlanti (D pro ml., b. d., 1933); Na dračkách (P pro ml., 1934); Maminčino srdce (D pro ml., 1935). – *Loutkové hry*: Kašpárek v pekle (b. d., 1916); Pražský žid (1918, podle dramatu J. J. Kolára); Jak Kašpárek Jiráskova oženil (b. d., 1919); Pohádka o štěstí (1919); Kašpárek hledá byt (b. d., 1921); Kašpárek dvorním lékařem (b. d., 1922, v dalších vyd. s tit. Kašpárek lékařem); Kašpárek za aprovizací (b. d., 1922); Kašpárkova poradna (1923); Není malíř jako malíř (b. d., 1923); Kašpárek vrahem (1923); Kašpárek a loupežníci (b. d., 1924); Kašpárek ministrem (b. d., 1924); Kašpárek a Smrt (b. d., 1924); Bavlnka a Rorejs (b. d., 1924); Kašpárek vždy ví si rady (1926); O zakleté labuti (b. d., 1929); Čertův švagr (b. d., 1930); O černé princezně (1930); Tři bratři (1930); Jak Kašpárek pomohl kmotru Drndálkovi (1931); Krakonoš a zlá žena (1931); Čarovný závoj (1932); Kašpárek, švec a hloupý čert (1932); Loupežníci na Vranově (1932); Když je komu nejhůře, Kašpárek mu pomůže (1932); Krakonošova vánočka (1933); Rubín krále Jaromíra (1933); Klubíčko na vandru (1933); Kašpárek u krále větrů (b. d., 1933); O mlsné princezně (1933); Zmoudření kozy Drcany (1933); Zlatý brouk (1933); Ošizený hashrman (1933); Kašpárek a Honza jdou do světa (1933); Kašpárek přenocuje u Ježibaby (1933); Očarované housle (1933); Bramborový král (b. d., 1933). ■

BIBLIOGRAFIE: V. Sojka-Sokolov: Soupis literárních prací (tištěných), sb. Život a dílo J. P. (1938, s. 67). ■ **LITERATURA:** sb. Život a dílo J. P. (Blatná 1938); J. Janáček, J. Průcha ml.: J. P. učitel a spisovatel (Blatná 1988). ■ **F. Čech:** Desítka P. her, Loutkář 20, 1933/34, s. 70; ● nekrology (an.): Loutkář 22, 1935/36, s. 114; Čes. učitel 39, 1935/36, s. 300; Škola měšťanská 38, 1935/36, s. 495 ●; V. Havel: Únor, Blatenské listy 1937, č. 3; an.: Blatensko vzpomíná vlastence-učitele, Svob. slovo 4. 7. 1946; J. Medlín: Vzpomínka na kantora-loutkáře, Českosl. loutkář 1966, s. 68; Z. Bezděk in Dějiny české loutkové hry do roku 1945 (1983).

ad

Průlom viz in Pavel Prokop

Bořivoj Prusík

* 31. 10. 1872 Příbram

† 1. 4. 1928 Praha

Překladatel z ruštiny, polštiny, angličtiny, němčiny, francouzštiny, autor drobných próz převážně humo-ristického ladění.

Podepisoval se i Boris Prusík. – Dětství prožil v Příbrami a 1877–85 v Roudnici n. Lab., kde jeho otec František X. P. zakládal gymnázium. Na něm B. P. vychodil primu a sekundu, po otcově přeložení přestoupil na Akademické gymnázium v Praze (zde byl žákem H. J. Mejsnara, známého překladatele ruské poezie). V rodině získal počáteční znalosti ruštiny, polštiny i angličtiny a zájem o literaturu, podporovaný otcem a strýcem Blažejem P., profesorem klatovského gymnázia. Po maturitě 1891 absolvoval filoz. fakultu v Praze, kde se hlavně věnoval studiu němčiny a francouzštiny (doktorát 1896 prací *Soustavný přehled Lessingových pravidel o dramatech obsažených ve spise Hamburská dramaturgie*). Během vysokoškolských let navštěvoval Ruský kroužek, v němž se pěstovalo amatérské divadlo a ruská konverzace. 1896 podnikl cestu do Moskvy, Petrohradu a na Ukrajinu, t. r. navázal korespondenci s A. P. Čechovem, v níž pokračoval až do jeho smrti 1904. Jazykové znalosti rozšiřoval cestováním po slovanských zemích, Německu, Francii, Belgii, Dánsku, navštívil Londýn. Od 1897 byl zaměstnancem a 1918–19 místoředitelem univerzitní knihovny v Praze, publikoval odborné články z knihovnědy a 1900 se zúčastnil konference knihovníků v Paříži. Mimoto 1907–10 spolupracoval jako lektor s Městským divadlem na Král. Vinohradech. Ve 20. letech byl ve službách ministerstva zahraničních věcí a stal se správcem českosl. konzulátu v New Yorku.

P. se uplatnil především jako překladatel divadelních her a prózy. Pro Knappovy edice Žertovné divadelní hry a Ochotnické divadlo přeložil řadu současných ruských veseloher a dramat. Jeho zásluhou byl do českých divadel systematicky uváděn A. P. Čechov a pohotově i raná tvorba M. Gorkého. O jejich ohlasu v Čechách psal informační glosy do ruských

časopisů. Pro tlumočení klasické ruské veselohry (N. V. Gogol) a naturalistického dramatu (L. N. Tolstoj) byl jazyk P. překladů příliš nivilizovaný, stůral odstíny hovorové mluvy a vynechával drsné výrazy. Pro Městské divadlo na Král. Vinohradech překládal i současné německé a francouzské hry, většinou však komerčního rázu. Soustavnou pozornost věnoval polské próze, zejména H. Sienkiewiczovi a polským naturalistům (W. S. Reymont, G. Zapolska). Od sklonku 90. let překládal též z anglické, občas i z americké literatury, často pod různými pseudonymy. V rámci překladů z angličtiny se nespécializoval, uváděl cestopisy, dobrodružnou literaturu, román 19. století, publicistiku i filozofii. P. původní tvorba zahrnuje drobné črty a obrazy melancholického ladění, zejména z prostředí úřednického, studentského a hereckého, tematicky soustředěné na krizové situace všedního života (*Z různých vrstev, Návštěvy*). V knihách humoresek (*Veselá dobrodružství, Apinka* aj.), ovlivněných plejádou ruských žánristů předčechovovského období (N. A. Lejkin, V. V. Bilibin), z nichž hodně překládal, zůstal v úzkých mezích jednoduchých veselých příběhů.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Alexander Jiří (též A., Alexander, Alex. A., Alex. Jiří, Alex. J.) Zdeborský, Alexandr Mitrofanovič Seněk, B. Bouda, Boy Melly, B. P. Svojsík, B. P. Vojsík, B. Roudnický, dr. František Král, Jaroslav (též Jiří) Hora, Jiří Hoorn, Jiří Horn, Jiří (též J.) Ščerbinský, Melanie (též M.) Winklerová, Mr. Penn, M. Winkler, Petr Skála, Quelqu'un, R. Waldren, Viktor Messi; B. P., Bpk., Dr. B. P., J. Š. ■ PŘÍSPĚVKY in: Besedy lidu (1896–1902); Budi-voj (Čes. Budějovice 1891–92); Cesta (1925); Čas (1902); ČČM (1901); Čes. demokracie (1902); Čes. revue (1900–03); Čes. revue (1908–09); Čes. knihovnictví (1900–01; 1901 překl. Decimální klasifikace, i sep.); Čes. svět (1904); Divad. list Máje (1905–08); Divad. listy (1901–02); Echo (1901); Hlas národa (1887, 1895–96, 1903–10); Humorist. listy (1913–18); Klatovské listy (1891); Krok (1895, 1897–98); Květy (1896–97, 1900–01); Lada (1896); Lumír (1895–1905); Máj (1903–07, 1912); Malý čtenář; Meziaktí (1900–02); Morava (Brno); Nár. listy (1893–1904, 1912, 1914–15); Nár. obzor (1906, 1912); Nár. politika (1892, 1895–98, 1901, 1906–08, 1911, 1913); Nová čes. revue (1904–05); Nová doba (1903); Nové módy, příl. U domácího krbu (1892); Nový Pa-leček (1891–92); Obrázková revue (1899, 1901); Obzor lit. a umělecký (1899); Osvěta (1901); Otavan (Písek 1892–93); Petěrburgskij listok (1901); Plzeňské listy (1891–92, 1901); Plzeňský obzor (1900–01); Poštovní revue (1901); Pošumavské listy (Klatovy 1891–92, 1901–02); Prager Zeitung (1897); Právo li-

du (1903); Pražská lid. revue (1905); Pražské noviny (1896–97); Pražský ilustrovaný kurýr; Přehled (1906); Rozhledy (1898–1901); Samostatnost (1913); Slovanský přehled (1900); sb. Slovanstvo (1912); Střední škola (1926); Světozor (1897); Švanda dudák (1896–99); Teatr i iskusstvo (Petrohrad 1898–1903); Topičův sborník (1916–17); Velký slovanský kalendář (1893, 1895); Venkov (1918, 1924); Vesna (1893); Vesna (Ml. Boleslav 1904); Věstník Čes. akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění (1901, Mezinárodní sjezd knihovníků v Paříži roku 1900, i sep.); Vlast (1891); Zlatá Praha (1895–07); Zvon (1902); Ženské listy (1894, 1918); – posmrtně: Malý čtenář (1929). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Z různých vrstev (PP 1903); Návštěvy 1, 2 (PP b. d., 1910, 1912); Veselá dobrodružství (PP 1915); Svatební noc a jiné humoresky (PP 1917); Zvířátka – přátelé dětí (B pro ml., b. d., 1918, pseud. B. Bouda); Mlhy života (PP b. d., 1919, pseud. J. Ščerbinský); Apinka (PP b. d., 1920). – *Překlady*: an.: Ó, tyhle vdovičky (b. d., 1895, pseud. Jiří Ščerbinský); I. M. Bulacel: Penelopa (b. d., 1895, pseud. Jiří Ščerbinský); M. V. Karnejev: Komédie lásky (b. d., 1895, pseud. Jiří Ščerbinský); V. M. Morozov, L. Morozov: Učená-hloupá! (b. d., 1895, pseud. Jiří Ščerbinský); S.: Tchýně do domu, spokojenost z domu (b. d., 1895, pseud. Jiří Hoorn); I. Zazulin: Podvod a klam, trestá se sám! (b. d., 1895, pseud. Jiří Ščerbinský); I. L. Leontjev: Na pohostinských hrách (b. d., 1895, pseud. Jiří Ščerbinský) + Past (1897, s E. z Bílé) + Před odjezdem (b. d., 1898, s E. z Bílé); V. Krylov: Dividenda (b. d., 1895, pseud. Jiří Ščerbinský) + Ta třetí (b. d., 1896, pseud. Jiří Ščerbinský, s E. z Bílé) + Komu je na světě veselo (1906) + Medvěď námluvčím (1908); A. P. Čechov: Černý mnich, Profesor literatury (1895, s E. Bílou) + Souboj (1897, pseud. Jiří Ščerbinský) + Rotschildovy housle, Dům s mezinimem (in Povědky 1, 2, b. d., 1897, s E. z Bílé a Ž. Šebkovou, tj. Pohoreckou) + Čejka (1899) + Strýček Váňa (b. d., 1900) + Vybrané črty humoristické 1, 2 (1. 1902, 2. 1903 s tit. Rozmarné humoresky) + Labutí píseň (1903) + Ivanov (1905) + Višňová zahrada (1905) + Jubileum (b. d., 1907) + Tři sestry (1907) + Svatba (1908) + Historiky rozpustilé (b. d., 1912) + Živé zboží, Opožděné květy (in Slabé povahy 2, b. d., 1913); L. N. Tolstoj: Hospodář a čeledín (1895, s F. J. Matěchou) + Kavkazský zajatec, Kozáci (1908) + Anna Karenina (1910) + Vláda temna čili Drápkem-li uvázl, ztracen je celý ptáček (b. d., 1925) + Dětství, chlapectví, jinošství (1925); D. A. Mansfeldov: Co dělat, aby žáril? (b. d., 1896, pseud. Jiří Ščerbinský); S. Pronskij: Nerovný zápas (1896); V. L. Velich: Bezbožníci (b. d., 1896, s E. z Bílé); A. Pleščejev: Já mám ženu od operety! (b. d., 1896, pseud. Jiří Ščerbinský) + Dobrou noc, pane plukovníku! (b. d., 1899, pseud. Jiří Ščerbinský) + On je hluchý (b. d., 1900, pseud. Jiří Ščerbinský); N. I. Timkovskij: Vychovatelka (b. d., 1897, pseud. Jiří Ščerbinský, s A. Jáchimovičem); L. de Tinseau: Mili-onářky ze zámorí (1897, pseud. Jiří Ščerbinský); V.

V. Bilibin: To se nesluší! (b. d., 1897, pseud. J. Ščerbinský) + Kdo je vinen? (b. d., 1898, pseud. Jiří Ščerbinský) + Přehánky (b. d., 1902, pseud. Jiří Ščerbinský); J. Claretie: Srdce ženy (b. d., 1898, pseud. Jiří Ščerbinský); Ch. Dickens: Klub Pickwickův (b. d., 1898, pseud. Jiří Ščerbinský); W. Rogers: Velká voda, Dvakrát měř, jednou řež! (in Z anglického humoru, b. d., 1898, s E. z Bílé); A. S. Suvorin: Taťána Repina (1898); A. S. Puškin: Kapitánova dcera (1899); H. Sienkiewicz: Drobné povídky (1901, s jinými); + Handěl. Sachem (in Drobné spisy 3, 1901) + Selanka (in Drobné spisy 4, 1901) + Zevův rozsudek, Vzpomínky z Maripozy, Plavecká legenda (in Drobné spisy 5, 1901) + Za chlebem a jiné povídky (1901) + Na poli slávy (1906) + Quo vadis? (b. d., 1908, pseud. Alex. J. Zdeborský) + V poušti a pustině (1912, s J. Rozvodou); an.: Decimální klasifikace (1902); H. de Lavedan: Ty krásné neděle (1902); G. Meredith: Zkouška Richarda Feverela 1, 2 (1902); M. Gorkij: Měšťáci (1902) + Na dně života (1903); J. Marni: Drožky (1902) + Jak ženy milují (b. d., 1909); N. A. Lejkin: Kde zrají pomeranče (1902) + Mezi třemi ohni (b. d., 1908) + Naši v cizině (1919) + Naši kupci (1919); Z. Balicki: Parlamentarismus (1903); P. Castanier: Římské orgie (1903, pseud. Quel-qu'un); W. S. Reymont: Zaslíbená země (1903) + Komediantka 1, 2 (b. d., 1909) + Bouře a jiné povídky (1910); P. Margueritte, V. Margueritte: Chlapíci (1904); M. J. Saltykov-Ščedrin: Bajky (1904, i překl. jiných); L. N. Andrejev: Povídky (1904) + Povídka o sedmi oběšených (b. d., 1908); W. J. Gasiorski: Napoleon 1–3 (1. Uragán, 1904, 2. Paní Walewská, b. d., 1905, 3. Rok 1809 1, 2, b. d., 1906) + Ugodowci (1905, pseud. Jiří Horn) + Královrazi (b. d., 1906, pseud. Jiří Horn) + Nihilisté (b. d., 1910); A. Lugovoj: Tenata (b. d., 1905); T. Roosevelt: Silný život (1905); A. Brückner: Dějiny literatury polské 1, 2 (1905, 1906); N. A. Luchmannova: Nůž mé ženy (b. d., 1906, pseud. Jiří Ščerbinský); P. I. Birjukov: Vzpomínky a listy L. N. Tolstého. Jeho dílo a život 1, 2 (b. d., 1906, 1908); H. S. Chamberlain: Židé (1907, pseud. Jiří Hora); É. Driant: Podmořští Robinsoni (b. d., 1908); J. J. Jasinskij: 1. březen 1881 (b. d., 1908, pseud. Jiří Ščerbinský); Kalevala (b. d., 1908); A. Laurie: Mágovo tajemství (b. d., 1908) + Tajemství sopky (b. d., 1909); W. Kosiakiewicz: Bavlňa (1909); N. V. Gogol: Podobizna (1909) + Ženitba (1909) + Revizor (1920); Jaslav z Bratkowa: Jubilejní album Grunwald (1910); L. Thoma: Lokálka (1910); G. Kadelburg, O. Blumenthal: Dveře dokořán (1910); G. de Beauregard, H. de Corse: Lord Cresus (1911, pseud. Jiří Hoorn, s J. Trnem); J. Cook: První cesta kolem světa (1911) + Druhá cesta kolem světa (1911) + Třetí cesta kolem světa (1911); F. M. Dostojevskij: Raskolnikov (b. d., 1911, dramatizace Zločinu a trestu od J. A. Pljuščevského); H. Guerlin: V stínu Akropole (1911); M. Warner-Morley: Píseň života (1911); W. Perzyński: Slavný člověk (b. d., 1912); G. Beer, M. Guillemaud: Milion (1913); D. L. Mordovcev: Rok 1912 1–6 (1913); A. K. Tolstoj: Kní-

že Stříbrný (1913); T. Mann: Budenbrookové 1, 2 (1913, 1914); J. Verne: Ledová sfinx (1913) + Maják na konci světa (b. d., 1915) + Pán světa (b. d., 1915); P. Gavault: Slečna Cifra (1914); A. J. Gliński: Polské bajky (1914); H. Bahr: Princip (b. d., 1915); I. I. Mjasnickij: Dobrodružství černobolotinských (1915, pseud. J. Ščerbinský); O. Wilde: Obraz Doriana Graye (1915); B. Prus: Zakopaný poklad (1916, s H. Sedláčkem); G. Zapolska: Sezónní láska (1916) + Běs (1926, pseud. Melanie Winklerová) + Dcera Tušky (1926, pseud. Melanie Winklerová) + Otrokyň hříchu (1926); G. Meyrink: Golem (1917); J. Bandlerowski: Bílý lev (1918, pseud. Jiří Ščerbinský); S. Przybyszewski: Křik (1918) + Zlaté rouno (1920); H. H. Ewers: Alraune (Lvov 1919, pseud. Jiří Ščerbinský); S. Žeromski: Dějiny hříchu (1919); T. Jaroszyński: Chiméra (1920); A. Pisemskij: Démon zlata (1920, prem. 1918 s tit. Baal); A. Mouézy-Eon, J. Durieux: Plukovník dobráček (b. d., 1920); K. Figdor: Vládkyně světa (1921, pseud. Jiří Hoorn); A. A. Verbickaja: Z bouřné doby 1–4 (1921–22, pseud. Jiří Ščerbinský); Deník nezbedův (1923); C. Anet: Arjana, ruská dívka (1925, pseud. B. P. Vojsík); M. S. Bezobrazova: Historie vrabčika (b. d., 1925, pseud. Jiří Ščerbinský); P. Mille, A. Demaison: Žena a nahý muž (1925, pseud. Viktor Messi); H. G. Wells: Kipps (1925, pseud. Viktor Messi); J. F. Cooper: Prérie (1926, pseud. Jiří Hoorn); O. H. Pronty: Stella neb Svatební závoj (1926); B. Ruck: Láska aviatikova (1926, pseud. Alexander Zdeborský); W. Scott: Nebezpečný hrad (1926, pseud. Petr Skála); A. Schirokauer: Lukrecie Borgia (1926, pseud. Viktor Messi); R. Beach: Zlatý proud (1926, pseud. B. P. Svojsík) + Na konci duhy (1927, pseud. Petr Skála) + Honba života (1928, pseud. Jiří Ščerbinský); E. Glyn: Duch zámku irtonwoodského a jiné povídky (1926, pseud. Viktor Messi) + Eliščiny návštěvy (1927, pseud. B. P. Vojsík) + Svůdné „něco“ a jiné povídky (1928, pseud. Jiří Ščerbinský); Ch. Lucietto: Mezi životem a smrtí (1927, pseud. Jaroslav Hora); O. S. Marden: Dobré způsoby, vodítko k úspěchu (1927, pseud. Petr Skála) + Ctižádost a úspěch (1927, pseud. Petr Skála) + Hospodárnost podmínkou úspěchu (1927, pseud. dr. František Král) + Kouzlo osobnosti (1927, pseud. P. Skála); R. Sabatini: Kůže lva (1927, pseud. R. Waldren); H. V. Schumacher: Napoleon III. (1927, pseud. Viktor Messi); Ph. Ch. Wren: Pevnost mrtvých (1927, pseud. B. Roudnický) + Tajemství velké oázy (1927, pseud. M. Winkler); R. Kipling: Kniha o džungli (1928, pseud. Viktor Messi). – *Ostatní práce*: Rusko-český slovník stejnozvučných, ale různověznamných slov (b. d., 1897). ■ SCÉNICKY. *Překlady*: V. A. Krylov: Šotek (1896); A. P. Čechov: Medvěd (1905); P. Berton: Krásná Marsejanka (1909, pseud. Jiří Ščerbinský); H. Bahr: Koncert (1910); V. Leon, L. Feld: Slavné jméno (1910); V. Leon, L. Stein: Veselá vdova (operetní libreto, 1910, s F. Veverkou, hudba F. Lehár); W. Christmas: Peněžní automat (1910); R. Presber: Slavnost smíření (1910); N. Nancey, P. Armont: Theodor a spol.

(1910); F. Naval: Dopis (1910); Berys, Magoe: Započtená kniha (1910); M. Lengyel: Tajfun (1910); H. Bataille: Pošetilá panna (1910); B. Buchbinder: Třetí škadrona (1911); E. Reumerth: Křesadlo (1912); M. Neal, M. Ferner: Ospalý Theodor (1914, pseud. Jiří Ščerbinský); T. Bernard, Alkis: Chameleon (1914, pseud. Jiří Hoorn); K. Michaëlis: Svatá lež (1915); L. Schmidt: Ženské srdce (1915); L. Stärk, A. Eisler: Causa král (1917); M. Donnay: Honba za mužem (1920); P. René, M. Soulié: Ženino štěstí (1920, pseud. Jiří Hoorn); A. Strindberg: Slečna Julie (1920) + Silnější (1920, pseud. Jiří Ščerbinský); R. Gignoux, J. Thery, A. Savoir, M. Maurey: Nezralé ovoce (1925, pseud. Viktor Messi); A. Savoir: Maharadža – anebo...? (1926, pseud. Viktor Messi); H. Bernstein: Felix (1927, pseud. Viktor Messi); J. Verneuil: Sestřenka z Varšavy (1927, pseud. Viktor Messi); E. A. Scribe: Leonie (1927, pseud. Viktor Messi, v úpravě L. Lenze); S. Kiedrzyński: Nejšťastnější z lidí (1927, pseud. Viktor Messi); W. S. Maugham: Konstance (1928); M. Achard: Nemiluji vás (1928, Viktor Messi); F. Lonsdale: Konec paní Cheneyové (1928, pseud. Viktor Messi). ■ REDIGOVAL časopis: Krok (1899, s F. X. Prusíkem). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Josef a Asenech (1925, šifra B. P.). ■

LITERATURA: -t.: ref. Veselá dobrodružství, Akademie 20, 1915/16, s. 125; ● ref. překl. G. Meyrink: Golem: J. F. (Folprecht), Čes. revue 10, 1916/17, s. 429; Kaz. (F. S. Procházka), Zvon 17, 1916/17, s. 334; -en-, Topičův sborník 4, 1916/17, s. 236; O. Šimek, Lumír 1917, s. 280 ●; Hch.: ref. překl. R. Kipling: Kniha o džungli, Střední škola 9, 1928/29, s. 93; an.: nekrolog, LidN 2. 4. 1928; R. Purm: Gogolův Revizor a jeho překlady do češtiny, Slavia 21, 1952/53, s. 290; I. Svatoňová: Korespondence A. P. Čechova a některých členů MCHATu s dr. B. P., Sovětská literatura 1954, s. 516 + K prvním našim inscenacím Gorkého her Měšťáci a Na dně (V. Budil a J. Kvapil B. Prusíkovi), Časopis pro slovanské jazyky, literaturu a dějiny SSSR 1956, s. 456; A. I. Ignatjeva: Perepiska A. P. Čechova s jeho češskými překladci, Kratkije soobščeniija Instituta slavianovedeniija 1957 (Moskva), s. 49; J. Prusík in Rod Prusíků 1515–1970 (1970); O. Richterek: K překladatelským interpretacím Čechovova Černého mnicha, Českosl. rusistika 1986, s. 17.

is

František Xavier Prusík

* 24. 11. 1845 Výrov u Plzně

† 7. 6. 1905 Stupčice u Tábora

Editor a vykladač staročeských památek, filolog orientovaný na etymologickou a onomastickou problematiku, překladatel.

Pocházel ze selského rodu, usedlého ve Výrově u Plzně. Studoval na Akademickém gymnáziu v Praze a po maturitě 1865 češtinu, klasičku a slovanskou filologii na pražské univerzitě (žák prof. M. Hattaly), 1867 se podílel na založení Jednoty čes. filologů. Působil jako středoškolský profesor v Plzni (1868–72), Příbrami (1872–77), Roudnici n. Lab. (ředitelem 1877–85) a na Akad. gymnáziu v Praze (1885–1901). Spolu s E. Krásnohorskou organizoval Soukromou střední školu dívčí Minerva v Praze a 1890–91 a 1893–95 byl jejím ředitelem. Redigoval časopis Krok, zaměřený na otázky středního školství. Odborně se zabýval především staročeskou literaturou a také jazykovědnou problematikou; byl členem KČSN. Jeho filologická a redaktorská činnost byla kritizována z hlediska profesionálního i osobnostního zejména v Athenaeu a Času. Hojně cestoval (1891 Mnichov a Porýní, 1895 Dánsko, 1896 Rusko, 1897 Belgie, Holandsko a Londýn, opakovaně jihoslovanské země). Byl pohřben v Praze na Olšanských hřbitovech. – Syn Bořivoj P. byl překladatelem.

P. se zabýval filologickou problematikou etymologickou, kmenoslovnou a onomastickou, srovnával také češtinu s jinými slovanskými jazyky a postupoval přitom i metodou hypotetického analogizování. Zejména se věnoval studiu a komentovanému vydávání staročeských památek; z těchto prací byla nejvýznamnější edice Staročeské Alexandreidy rýmované (vyznamenána cenou Kotljarevského petrohradské Akademie věd) a s ní související studie *Českých Alexandreid rýmovaných pramenové a obapolný poměr*, v níž na podkladu konkordance českých zlomků a jejich srovnání s dílem Gualtera Castellionského a Ulricha von Etzenbach hájil P. názor o existenci dvou samostatných staročeských básní o Alexandru Makedonském (toto stanovisko tehdy rázně odmítl A. V. Kraus). P. připravil také vydání Rukopisů královédvorského a zelenohorského, jednak školní vydání obou památek, jednak reprezentativní vydání RK s ilustracemi J. Mánesa; sám v době rukopisných bojů stanul společně s M. Hattalou, J. Grégrem aj. na straně obránců jejich pravosti a v řadě článků, hlavně ve stati *O filologických námitkách proti Rukopisům královédvorskému a zelenohorskému*, osvětlující zároveň i vlastní textologickou práci, vystupoval vehementním, leč i bagatelizujícím způsobem proti J. Gebauerovi

vi a dalším odpůrcům. P. se věnoval okrajově i překladům: v druhé polovině 90. let zveřejňoval časopisecky pod pseudonymem překlady ruské humoristické prózy N. A. Lejkina, A. A. Pleščajeva a patrně v této době také anonymně spolupracoval se synem Bořivojem na překladech z anglické a ruské literatury; pod vlastním jménem vydal pouze překlad T. Smolletta.

PSEUDONYMY: Fr. Vejr-Budovec, Fr. X. Bouda, F. V. Budovec. ■ PŘÍSPĚVKY in: Alpský věstník (1905); Archiv für slawische Philologie (Berlín 1876–77); Časopis vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci (1885–86, 1890); ČČM (1892–93); Čes. muzeum filologické (1893); Hlas národa (1886; 1897–99 překlady N. A. Lejkina); Krok (1887–99); Kuhns Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung auf dem Gebiete der indogermanischen Sprachen (Gütersloh 1895, 1899); Nár. listy (1886, 1893, 1896–97); Osvěta (1886, 1892; 1886 O filologických námitkách proti RKZ); Památky archeologické a místopisné (1885, 1887, 1889); Prvý program obecního reálného a vyššího gymnázia v Roudnici n. Lab. (1882, O komparativě ve slovanštině, i sep.); Roční zpráva cis. král. Akademického gymnázia v Praze (1886, České glosy latinského rukopisu roudnického z 15. století, i sep.); Sborník historický (1885); Sborník Otdelenija ruského jazyka i slovesnosti (Petrohrad 1878); Sitzungsberichte der philos.-hist. Klasse der Kais. Akademie der Wissenschaft (Víděň 1876); Sitzungsberichte der königlichen böhmischen Gesellschaft der Wissenschaft, philos.-hist. Klasse (1885); Světozor (1881, 1886–87, 1897); Svoboda (1868); Švanda dudák (1899); Věstník KČSN, tř. filoz.-hist.-jazykozpytná (1887, 1891, 1893, 1895–96; mj. 1887 Plzeňský rukopis Husovy Postily, i sep., 1895 Rukopisná Apatéka domácí, i sep.); Výr. zpráva Soukromé střední školy dívčí a spolku Minervy v Praze (1893, 1895); Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien (Víděň 1877); Zlatá Praha (1888, 1897); Zpráva o obecném reálném gymnázii v Příbrami (1876, Studie o dativě, i sep.); Zprávy o zasedání KČSN, tř. filoz.-hist. (1885, 1887, 1891); Ženské listy (1892). ■ KNIŽNĚ. *Práce o literatuře a jazyce*: Příspěvky k nauce o tvoření kmenů ve slovanštině a zvláště v češtině (1877); Seznam místních jmen na Podřipském (1884); Původ jmene „Čech“ (1885); *Českých Alexandreid rýmovaných pramenové a obapolný poměr* (1891). – *Překlad*: T. Smollett: Příhody Rodericha Randoma (1905). ■ REDIGOVAL *časopis*: Krok (1887–99, 1899 s B. Prusíkem). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Rukopisy královédvorský a zelenohorský (1886, t. r. RK též samostatně, s ilustracemi J. Mánesa); Staročeské Alexandreidy rýmované (1896); Urbář panství kaceřovského z roku 1558 (1896). ■

LITERATURA: F. Batha: Literární pozůstalost F. X. P. (1959). ■ J. Gebauer: Entgegnung, Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien 1878, příl. + Slo-

vo o kritiku F. Prusíkovi (1878); A.: Slovo o kritiku p. F. Prusíkovi (reakce na stať J. Gebauera), ČČM 1878, s. 302; M. Opatrný: Co hajitelé RK a RZ dále odpovídají na výtky gramatické, Athenaeum 3, 1885/86, s. 258 + Příspěvky ke kritice RK, tamtéž, s. 340; T. G. Masaryk in Přílohy (ke sporům o RKZ), tamtéž, s. 449; ● ref. ed. RKZ: -gr- (J. Grégr), NL 8.7. 1886, příl.; O. V. Seykora, Rozhledy literární 1, 1886/87, s. 230; J. Ošťádal, Světozor 21, 1886/87, s. 475 ●; J. Gebauer: Odmítnutí. Roku 1876 vydal jsem..., Athenaeum 4, 1886/87, s. 344; an.: Z mravní patologie společnosti české 3. Časopis „Krok“ a jeho přátelé, Čas 2, 1887/88, s. 113; an.: Pane redaktore! (kritika P. publikace České glosy latinského rukopisu Roudnického z 15. století), Čas 2, 1887/88, s. 158; A. Kraus: ref. Českých Alexandreid rýmovaných pramenové a obapolný poměr, Athenaeum 9, 1891/92, s. 56 + Alexandreis, nebo Alexandreidy?, tamtéž, s. 129; ● nekrology: V., Máj 3, 1904/05, s. 646; an., Zlatá Praha 22, 1904/05, s. 416; an., Zvon 5, 1904/05, s. 640; V. Flajšhans, Osvěta 1905, s. 602; J. Kašpar, Zpráva Akademického gymnázia v Praze 1906 ●; J. Hanuš in Padesátiletá diskuse o Rukopisech, LF 1906, s. 237; J. Hamm: Register der Korrespondenzen von Vatroslav Jagić im Besitz der Universitätsbibliothek in Zagreb, Wiener slawistisches Jahrbuch 1960, s. 99; M. Komárek in Jazykovědná problematika RKZ, Sborník NM, ř. C – lit. hist., 1969, sv. 13–14 – Rukopisy královédvorský a zelenohorský. Dnešní stav poznání, s. 205; J. Prusík: in Rod Prusíků 1515–1970 (1970); J. Lehár: Na okraj starého sporu: Alexandreida, nebo Alexandreidy?, LF 1979, s. 212; J. J. (Jung): Zápas o Minervu (s výňatky z korespondence E. Krásnohorské F. X. P.), Českosl. voják 1988, č. 11.

is, et

Vladimír Jan Pruša

* 4. 3. 1906 *Dobrá Voda* u Pacova
† 28. 3. 1930 *Dobrá Voda*

Literární kritik vycházející z Teigovy koncepce umění.

Syn řídícího učitele, bratranec historika Jana Pachtý (1906–1977). Absolvoval (mat. 1926) gymnázium v Pelhřimově (zde zakladatel a přispěvatel studentského časopisu), na Filoz. fakultě UK studoval romanistiku, filozofii, dějiny výtvarného umění a hudby; u F. X. Šaldy chystal disertační práci o počátcích francouzského romantismu. Ještě jako gymnazista (spolu s J. Pachtou) inicioval vznik mezinárodního sborníku avantgardního umění, z něhož 1927 za spolupráce F. Halase, Z. Rossmanna a hlavně B. Vác-

lavka vznikl sborník Fronta. 1929 konvertoval od komunismu ke katolicismu; stal se spolupracovníkem vydavatele J. Floriany, ale i z něho byl podle Šaldova svědectví rozčarován. Podlehli srdeční chorobě, která ho sužovala od 13 let; pohřben byl v Rynárci u Pelhřimova.

Průšův talent, současníky jednomyslně dosvědčovaný, se stačil projevit toliko nerozsáhlou literárněkritickou publicistikou; v recenzích přitom zřetelně tíhl k metakritice. Koncepčně vycházel P. z Teigova dualismu čisté a užité tvorby a svého učitele následoval i v preferování prokletých básníků; záliba ve velkých katolických pamfletistech (J. A. Barbey d'Aurevilly, L. Bloy, E. Hello), provázející jeho konverzi, se promítla jen do jeho stylu, vždy silně osobního a esejistického, nyní však vysloveně perziflažního. Svůj studijní zájem upíral P., v souladu s vyznávanou teorií čisté poezie, na francouzský romantismus, speciálně pak na momenty jeho zrodu; zde (podle F. X. Šaldy) směřoval k posunutí jeho začátků dále do minulosti.

ŠIFRA: -vjp.- ■ PŘÍSPĚVKY in: Avantgarda (1928–29); sb. Fronta (1927, Žurnalism); Panoráma (1928); ReD (1928); Tvar (1929, překlad A. Bertranda, posmrtně 1931 recenze). ■ REDIGOVAL *sborník*: Fronta (1927, s F. Halasem, Z. Rossmannem, B. Václavkem). ■

LITERATURA: sb. Kytka na hrob V. J. P. (1933, ed. K. Hrabě; F. X. Šalda, B. Václavěk → Literární studie a podobizny, 1962, J. Pacht, K. Hrabě – zde úryvky z dopisů K. Hraběti a J. Florianovi z 1927–29). ■ ● nekrology: B. V. (Václavěk), ReD 3, 1929/31, s. 284 → Kritické stati z třicátých let (1975); J. Žantovský, Tvorba 1930, s. 221; J. Zahradníček, Tvar 1931, s. 44 ●; ● ref. Kytka na hrob V. J. Průši: m. n. (M. Novotný), LidN 21. 9. 1933; A. S. (Skoumal), RA 9, 1933/34, s. 75 ●; V. Cvek in Lidé kraje mezi třemi vrchy (1967); R. Zejda: Památce V. J. P., Vlastivědný sborník Pelhřimovska 4, 1993.

jo

Marie Prušáková

* 27. 6. 1903 *Praha*

Prozaička soustředěná zejména k problému seberealizace moderní ženy, autorka memoárů.

Dcera profesora pražské právnické fakulty Josefa P. (1873–1921). Od 1914 studovala na dívčím reálném gymnáziu Minerva (počínaje šk. r. 1917/18 gymnázium „Krásnohorská“)

a po maturitě od 1922 na fakultě právnické, 1924–26 na fakultě filozofické (obory filozofie a srovnávací literatury). Jejím prvním manželem byl spisovatel a výtvarník A. Hoffmeister (sňatek 1926), po rozvodu se 1930 provdala za architekta a spisovatele K. Honzíka (1900 až 1966). V meziválečném období se prostřednictvím obou svých manželů stýkala s četnými umělci, pobývala také často ve Francii, mimoto navštívila Anglii, Itálii, Jugoslávii a Maďarsko. Na konci války byl při náletu zničen její byt i s cennými obrazy a památkami. Od 1949 pracovala jako výtvarná referentka v podniku Textilní tvorba, později v Ústavu bytové a oděvní kultury.

Autorský debut *P. Lastura pokojného ducha* zpracovává motivy iracionálních stavů lidské duše. Poté se ústředním tématem většiny jejích próz, situovaných do atraktivních interiérů uměleckých, do různých intelektuálních prostředí, lékařských kruhů apod., stal svět moderní emancipované ženy a její úsilí o překonání dobových společenských konvencí, o dosažení skutečné svobody a uplatnění v tvůrčí práci. V dílech s námětem manželského trojúhelníku (*Experiment s nevěrou*, *Příběh Radosti*) se jako východisko předkládá racionalizace milostných vztahů ve jménu sebe-realizace všech účastníků. Autobiografická kniha *Když hoří obrazy* přináší vzpomínky na éru první republiky, prožívanou v prostředí pražské a pařížské avantgardy, a kroniku osobních zážitků a ztrát z období 2. světové války.

PŘÍSPĚVKY in: sb. Čarovná zahrada (1944); Českosl. architekt; Dělnická osvěta; Encyklopedie moderní ženy (1964); Estetická výchova (1965); sb. Kavárny a spol. Pražské literární kavárny a hospody (1990); Lit. měsíčník; Mladá fronta (1971); Tvorba; sb. Věci kolem nás (1961). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Lastura pokojného ducha (PP 1941); Stráž (R 1945); *Experiment s nevěrou* (P 1967); *Příběh Radosti* (P 1976); *Když hoří obrazy* (P 1989, pod jm. Marie Prušáková-Honzíková). – *Překlady*: Ph. Soupault: Negr (1928, pod jm. M. Hoffmeisterová); J. Cocteau: Hrozná děti (1931, pod jm. M. Hoffmeisterová). ■ REDIGOVALA *sborník*: Věci kolem nás (1961, s O. Novým). ■ USPOŘÁDALA A VYDALA: K. Honzík: Štopa ve vesmíru (1970, an.). ■

LITERATURA: ● ref. Lastura pokojného ducha: R. Černý, Akord 9, 1941/42, s. 227; I. Andrenik, Řád 1942, s. 262; K. Polák, KM 1942, s. 30; P. T. (Toman), Venkov 19. 6. 1942 ●; J. V. Bečka: ref. sb. Čarovná zahrada, NŘ 1945, s. 19; ● ref.: Stráž: B. P. (Pavlok), Akord 12, 1945/46, s. 196; A. Hrubý, KM 1946, s. 30; jšk (J. Š. Kvapil), Naše doba 1946, s. 236 ●; ● ref. Ex-

periment s nevěrou: vbk (V. Běhounek), Práce 24. 4. 1968; Z. Bergrová, Kulturní tvorba 1968, č. 13; ale (A. Linke), Nové knihy 1968, č. 5; -ch-, Impuls 1968, s. 441 ●; ● ref. Příběh Radosti: Š. Vlašín, Tvorba 1976, č. 45; (ves). (M. Veselá), Práce 6. 10. 1976; P. Bílek, O knihách a autorech 1976, podzim, s. 8; (iz). (I. Zítková), Mladá fronta 8. 2. 1977 ●; ● k osmdesátinám: J. Šnobl, Tvorba 1983, příl. Kmen, č. 27; S. Bartůšková, Lit. měsíčník 1983, č. 6 ●; J. Nejedlý in M. P.: Když hoří obrazy (1989); ● ref. Když hoří obrazy: J. Poláček, Brněnský večerník 23. 4. 1990, J. Urbanec, Tvar 1990, č. 1 ●; M. Prušáková: Jsem Evropanka (rozhovor s A. Fuchsem při příležitosti devadesátin P.), Svob. slovo 17. 7. 1993.

jz

Jaroslav Prušek

* 14. 9. 1906 Praha

† 7. 4. 1980 Praha

Orientalista zabývající se čínskou historií, literaturou (v ní zejména lidovou vyprávěčskou tradicí) i jazykem. Ve svých pracích spojoval zájem o minulost země se zaujetím pro její současné dění. Publicista a překladatel.

Pocházel z rodiny strojívnice, po předčasné otcově smrti byl vychováván prarodiči. Gymnázium absolvoval v Praze v Resslově ul. Po maturitě (1925) studoval na Filoz. fakultě UK obor historie. Vlivem svých učitelů J. Bidla a J. Dobiáše se zaměřil na dějiny východních zemí. 1928 získal stipendium na studium ve Švédsku, kde v Göteborgu u prof. B. Karlgrena studoval sinologii. 1930 získal na UK doktorát filozofie prací *Kmeny Ti a čínské státy 14.–4. století př. Kr.* 1930 krátce studoval v Halle a v Lipsku u prof. G. Halouna a E. Hänische, 1932 odjel na dlouhodobý pobyt do Číny. Kromě Pekingu, kde studoval čínský jazyk a literaturu, se seznámil s dalšími čínskými městy i venkovem. V době japonské agrese proti Číně zaujal protijaponské stanovisko, japonská strana se ho pokusila získat pozváním do Japonska. 1934 odjel do Tokia, kde setrval až do počátku 1937. V též roce byl pozván na kalifornskou univerzitu v Berkeley, kde přednášel čínskou literaturu. Po návratu působil od 1938 jako lektor čínštiny při Orientálním ústavu. 1945 se habilitoval, 1947 byl jmenován mimořádným, 1948 řádným profesorem Filoz. fakulty UK, vedoucím oddělení a 1950 katedry pro

čínská a japonská studia. 1952 se stal ředitelem Orientálního ústavu, 1968 místopředsedou ČSAV, 1970 byl ze svých funkcí odvolán a odešel do důchodu. Byl členem několika mezinárodních orientalistických vědeckých společností. – První dvě P. manželky, V. Novotná-Průšková (později Hilská) a Berta Krebsová (1909–1973), byly orientalistky a podílely se na P. překladech z čínštiny.

P. tvůrčí činnost se takřka beze zbytku soustředila k sinologii. Již za svého prvního studijního pobytu v Číně přispíval do českých periodik (hlavně Lidových novin) články o tamější kultuře, po návratu z Dálného východu pořídil i první překlad (výbor z povídkového souboru Vřava prozaika Lu Süna). Svě poznatky P. také shrnul do svérázně pojaté encyklopedie čínského života a kultury 30. let, zpola až beletristicky podané kulturní historie a zpola cestopisu *Sestra moje Čína*. Svůj vědecký zájem pak P. už od 30. let zaměřil zvláště na stará lidová vyprávění a romány, na oblast přehlíženou jak v Evropě, tak v Číně; užívání rozmanitých žánrových poloh i rozdílů v podání jednotlivých vyprávěčů P. podložil a zdůvodnil obsáhlým materiálem čerpaným z původních čínských zdrojů a došel k řadě poznatků, jež mu přinesly mezinárodní uznání. Jednotlivé dílčí studie P. souhrnně vydal v knize *O čínském písemnictví a vzdělanosti*. Po 2. světové válce na výzkum lidové slovesnosti P. navázal svou nejrozsáhlejší prací *Literatura osvobozené Číny a její lidová tradice*, v níž sledoval úlohu tradičních forem při utváření nejnovější čínské literatury v období revolučních zápasů. Vliv starého vyprávění na přítomnou poezii shledával v jejím výrazném směřování k epice, návaznost na staré lidové romány zase nalézal v současné próze i reportáži a využívání postupů staré zpěvohry při utváření výrazně aktualizovaného, politicky vyostřeného divadla. Formám lidové poezie zasvětil rovněž pojednání *Čui-c'-šu. Lidové zpěvy z Che-nanu*. Významnou roli sehrála P. činnost překladatelská (Lu Süň, Šen Fu, Liu O) tím, že P. převáděl beletrii bez prostřednictví jiných jazyků přímo z čínštiny; její zvláštní kapitolou byla spolupráce s B. Mathesiem, kterému pro některé jeho parafráze starých i nových čínských básníků připravoval doslovné české znění (Třetí zpěvy staré Číny, Thien Tien: Píseň o káře, Zpěvy staré a nové Číny). Aktivita popularizační se nejvýrazněji projevila průvodními komentáři k vlastním i jiným překlady.

dům. Výsledkem P. historických studií byl jeho podíl na kompendiu Dějiny lidstva a na souboru historických monografií Tvůrčové dějin. Pro svou první ženu V. Novotnou-Průškovou přehlédl a doplnil její Učebnici hovorového jazyka japonského. Podobně u některých publikací z čínského prostředí spolupracoval na transkripci jmen a termínů z češtiny.

PSEUDONYMY: Pavel Barták, P. Barták, T. Barták (vše Tvorba). ■ PŘÍSPĚVKY in: Ahoj (1934, 1940); Almanach Klubu čtenářů (1962); Archiv orientální (1931–68); Brázda (1940); Čes. časopis historický (1966); Das neue China (Berlín 1940); Dějiny a současnost (1968); sb. Dějiny lidstva (1940); Divadelní zápisník (1946); Doba (1946); ELK (1936); Eva (1935); sb. Film nové Číny (1952); Hovory k lidu (1946); Klub čtenářů (1957); sb. Kniha o Praze (1962); Kultura (1959); Kulturní politika (1946–48); Lid. četba (1949); Lid. demokracie (1963–68); Lid. kultura (1937); Lid. noviny (1933–40, 1945–52); Listy (1969); Lit. listy (1968); Lit. noviny (1935–38); Lit. noviny (1956–66); Nár. divadlo (1937); Nár. osvobození (1933); Naše vojsko (1951); Nový Orient (1945–70); Nový život (1951–58); sb. O Číně (1950); Orientalistische Literaturzeitung (Berlín 1941, 1953–55); Panoráma (1939–51); Práce (1968); Programy Městských divadel pražských (1955); Přítomnost (1933); Rudé právo (1955–63); Slovo a slovesnost (1939); Svět práce (1946–49); Svět v obrazech (1951); Světová literatura (1959–64); Světozor (1931–32); Svob. slovo (1945, 1955); Tvar (1950); Tvorba (1932–37); sb. Tvůrčové dějin (1936); Var (1950); Vědecká kniha (1958); Věstník ČSAV (1956–71); sb. Zdeňku Nejedlému ČSAV (1953); Zítřek (1968). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře a kultuře*: Sestra moje Čína (P 1940); Trojí učení o společnosti v Číně (studie, 1940); Umělá literatura a lidová slovesnost (studie, 1942); O čínském písemnictví a vzdělanosti (soubor studií, 1947; obs. i Trojí učení o společnosti v Číně a Umělá literatura a lidová slovesnost); Několik poznámek o čínském malířství (1947); Literatura osvobozené Číny a její lidové tradice (1953); Čui-c'-šu. Lidové zpěvy z Che-nanu (studie, 1954); The Origine and the Authors of the hua-pen (1967); Three Sketches of Chinese Literature (1969); The Lyrical and the Epic (Bloomington 1980). – *Překlady*: Lu Süň: Vřava (1937, s V. Novotnou) + Vřava, Polní tráva (1951, s B. Krebsovou); Hovory Konfuciovy (1940, s V. Lesným); Šen Fu: Šest historií prchavého života (1944); Liu O: Putování starého chromce (1947, verše B. Mathesius); Podivné příběhy z čínských tržišť a bazarů (1947, též ed., verše J. Urbánková, B. Mathesius, P. Eisner); R. Payne: Cesta do rudé Číny (1948, s A. Palátem, verše upravil F. Halas); Kožený střevíc – Dračí plán (1948, verše J. Urbánková a P. Eisner); Mištr Sun: O umění válečném (1949); Třetí zpěvy staré Číny (1949, doslovný překl. pro B. Mathesia); Mao Tun: Šerosvit (1950); Tchien Tien: Píseň o káře (1952, s B. Mathesiem); Pchu Sung-ling: Zkaz-

První svazek

ky o šesteru cest osudu (1955). – *Ostatní práce*: Učebnice mluvené čínštiny (1938); Čínský lid v boji za svobodu (1949); Čína v obrazech (1953, doprovodný text); Dějiny Číny (1963, skripta). – *Výběry*: Chinese History and Literature (studie, 1970). ■ REDIGOVAL: Slovník spisovatelů Asie a Afriky 1, 2 (1967); Dictionary of Oriental Literatures 1–3 (Londýn 1974, se Z. Slupským, D. Zbavitelem a J. Bečkou, hlavní redaktor). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Čínské texty k učebnicím mluvené čínštiny (1938). ■

BIBLIOGRAFIE: B. Merhaut: J. P. Bibliography 1931–1956, Archiv orientální 1956, s. 347. ■ LITERATURA: -jef- (J. Fučík): ref. překl. Lu Sün: Vřava, Tvorba 1938, s. 216; bhk: ref. Trojí učení o společnosti v Číně, LidN 4. 6. 1940; ● ref. Sestra moje Čína: djk, LidN 11. 11. 1940; vbk. (V. Běhounek), Dělnická osvěta 1940, s. 311; lnz. (L. N. Zvěřina), Čteme 1941, s. 157; -er (J. Pober), LitN 1941, s. 143 ●; ● ref. Umělá literatura a lidová slovesnost: jšr (J. Šnobl), Čes. osvěta 38, 1941/42, s. 290; P. Poucha, Střední škola 22, 1941/42, s. 246; K. P. (Polák), Nár. práce 5. 4. 1942; B. Havránek, LidN 19. 4. 1942 ●; ● ref. O čínském písemnictví a vzdělanosti: M. Fábera, Panoráma 1947, s. 44; J. Palát, Nový Orient 3, 1947/48, s. 189; Z. Chejna, Lid. kultura 1948, č. 5 ●; J. Bartůšek: Laureát státní ceny prof. dr. J. P., LitN 1952, č. 22; J. Weissová: Vědec, který nám představuje Čínu, Nová cesta 1954, č. 22, 23; M. Smetana: Veliký přítel Číny, Svět práce 27. 5. 1954; ● ref. Literatura osvobozené Číny a její lidová tradice: B. Krebsová, Nový Orient 1954, s. 96; A. Palát, NŽ 1954, s. 430; T. Pokora, LD 28. 5. 1954; O. Král, D. Zbavitel, Archiv orientální 1955, s. 491; dš (D. Šajtar), Radostná země 1955, s. 27 ●; an.: Vědecká činnost akademika J. P., Nový Orient 1956, s. 97; D. Khestlová: Nad překladem J. P., Nový Orient 1956, s. 111; V. a H. Hrdličkovi: Deset tisíc let zdraví, LitN 1956, č. 39; J. Fass: Akademik J. P., Kulturněpolitický kalendář 1966, s. 205; jgw (F. Jungwirth): Zakladatel naší sinologie, LD 14. 9. 1971; an.: Zemřel akademik J. P., Bulletin ČSAV 1980, č. 5; ● k 85. výr. narození: A. Palát, Leo Ou-fan Lee, Ge Baoquan, vše in Archiv orientální 1991, s. 105, 116, 120 ●; O. Král: k 90. výr. narození, LitN 1996, č. 37.

vf

První svazek

1926–1927

Umělecký časopis orientovaný k neoklasicismu.

Odpovědný redaktor a za vydavatelstvo: Z. Kalista, Praha. – *Periodicita*: vyšla celkem tři čísla bez datace: první v říjnu 1926, druhé a třetí v první polovině 1927. V tiráži 1. a 2. č.: „P. s. vyjde do července 1927 v deseti sešitech.“ V tiráži 3. č.: „P. s. vyjde, řízen Z. Kalistou a J. Landou, do konce roku 1927 v deseti sešitech.“ Přestal vycházet pro nezájem čtenářů.

P. s. vznikl hlavně jako názorová tribuna Z. Kalisty, z jehož podnětu přešla do nového časopisu i skupina přispěvatelů nár. demokratického listu Demokratický střed (Kalista tehdy redigoval jeho kulturní rubriku). Jeho cílem bylo vytvořit novou uměleckou základnu, namířenou proti stávající převaze poetismu a orientující se na neoklasicismus reprezentovaný jmény P. Valéry, P. Picasso, A. Honegger. V tomto programovém zaměření P. s. se odrážela proměna Kalistova ideového a uměleckého směřování, jeho odklon od předchozí revolučnosti. V ne vždy ucelených a názorově určitých programových článcích Kalista vyhláší dualitu obecného, k univerzalizmu zaměřeného „ducha bez míry“, který není schopen poskytnout pevnou a životně ověřitelnou základnu myšlení a konání, a sumy „pratvarů“, tj. elementů vyrůstajících z přirozeného světa. Ve společenské rovině je mu takovým organickým „pratvarem“ rod. Svět určený „duchem bez míry“ je světem „adjektivním“, svět elementů a organických „pratvarů“ vytváří typ „substantivní“. Z rodové kontinuity pak vyrůstá mythos (mýtus). Kalista je přitom inspirován starořeckou tragédií, v jejíž mýtotvornosti a elementárnosti lidských citů a vášní nalézá podnět pro současné umění, jež by se tak stalo uměním monumentálního klasicismu. Příkladem pro novou orientaci společnosti i umění a pro budoucnost vůbec byl Kalistovi oživený francouzský sklon ke katolicismu, přinášející sjednocení inteligence, a k pacifismu, umožňující její tvořivou aktivitu.

Zásadní formující Kalistův vklad do profilu P. s. byl zastřen mnoha pseudonymy, kterých užíval. Na redakci (i administraci) se podíleli kromě Z. Kalisty V. Holan a J. Landa. *Poezii* zde uveřejnili Z. Kalista (i pseud. Jiří Holý), F. Kropáč, J. Landa, A. Ráz (též z korespondence), S. Špálavá; P. Valéry (přel. V. Hrbek, tj. Z. Kalista). *Prozu* publikovali V. Holan, Z. Kalista (i pseud. Antonín Skládal), F. Kropáč, J. Landa. *Autory esejů, článků a úvah* byli J. Janík, Z. Kalista (i pseud. Jiří Holý, J. Šenberk), J. Šebor, G. Bael. *O literatuře a divadle* psali A. Felix, Z. Kalista (i pseud. V. Hrbek), J. Kvapil, J. Landa, A. Vaněček. Diskuse o divadle v 1. č. se zúčastnili Z. Rykr, F. Zelenka a Redakce. *Výtvarné práce* reprodukovali E. Frinta, Z. Rykr, F. Zelenka; P. Picasso.

LITERATURA: Z. Kalista in Sebrané spisy V. Holana, sv. 11, Bagately (1988, s. 458) + in Po proudu života 2 (1996, s. 263).

zt

Prvotiny pěkných umění

1813–1817

Samostatná beletristická příloha Vídeňských novin, významný literární orgán soustřeďující téměř všechny soudobé české spisovatele, v němž se zvláště v oblasti poezie projevují vyšší umělecké ambice.

Titul: 1813–15 Prvotiny pěkných umění neb Literní přílohy k c. k. Vídeňským novinám na rok... přidaných; 1815–16 Literní přílohy k c. k. Vídeňským novinám pro národ český a slovenský na rok...; 1817 Prvotiny pěkných umění neb Vídeňské učené noviny. Přemysla první oddělení. – *Redaktor:* J. N. N. Hromádka (faktickou red. práci vykonávali 1813–14 V. Hanka, 1815 M. S. Patrčka a Hromádkovi univerzitní posluchači). – *Vydavatel:* 1813 J. N. N. Hromádka, Vídeň; 1814 nákladem Ústavu náhradu pojišťujícího za škody ohněm, povodní a krupobitím sveden, později nákladem Ústavu o zachování a větší vzdělání česko-slovenské literatury a pojišťujícího ústavu, Vídeň; 1. 1. – 31. 8. 1816 V. V. Dlouhý, Vídeň; pak znovu J. N. N. Hromádka. – *Periodicita:* 1813 (od 13. 4.) č. 1–50 1x týdně, pak nepravidelně; 1814 (pouze od 5. 5. do 30. 8.) č. 1–18 zprvu 1x týdně, pak nepravidelně; 1815 (pouze od 2. 4. do 22. 10.) č. 1–57 2x týdně; 1816 č. 1–100 2x týdně; 1817 (od 1. 1. do 1. 6.) č. 1–24 nepravidelně, č. 25–47 2x týdně.

P. p. u. se vyvinuly z beletristické složky Vídeňských novin, vycházejících ve Vídni nákladem J. N. N. Hromádka od 2. 1. 1813 (2x týdně). Beletristické příspěvky byly značně pestré, vedle článků s osvícensky naučnou tendencí různé příhody, básně, písně, aforismy apod. Mezi autory byli F. V. Hek, M. Z. Polák, J. L. Ziegler aj. a pravděpodobně také J. Dobrovský, který sem přispěl patrně na Hromádkovu žádost několika gnómickými verši a krátkým anekdotickým vyprávěním. Teprve od č. 30 (13. 4. 1813) se Vídeňské noviny rozštěpily na samostatně vycházející politický list a na samostatnou beletristickou přílohu, která dostala název P. p. u. Nakladatel a oficiální redaktor J. N. N. Hromádka, působící od 1811 na katedře české řeči a literatury vídeňské univerzity, je vydával v expedici Čes. novinárna, umístěné ve Vídni v Johannesgasse 1027 (později 1034); tisk zabezpečovala zpočátku univerzitní tiskárna M. O. Schmidta. P. p. u. byly tištěny švabachem; pouze v prvním pololetí 1816 se přes odpor čtenářů uskutečnil pokus zavést latinku, pro niž však tiskárna neměla vyhovující litery. Při řízení časopisu se Hromádka zcela spoléhal na spolupracovníky (zpočátku V. Hanka, později

M. S. Patrčka a Hromádkovi studenti) a na přispěvatele. P. p. u. se zpočátku vyvíjely velmi slibně, přispívalo do nich kolem 70 autorů; později však vlivem nedostatku financí i Hromádkova chování nastaly při vydávání potíže, které se nepodařilo zvládnout ani pravidelně uveřejňovanými apely redaktora na české vlastence, ani založením pojišťovacího ústavu, jež mělo zvýšit přitažlivost P. p. u. (každý předplatitel měl zároveň právo na pojištění proti živelním nehodám), ani krátkodobou výpomocí uherské hraběnky Nádaždyové a soukromého podnikatele V. V. Dlouhého, který financoval náklad v prvním pololetí 1816. 10. 9. 1816 Hromádka uveřejnil Žalostění, prohlášení a žádost vroucnosti české na břehu dunajském, dovolávající se pomoci čtenářů a přispěvatelů. 28. 9. 1816 vyšla v Krameriusových Vlastenských novinách pod tit. Ohlas z českých krajin na Žalostění, prohlášení a žádost vroucnosti české na břehu dunajském odmítavá odpověď (autorem byl pravděpodobně J. Jungmann, který zpočátku udával literární ráz P. p. u., později se však od časopisu hlavně pro jeho vedení odvrátil), jež představovala vážné ohrožení P. p. u. Hromádka reagoval tím, že v prosincových číslech (94–95) připomněl své dosavadní zásluhy, uveřejnil jména dosavadních přispěvatelů a slíbil vydávat kvalitní beletristický časopis Přemysl. P. p. u. pak zanikly na konci prvního pololetí 1817.

Ve Vídni vycházející P. p. u. byly v letech po zániku časopisu Hlasatel český načas jediným česky psaným beletristickým orgánem; proto také ve svých počátcích soustředily tak široký okruh autorů. Jejich vlastenecký a literární program určoval v prvních dvou ročnících J. Jungmann. V odpovědích na článek prof. A. Uhla, uveřejněný 1812 v jeho časopise *Bohemia für gebildete Böhmen* a zaměřený proti českému jazyku a literatuře, obhajoval národní jazyk a písemnictví a vyzval k aktivní práci pro jejich rozvíjení a zdokonalování (Slovo k statečnému a blahovzdělanému Bohemariusovi, aj.); stejné myšlenky propagoval i překladem výňatků z knihy F. L. Jahna *Das deutsche Volkstum* (Pochoutka z knihy o německém národnosti). V pozdějších ročnících P. p. u. se projevil odlišný generační náhled na potřeby české literatury. Zatímco B. Tablic ve Vlastenských žádostech (1815) vyslovil uspokojení nad současným stavem v české literatuře, mladší generace, po Jungmannově odchodu zastupovaná

Prvotiny pěkných umění

především Šafaříkem a Hankou, projevovala vyšší literární ambice, kritizovala nízkou úroveň písemnictví a vybídla spisovatele postoupit „od básnění k umění“ (P. J. Šafařík, 1817). Jednou z cest k povznesení české poezie byly v P. p. u. překlady z moderní evropské tvorby (J. W. Goethe, J. G. Herder, H. Kleist, I. Krasicki, G. E. Lessing, J. Macpherson, J. U. Niemcewicz, A. S. Puškin, F. Schiller aj.) stejně jako původní poezie nových forem, témat a vyššího básnického jazyka (rozsáhlé ukázky z Polákovy Vznešenosti přírody, Šafaříkovy sonety, triolety, balady aj.). Také užití časoměrného prozodického systému bylo jedním z významných prostředků, jímž měla být pozvednuta umělecká úroveň české poezie. V P. p. u. se o časoměru zasazoval především J. Jungmann, a to teoreticky v poznámce k Výtahu z řeči J. Kossakowského, biskupa vilenského... (1814) a básní Slavěnka Slavinovi (1813). V. F. Hříb v cyklu České básnictví v novém rouše (1816) uveřejnil v časopise kombinované s přízvukem několik rozsáhlých duchovních skladeb inspirovaných Klopstockem; zároveň se v připojeném Ponavržení přihlásil k V. J. Rosovi a kriticky posoudil omezené možnosti dosavadního přízvukového systému. Ve veršové produkci uveřejněné 1813–17 v P. p. u. zůstaly však časoměrné básně okrajovou záležitostí. Významnějším podnětem pro rozvoj české poezie se ukázala tradice folklorní tvorby. S odvoláním na J. G. Herdera a J. W. Goetha i na první slovanské sbírky lidových písní (V. S. Karadžić, I. Prač) vyšla v P. p. u. 1814 první výzva ke sběru českých a slovenských národních písní (V. Hanka) a 1817 další výzva (Šafaříkovo Promluvení ke Slovanům) s oznámením, že F. Palacký a J. B. Benedikt tento výzkum na Slovensku již počali; ještě t. r. tu bylo postupně uveřejněno 13 slovenských písní. Tato iniciativa P. p. u. zřejmě ovlivnila vznik ohlasové lyrické písně v české obrozenské literatuře. – Poezii, která byla těžištěm beletristické tvorby P. p. u., představovala téměř výhradně lyrika. Starší generace přispívala většinou konvenčními formami a žánry – básněmi příležitostnými, didaktickými, reflexivními a satiricko-humoristickými, bajkami, epigramy, epitafy, duchovní písní a veršovanou modlitbou, selankami apod. Oblíbená byla v P. p. u. milostná lyrika, a to od pastorely, anakreontiky, škádlivých veršovánek až po pokusy o nové formy inspirované folklorem (V. Hanka, M. Z. Polák, P. J. Šafařík).

Poměrně časté byly písně pijácké (V. Hanka, J. Rautenkranc) a válečné (M. S. Patrčka, M. Z. Polák, J. Rautenkranc). Epika se v P. p. u. vyskytovala jen ojediněle. I. V. Šimko uveřejnil rozsáhlou epickou skladbu s historickým námětem (Dobroslav), Hanka a Šafařík se pokoušeli o baladu. Hojně bylo překládáno ze soudobé evropské poezie (např. Schillerovy balady) a z poezie antické (Horatiovy Satiry a Ódy, Ovidiovy Heroidy, Theokritos, Tyrtaios aj.); mezi překlady je i několik pokusů časoměrných. 1817 debutoval v P. p. u. jako básník F. Palacký překlady zpěvů bájného keltského barda Ossiana, dobových literárních podvrhů od J. Macphersona. Jak v původní, tak v přeložené poezii se v P. p. u. začaly výrazněji projevovat rysy literárního preromantismu (patetizující pojetí přírody, obdiv k estetické dokonalosti lidové písně, kult dávnověku, zájem o umělou baladickou tvorbu apod.). – Proti poezii měla v P. p. u. próza, představovaná konvenční zábavnou a výchovnou četbou bez vyšších uměleckých snah pro široké čtenářské vrstvy, postavení druhotné. Vedle četných drobných anekdotických příběhů s náměty historickými a kriminálními se objevovala nejvíce próza didaktická, Pařížkovy a Sychrovsky bajky, podobenství, úvahy, orientální povídky v překladu J. L. Zieglera a J. H. Vindyše, exempla, průpovědi, aforismy (M. J. Sychra, F. P. Neděle, F. V. Hek) aj. Delší prózu představovalo „dvojí rozmlouvání“ O smrti od L. Engela v překladu A. Marka (1813). Zcela ojedinělý je Hankův obrázek ze soudobého pražského měšťanského prostředí Uhelný trh na Starém Městě (1813), psaný lehkým humoristickým stylem. – Jedinou hru (Kleistova Seneku) přeložil pro P. p. u. I. V. Šimko (1817). Literárně-historické a kritické příspěvky byly zastoupeny Kynského pojednáním o české a evropské válečné písni, připojeným k jeho překladu řeckých bojových písní Tyrtaiových; podobně připojil D. F. Kynský k překladu polské Mišiady I. Krasického stať o autorovi, obsahující úvahu o možnostech přízvukového veršování. M. J. Sychra vystoupil v P. p. u. s kritikou knížek lidového čtení a s požadavkem nové zábavné a výchovné četby pro lid. Pravidelně byly uveřejňovány referáty o českých knihách, zvláště náboženských, výchovných a jazykovědných. 1813–14 vyšly v P. p. u. i dvě edice: ukázka z české historické korespondence 16. století a Dobrovského edice Třinácte šprochův va-

govských od biskupa Jošta z Rožmberka. – Věcnou prózu představovaly v P. p. u. články historické, zeměpisné, životopisy významných osob, úvahy o výchově, pojednání o slovan-ských národech a jazycích, přírodopisné zvláštnosti, různé senzační zprávy, výjimečně i drobné hospodářské a lékařské rady. – *Původní poezie*: K. R. Bernbalk, F. Bezděka, B. J. Dlabáč, J. Dobrovský (šifra D.), F. Dostál, V. Hanka (i pseud. Věnceslav), F. V. Hek (i podp. Vladislav H., F. W. Heck a šifra F. V. H.), V. Heková, F. V. Hříb, J. Hukal, J. Javornický (i pseud. Ivan Javorský, Ivan J–), J. Jungmann (šifra J. J.), J. Kortsek (šifry K. ts. k, J. K+tsek), J. M. Král (i šifra J. K.), J. Kramář, D. F. Kynský (i pseud. Slanský a šifra D. K.), J. Linka, A. Marek, A. Matějovský (i šifra A. M-t-j-ský), V. Myler, L. Nahorský, F. P. Neděle (i šifra F. N., dub.), J. Nosek (šifra Jan N. s. k.), J. Opočenský, A. Pacovský, M. S. Patrčka (i pseud. Silorád a šifra M. S. P.), K. Payer, F. Pokorný, M. Z. Polák (i šifra M. Z. P.), J. E. Purkyně (šifra J. P-ně), J. Rautenkranc (i pseud. Miloslav Rautovský, Miloslávek), R. F. Rypka, P. Řádný, J. V. Sedláček, V. Stach, V. Strof, V. A. Svoboda Navarovský, P. J. Šafařík (i podp. Jozef Jarmil Š., Šafary a šifra Š.), I. V. Šimko, J. Štěpán, F. D. Trnka (pseud. Dobromil T.), F. A. Vacek, F. Vambora, F. Vetešík, F. B. Veverka, J. H. Vindyš, J. L. Ziegler (pseud. Liboslav, šifra J. L. Z.); – neurčený pseudonym a šifry: Slavomil Janošek (J. Kollár, dub.); A. Č., Antonín C., ++k, K-k, K. P., Lidmila V+ová, rozená P+šovic, M., M. S-e, ++-n, N. F., P+++; S-T. J., T. Lom. F., V. F., V. St., W., WŽ, Z-v. – *Přeložená poezie*: Anakreon, F. Bonterwek, M. P. Cato, J. Dryden, Ch. F. Gellert, J. W. Goethe, J. D. Gries, J. G. Herder, Q. Horatius Flaccus, H. Kleist, Th. Körner, I. Krasicki, G. E. Lessing, J. Macpherson, G. Meli, J. U. Niemcewicz, P. Ovidius Naso, L. A. Seneca, F. Schiller, K. A. Schneider (podp. Agnell S., později lit. jm. K. S. Šnajdr), F. L. Stolberg, Theokritos, Tyrtaios, Ch. F. Weiss aj. – *Překladařské poezie*: F. Bezděka, V. Hanka, J. Jungmann (šifry J. J., ++-n), D. F. Kynský, A. Marek (i šifra A. M-k), F. Novotný z Luže (šifra F. N., dub.), A. Pacovský, F. Palacký (překl. Ossianových zpěvů v rytmizované próze), J. Rautenkranc (i pseud. Miloslav Rautovský), P. J. Šafařík (i podp. Šafary), J. L. Ziegler; – neurčené šifry: J. V. Š., W. Ž. – *Autoři původní prózy, anekdot a překladařské*: J. Farský, J. H. A. Gallaš, V. Hanka (šifra -nk-), F. V. Hek, V. Heková, J. Javornický (pseud. Ivan Javor-

ský), F. Krtek, D. F. Kynský, A. Marek, C. Napp, F. P. Neděle, F. Novotný z Luže, A. Pacovský, A. Pařízek, M. S. Patrčka, J. Rautenkranc (i pseud. Rautovský), J. J. Ryba, M. J. Sychra, J. H. Vindyš, J. L. Ziegler; – neurčené šifry: B++, K. – *Přeložená próza*: L. Engel, F. L. Jahn, J. N. Kossakowski, Lukianos, G. K. Pfeffel, A. S. Puškin, L. A. Seneca. – *Kritiky a články o literatuře*: J. B. Benedikti, J. Hýbl, J. Jungmann (šifra J. J.), D. F. Kynský, M. J. Sychra, P. J. Šafařík, B. Tablic. – *Věcná próza*: F. Bezděka, J. Firbas, V. Hanka (šifra -nk-), F. V. Hek (i šifra F. V. H.), J. F. Hradecký (šifra J. H...ý), J. Javornický, J. Jungmann (šifra J. J.), J. M. Král (šifra J. K.), J. Marek (i šifra M++k, dub.), F. Novotný z Luže, J. Opočenský, A. Pacovský, A. Pařízek, F. Pokorný, J. Rautenkranc, B. Tablic (šifra c), J. L. Ziegler (i šifra J. L. Z.) aj.; – neurčené šifry: J. K., P-t, ++. – V seznamu přispěvatelů (1816, č. 94–95) uvedeni též Š. Hněvkovský, A. J. Puchmajer a S. Rožnay.

LITERATURA: an. (K. Sabina): P. p. u. Příspěvek k historii českého časopisectví, Kritická příl. k NL 1864, s. 161, 228; J. Jireček: Vzpomínky na časopisectvo české před půl stoletím, Světozor 1879, s. 291 a pokr.; J. Jakubec: České časopisy 3, sb. Literatura česká 19. století 1 (2. vyd., 1911, s. 591) + Slovesné práce ve Vídeňských novinách 1813 a v Kramériusových vlastenských novinách 1815, LF 1916, s. 122 + Dobrovský spolupracovníkem Hromádkových Vídeňských novin, Sborník prací věnovaných prof. dr. Janu Máchalovi k 70. narozeninám (1925, s. 38); F. Tichý: Dva dopisy Jana Hromádka Josefu Dobrovskému, Bratislava 1929, s. 1065.

lk

Josef Rupert Přecechtěl

* 20. 1. 1821 Lobodice u Kojetína

† 17. 5. 1897 Lobodice

Vlastenecký kněz navazující na obrozené snahy, autor souborů životopisných portrétů významných představitelů českého národa a dalších národněvýchovných prací věnovaných jeho kultuře a dějinám.

Podepisoval se i Josef Rupert M. Přecechtěl, Rupert Maria Přecechtěl. – Pocházel ze zámožné rolnické rodiny. Od 1829 studoval na gymnáziu v Kroměříži a ve studiu pokračoval na tzv. filozofii v Mikulově. 1840 vstoupil do řádu servitů ve Vídni, 1845 byl vysvěcen na kněze. Nejprve působil jako řádový člen v Ra-

kousku, poté od 1849 v městysi Frakno (Forchtenau) v tehdejší šoproňské stolici v Uhrách; 1850 se vrátil do Rakouska, kde byl pro svobodomyšlné názory a konflikt s řádem suspendován, ale za rok (po audienci u rakouského ministra kultu hr. Lva Thuna) plně rehabilitován. 1851 se stal kazatelem v Pešti a učitelem tamní teologické fakulty; studoval zde i východní jazyky a přátelil se se Slováký (J. Palárik, J. K. Viktorín), což jej přivedlo jak k zájmu o českou literaturu, tak k účasti na slovenských buditeckých aktivitách. 1863 získal doktorát teologie na univerzitě v Pešti, od 1876 působil opět ve Vídni jako katecheta a kazatel, 1877 byl vyznamenán zlatým záslužným křížem s korunou za vydání alba portrétů habsburských panovníků. 1891 vystoupil z řádu a přijal místo duchovního správce sociálního ústavu v Liesingu u Vídne. Jako těžce nemocný byl bratrem převezen do svého rodiště, kde zemřel.

P. dlo usilovalo pozdvihnout sebevědomí obrozujícího se národa, nejprve např. prostřednictvím litografických obrazů, které měly šířit znalost českých a moravských dějin a jejichž předlohy sám kreslil a vydával vlastním nákladem. Vlastenecky výchovný akcent měly zejména P. soubory portrétů příkladných jednotlivců z různých oblastí české a slovenské dávné i nedávné minulosti, provázené výkladem o jejich životě, činech a působení (*Českoslovanští výtečníci, Československý Plutarch*). P. v nich propagoval česko-slovenskou vzájemnost a bez ohledu na konfesi někdy obšírnějšími životopisy vyzdvihoval i osobnosti nekatoликů (Václav Budovec z Budova aj.). Vrchol českých dějin spatřoval ve středověku, odmítal význam účasti německého živlu a klady doby baroka. V široce založené publikaci *Rozbor československé literatury...* (nedokončené pro nedostatek odběratelů) se pokusil o nárys kulturního vývoje českého národa od jeho počátků až po památky RKZ, pokládané za doklad vyspělé staročeské literatury; spíš než k výkladu dějin se v ní orientoval jen k citacím a reprodukci pramenného materiálu (nejstarší písemné památky, diplomatické listiny, kroniky do 14. století). K slavným tradicím se P. obrátil i v práci *Českomoravský národ, vítěz nad Tatary 1241*, v níž vylíčil chronologii a historické okolnosti mongolské expanze do Evropy a průběh její rozhodující porážky českým vojskem u Olomouce. – Původně jen obrazový soubor portrétů habsburských císařů a králů

doplnil P. 1879 obsáhlým německým textem, v němž na základě starší historické literatury (J. Hormayr, F. M. Pelcl, F. Palacký aj.) zpracoval jejich životopisy, často se zvláštním zřetelem na vztah k českým zemím (*Die Kaiser aus dem Hause Habsburg-Lothringen...*).

PŘÍSPĚVKY in: Hvězda (Olomouc 1862); alm. Minerva (1870); Mor. noviny (Brno 1859–60); Nár. listy (1862–63). ■ **KNIŽNĚ.** *Odborné práce:* Českoslovanští výtečníci (1863, s K. Adámkem); Rozbor československé literatury a životopisy československých výtečníků (Pešť 1869, opr. vyd. 1870); Československý Plutarch 1, 2 (1872, 1875; 1872 i nové rozšíř. vyd. 1. sv. s tit. Rozhled dějin československé literatury a životopisy československých výtečníků); Českomoravský národ, vítěz nad Tatary 1241 (1875); Die Kaiser aus dem Hause Habsburg-Lothringen mit ihren Originalbildnissen (Viedeň 1879). – *Ostatní práce:* Predigt am hohen Feste des heiligen Leopold IV. (Viedeň 1883). ■ **KORESPONDENCE:** J. Svátek: Tři dopisy R. P. spolku Svatobor z let 1871–1873, sb. Jižní Morava 1985, sv. 24, s. 256 + Ještě dva dopisy R. P. (F. Vinklerovi z 1870 a 1871), tamtéž 1987, sv. 26, s. 268; Z. Fišer: Nové dopisy z listáře prof. dr. R. M. J. P. (Historicko-statistické sekci z 1858 a 1859, Matici moravské z 1869 a b. d., C. Helceletovi z 1870, Z. Berchtoldovi z 1877 a 1890), sb. Minulost Přerovska 1993, sv. 9, 1994, s. 126 + Servita R. P. v nově zjištěné korespondenci (K. Adámkovi z 1888), sb. Jižní Morava 1996, sv. 35, s. 312. ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL** (obrazové publikace): Svatopluk a synové jeho (1859); Příchod sv. Cyrila a Methoda na Velehrad (1860); Dějiny českomoravského národa v obrazech od rozličných českých umělců... (Pešť 1873); Podobizny císařů a králů nejjasnějšího rodu habsburského a lotarinského od Rudolfa I. až do Jeho Veličenstva Františka Josefa I. (Viedeň 1876, paralelní něm. titul Bildnissreihe sämtlicher Kaiser aus dem Hause Habsburg und Lothringen von Rudolf I. bis auf die gegenwärtige Zeit). ■

LITERATURA: an.: Z Olomouce (úvod k ukázkám z díla Českoslovanští výtečníci), Hvězda 1862, s. 34; ● ref. Rozbor československé literatury...: (an.), Květy 1870, s. 159; Světozor 1870, s. 159 a pokr. ●; F. Menčík in Kalendář Čechů vídeňských na r. 1894; ● nekrology: F. Bayer, Světozor 31, 1896/97, s. 586; an., Lit. listy 18, 1896/97, s. 256; J. Drápal, Náš domov 1898, s. 193 ●; J. Staněk in Vývoj literatury české ve střední a severní Moravě (1934, s. 20); O. Králík: Historická skutečnost a postupná mytizace mongolského vpádu na Moravu roku 1241 (1969, s. 39) → Osvobozená slova (1995); Z. Fišer: Nové dopisy z listáře prof. dr. R. M. J. P., sb. Minulost Přerovska 1993, sv. 9, 1994, s. 105, 126 + Servita R. P. v nově zjištěné korespondenci, Jižní Morava 1996, sv. 35, s. 312 + Ke genezi díla R. M. J. P., Jižní Morava 1997, sv. 36, s. 59.

jz